

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

پنجابی

اٹھویں جماعت لئی

(ترمیم شدہ)

پنجاب کریکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور

جملہ حقوق بحق پنجاب کربکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور محفوظ ہیں۔

پنجاب کربکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور
تیار کردہ: منظور کردہ: قومی ریویو کمیٹی برائے جائزہ کتب کی تصحیح شدہ
اس کتاب کا کوئی حصہ نقل یا ترجمہ نہیں کیا جاسکتا اور نہ ہی اسے ٹیپس، پیپر، گائیڈ بکس، خلاصہ جات، نوٹس یا مادی کتب کی تیاری میں استعمال کیا جاسکتا ہے۔

فہرست

صفحہ نمبر	عنوان	صفحہ نمبر	نمبر شمار	عنوان	نمبر شمار
48	شہیداں ٹوں سلام — نادر علی خان (کرنل ریٹائرڈ)	19	1	سچ ذات رب دی — حکیم عبداللطیف عارف	1
51	مخت دی وڈیائی — تنویر بخاری	20	2	حضرت محمد ﷺ — تنویر بخاری	2
53	بھیناں دے ویر — لوک گیت	21	5	نعت شریف — حفیظ تائب	3
54	گچھ ایٹھی تو انائی بارے — سید محمد زکی رضوی	22	7	حضرت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ — امین خیال	4
57	دیس پیار دا گیت — حنیف حنفی	23	10	ایک دی برکت — عاشق رحیل	5
59	فضا دی صفائی — صدیق تاثیر	24	12	مہمان داری — نادر جاجوی	6
62	جہاد — مٹو راہن صادق	25	14	اچھا شہری — غلام مصطفیٰ بسمل	7
65	غنی سائیں — اکبر لاہوری	26	17	دلاں ٹوں دلاں دے راہ — ظہیر نیازی	8
68	جیوے ساڈا پاکستان — ڈاکٹر رشید انور	27	20	غزل — پیر فضل گجراتی	9
70	پہتوں گڈی توڑی — ممتاز بخاری	28	21	جنت دی خاتون — تنویر بخاری	10
72	پیتے دا حرم — ہڑپہ — ڈاکٹر سیف الرحمن ڈار	29	24	قادر یار — محمد اطہر طاہر	11
75	قدرت رب دی — میاں محمد بخش رحمۃ اللہ علیہ	30	27	قائد اعظم زندہ باد — اشرف پال	12
77	لطفے — سید محمد حسین تنویر مشہدی	31	29	انسان دی کہانی — تنویر بخاری	13
80	دوہڑے — ڈاکٹر فقیر محمد فقیر	32	32	نشے توں بچو — سجاد حیدر پرویز	14
81	انسان تے قدرت — شریف صابر	33	35	قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ — ڈاکٹر سید اختر جعفری	15
84	غزل — سلیم کاشر	34	39	میلا شالامار — فیروز سائیں	16
85	زبیدہ ناں سچ — پروین ملک	35	41	ڈیرہ بابے راٹھدا — شریف صابر	17
88	سوہنیا سائیاں — تنویر بخاری	36	46	چٹھی — ڈاکٹر شہباز ملک	18

نگران طباعت

محمد اشرف رانا

ایڈیٹر • مسز رضیہ مدد علی

آرٹسٹ: عائشہ وحید
مطبع:

قیمت

تعداد اشاعت

طباعت

مؤلفین • شریف صابر (مرحوم) • تنویر بخاری

ڈائریکٹر (مینوسکرپٹس): ڈاکٹر مبین اختر

ناشر:

ایڈیشن

تاریخ اشاعت

سچ ذات رب دی

آساں تیریاں ماکا! تیریاں نیں تُوں سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى مولا
 ایہناں بندیاں ول کہہ تکلناں ایں شان اپنی آپ دکھا مولا
 گہما گہم ہریا بھریا باغ کر دے جھلے پھیر بہار دی واء مولا
 برکھا فضل دی قادرا بھیج غیبوں دھمی جگ تے دھوڑ بٹھا مولا
 تُوں جبار قہار رزاق داتا پالنہار جہاناں دا مولا
 تُوں رحیم کریم رحمن قادر پردے ڈھک ساڈے کبریا مولا
 سدھے راہ دی بخش ہدایت اللہ باہوں پکڑ چا سڑک تے پا مولا
 اوہو سڑک جو تیریاں پیاریاں دی تری خوشی جیہندی انتہا مولا
 فضل کریں تاں کسے دی لوڑ ناہیں کرم کریں تاں ودھے گا چاء مولا
 جے نہ دیویں تے عاجز زور ناہیں دینا چاہیں تے روک نہیں کاء مولا

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
گہما گہم	رونق	دھمی	پھیلی ہوئی	ڈھک	کج، چھپائے	چاء	شوق

مشق

1- رب سچے دی جیہڑی تعریف نظم وچ کیتی گئی اے اوہنوں اسان نثروچ بیان کرو۔

دُنیا وچ سبھ تو وڈا تے سُچا کم ایہہ وے پئی کُبندیاں نُوں بندے بنان لئی اوہناں دے ورتارے تے سچ ڈھب بچھ بنائے جاوَن۔ اوہناں دیاں مندیاں وادیاں نُوں سوہنیاں عاداتاں تے بھلے ورتارے وچ ڈھالیا جاوے، تاں جے اوہ اک دُوجے دے دُکھ سکھ دے سیری ہوون تے امن بھریا جیون ہنڈا سکَن۔ صدقے جائیے اوہناں نمونے دین والیاں دے، جو پیار محبت تے خُلقِ خلوص دا اک نمونہ بن کے دُنیا دے ساہمنے آئے تے دسیا پئی ایس کم نوں اِنج کرو۔ اوہ اپنے سچ تے پورے اُترے تے خلقت نوں دکھایا کہ ایس طراں گل تے پہرا دُنیدا اے، اِنج اپنے اُتے دُوجیاں دے جیون نُوں سکھی بنا سیدا اے۔ اوہناں دُنیا نوں تلوار نال نہیں، پیار نال فتح کیتا۔

چو فیرے کُفر دا ہنیرا سی۔ ہر پاپا سے شرک، بدی، بخیلی، بے حیائی تے ظلم دا پسا راسی۔ لہو چٹے ہوئے پئے سن اپنے دی خبر سی نہ پرانے دی۔ کسے نوں کسے دا دُکھ درد نہیں سی۔ ہر ویلے لڑائی بھڑائی ہوندی رہندی سی۔ چند جان نُوں کتے وی چین نہیں سی۔ امن تاں جہان وچوں کتے اُڈ گیا سی۔ اچھے سے وچ قُدرت نے اک کامل انسان نُوں جگت بھلیائی لئی ساہمنے لیا ندا۔ ایہہ سچے تے کامل انسان کون سن؟ ساڈے نبی کریم حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم۔

اوہناں دُنیا نُوں رُبی سُنہیا دیندیاں آکھیا:

”اللہ باجھوں کوئی عبادت دے لائق نہیں۔ جو اُون والا دی اوہ اے تے مارن والا دی اوہو ای اے۔ اوہ ہر اک دادا تا اے۔ بتاں نوں نہ پُوجو، ایہہ کسے نُوں کُجھ نہیں دے سکدے، سبھ انسان آدم علیہ السلام دی اولاد نہیں۔ اِنج اوہ آپو وچ بھرا بھرا نہیں۔ سارے رُل مل کے رہوؤ۔ ہر کسے نُوں عزت نال جیون دا حق اے۔ آپ وی جیوؤ دُوجیاں نُوں وی جیون دا حق دیوؤ۔ اک دُوجے دے کم آؤ تے دُکھاں سکھاں دے سانجھی بن کے رہوؤ۔ انسان ہوون پاروں گورے کالے وچ کوئی فرق نہیں تے برتری اوہدے واسطے وے جیہڑا اللہ توں ڈردا اے۔ کسے تے ظلم نہ کرو۔ اُت نہ چاؤ۔ اُٹھو مل کے بدی بخیلی داناں مٹا دیئے تے ایس ہنیری دُنیا نُوں رُشنا دیئے۔“

بُت پُوجن والیاں نُوں تے چاؤڑ، ہتھیاں نُوں ایہہ گلاں چنگیاں نہ لگیاں۔ اوہناں نُوں اپنے پیو دادے دیاں رسماں ریتاں مٹ دیاں دسیاں۔ ساریاں رُل کے آپو وچ گل مٹھی تے نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں آکھن لگے:

”اے محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم! ایس تہانوں گل کتھ سدا یا اے۔ سانوں قسم اے اپنے بتاں دی پئی کسے نے اُج تیک

تھاڑے وانگوں اپنی قوم ٹوں دکھاں والے راہ تے نہیں پایا۔ تساں ساڈی منڈلی نوں ٹوں ٹوں ٹوں کرن دی نیت کیتی اے۔ جے ایس کم توں تھاڑا مطلب دولت اکٹھی کرنا اے تے سانوں دسواں تہانوں ایہناں کو مال اکٹھا کر دیاں گے کہ تئیں وڈے دولت وند بن جاؤ گے۔ جے تہانوں حاکمی دا چاء اے تاں ایس تہانوں اپنا سردار بنا لینے آں تے جے تہانوں کسے سوہنی ٹیارنال ویاہ دی رتجھ اے تاں سانوں آکھو، آسیں اوہدے نال تھاڑا ویاہ کر دینے آں، پرساڈے ہتاں نوں گجھ نہ آکھو۔“

آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہر لو بھلا لچ توں پاک سن۔ اوہناں جواب دتا: ’نہ مینوں مال تے دولت دی خواہش اے نہ سرداری تے چودھری تے نہ ای ویاہ دی۔ مینوں رب نے اپنا رسول بنا کے گھلایا اے۔ مینوں اللہ وٹوں حکم ہو یا اے پئی میں دُنیا ٹوں اوہدے تھر ٹوں ڈراواں، نالے اوہدے رحم دی خوشخبری دیواں۔ میں اللہ داسنہ لائے کے آیاواں تے ایس سچے کمنوں رُک نہیں سکدا۔ جے تئیں ایس سنہیے ٹوں من لوؤ تاں دوہاں جہاناں وچ تھاڑی بھلائی اے، تے جے نہ مٹو گے تاں اوہناں چر صبر کراں گا کہ اللہ میرے تھاڑے وچ نیاں کر دیوے۔“

آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے دُنیا وچ نیکی دانی بیچن لئی تے حق سچ دا چانن کھلارن لئی کہیہ کہیہ جعفر نہ جالے کپھڑیاں کپھڑیاں اوکڑاں نہ جریاں؟ اوہناں دی راہ وچ ویریاں نے کنڈے کھلارے، سر وچ کوڑا پایا، مندا بولیا، پتھر مارے، اہولہان کیتتا، دند شہید کر دتے پر آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے سی نہ کیتی۔ کسے نوں بددعا نہ دتی۔ ایہہ اوہناں دیاں قربانیاں دا ای پھل اے جہیدے نال انسانیت سکھ داسا لے رہی اے۔

آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں دین دی بادشاہی وی ملی تے دُنیا دی وی۔ پر گھر وچ اک منجی اوہ دی کھروے وان دی، کھجور دے پتیاں نال بھریا ہو یا اک گدا وچھونے داکم دیندا اے، کھان جوگا کہیہ گجھ اے؟ کھجوراں تے ستو، تخت ویکھو بادشاہ دا، مسیت دی اک سف، تے تاج سادمرادی پگ۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چاہندے تاں بھلا کسے شے دی تھوڑسی۔ دو جہان دے والی ہون تے کسے چیز دی گھاٹ ہووے؟ پر نہیں جدوں تیک انسانیت دکھی سی، اوہ سکھ کویں مان سکدے سن؟ اپنا خیال نہیں، اوہناں نوں تاں رب دی دکھی خلقت دا غم سی، جیہڑا اوہناں نوں ہر ویلے بے چین رکھدا سی۔ اوہناں دا مقصد تاں ایہہ سی پئی اپنے جیون نوں کسے اُتے بوجھ نہ بنایا جاوے۔ ایسے لئی گھر وچ کوئی کام نہیں سی، نہ کوئی ہور نوکر چا کر۔ جو کم کردے سن اپنے ہتھیں کر دے سن۔ جتی آپ ای گنڈھ لیدے سن۔ لیڑا پاٹ جاندا تاں آپے ٹاکیاں لالیدے سن۔

رب دے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم، دیس دے وارث، ملک دے حاکم، قوم دے راکھے، راکھیاں دے سردار، جگ دے موہری تے دین دے آگوحضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کول اپڑن لئی کسے نوں کوئی روک ٹوک نہیں سی۔ ہرنگڑا، ماڑا، امیر غریب، پڑھیا، اُن پڑھ، شہری، پنیڈو، بندہ، سوانی، بڈھا، بچہ، جہیدا جی چاہندا سی، جنہوں لوڑ پیندی، اوہناں دی خدمت وچ حاضر ہو جاندا سی۔ جے کلمہ نہ پڑھن والے وی بوہے تے آؤندے تاں اوہناں نوں وی جی آیاں ٹوں آکھدے سن۔ کوئی مومن

اے یاں کافر، عیسائی اے کہ یہودی، کوئی کسے مذہب نُوں من دا اے یا نہیں، ہر اک نوں اکو طراں ملدے سن، ہر اک نال بھر پاتے ہر کسے نال انسانی سانجھ سی۔

کوئی کلمہ پڑھے، بھانویں نہ پڑھے، اوہ ہر کسے دے مذہبی آگوتے نبی دی وڈیائی کردے سن۔ ہر کسے نوں سانواں حق دیندے سن نگڑے ماڑے دی اکو جیہی عزت کردے سن۔ مالک نُوں آکھدے پی ہاتھے نال چنگا ورتے تے ہاتھے نُوں وی سائیں دی خدمت کرن دی مت دیندے۔ انساناں نوں بھائی چارے دا سبق تے اکو جیہیا کھان ورتن دی نصیحت کردے سن۔ کیہڑیاں کیہڑیاں صفتاں گنایے؟

اللہ کرے اسیں اوہناں دے قدماں تے ٹرکے، اپنے آپ وچ اوہناں درگے گن پیدا کرن جو گے ہو جائے، آمین۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
آگو	رہبر، قائد	اگوائی	رہبری، قیادت	سے	زمانے	برتری	بڑائی	نینہہ	بُنیاد	منڈلی	ٹولی
لوہھ	لاچ	بھرتا	بھائی چارا	سانجھ	شراکت	ہاتھا	غلام	وسعت	پھیلاؤ	پُنجبا	باسلیقہ
جفر جالنا	تکلیفیں برداشت کرنا	سیری	شریک کار، حصہ دار								

مشق

- 1- بیٹھلے سوالاں دے جواب دیو:
  - (الف) حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے گناں تے چانن پاؤ۔
  - (ب) دُنیا وچ سبھ توں وڈا تے پُنجاکم کیہڑا اے؟
  - (ج) حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نُوں مکے دے مُشرکاں نے کیہ لاچ دیتا؟

تے ایہدے جواب وچ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے کیہ فرمایا؟
- 2- ایہناں لفظاں دے معنے لکھو:

پسار، بھرتا، ہاتھا، ورتارا
- 2- ایہناں لفظاں دے اُلٹ لکھو:

راکھا، پینڈو، وڈیائی، ویری، کُبندا

نعت شریف

دو جہاناں دا سردار ساڈا نبیؐ
 اپنے خالق دا دلدار ساڈا نبیؐ
 جس دے پُھل بُوٹے وٹن بہاراں
 اوہ ہدایت دا گلزار ساڈا نبیؐ
 سنگھنی تے ٹھنڈی چھاں جس دی اے دھرت تے
 ہے اوہ رحمت دا چھنار ساڈا نبیؐ
 اُپے خُلقاں توں جس دے سلاہے خُدا
 ہے اوہ مٹھا تے منٹھار ساڈا نبیؐ
 کوڑا لگیا نہ سچ جس دے مومنہوں کدی
 جگ توں وکھرا اوہ سچیار ساڈا نبیؐ
 مل نہیں سکدی مثال اوس ورگی کوئی
 جیوں ونڈ دا رہیا پیار ساڈا نبیؐ
 مان تائب اوہ بے وس تے مجبور دا
 ماٹیاں دا مددگار ساڈا نبیؐ

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے
ونڈنا	تقسیم کرنا، عطا کرنا	سنگھنی	گہری، گھنی، گُوڑھی
دھرت	دھرتی، زمین	چھتتار	سایہ دار، چھاں، سرتے چھاں کرن والا
سلاہنا	سراہنا، پسند کرنا، تعریف کرنا	من ٹھار	دل نُوں ٹھنڈ پاون والا، فرحت بخش
سچیار	سچا، صادق	مان	فخر
بے وس	بے بس مجبور		

مشق

- 1- ”نعت“ دا کیہ مطلب اے؟
- 2- ایس نعت وچ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے کیہڑے کیہڑے وصف بیان کیتے گئے نیں؟
- 3- پنجابی وچ لکھی کسے ہور نعت دے چار شعر لکھو۔
- 4- ایہناں لفظاں دے معنے دَسو:

ونڈنا، سدا، چھتتار، من ٹھار، مان، سنگھنی

حضرت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے پیارے صحابی اے مسلماناں دے دوجے خلیفے سن۔ آپ نے قریش قبیلے دی اک شاخ بنو عدی وچ جنم لیا۔ آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہ دے والد داناں خطاب سی۔ آپ دا شجرہ نسب اٹھویں (8) پیڑھی وچ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نال جامدا اے۔ آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہجرت توں چالیسی (40) ورہے پہلاں مکہ شریف وچ پیدا ہوئے۔ سُرّت سنبھالی تاں لکھن پڑھن وچ رُجھ گئے۔ گھبرو ہون دے نال نال پہلوانی تے سپاہیاں والے ہنر سیکھے تے شہسواری وچ کمال حاصل کیتا۔ آپ نوں تقریر کرن دا ڈاڈھا جج سی۔ آپ بڈکا ٹھہ دے نکلے، رنگ دے گورے چٹے تے بھرویں گھبرو سن۔

جدوں حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے لوکاں نوں اسلام دا سدا دیتا اوس ویلے آپ ستائیسویں (27) ورہے وچ سن۔ رب نے اوہناں نوں ہدایت دے دتی تے اوہ مسلمان ہو گئے۔ آپ دے مسلمان ہون نال مسلماناں نوں بڑی نکلائی ملی۔ اودوں تیکر مسلمان لُگ چُھپ کے نماز پڑھدے سن، ہُن حضرت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے آکھیا:

”جدوں مُشرک گھلم گھلا بُت پوجدے نیں۔ اسیں کیوں نہ حرم وچ جا کے رب دی عبادت کریں“ ایس تے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چالیسی (40) مسلماناں نوں نال لے کے حرم وچ گئے۔ اوتھے سبھ نے رَل کے نماز پڑھی۔ مُشرکاں نے ڈکن لئی پورا جتن کیتا، پر حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ دی تلوار ویکھ کے کسے نوں آگے ودھن دا جگر انہ پیا۔ حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بڑے دلیر تے اُن جھک سن۔

جدوں مسلماناں اُنوں مدینے ول ہجرت کرن دا حکم ہو یا، حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ کھلم کھلا کافراں دی بھیڑ نوں چیر دیاں، خانہ کعبہ وچ اُپرے اُتے بڑے آرام نال طواف کر کے نماز پڑھی۔ فیر آپ بڑے آرام نال مدینے ول ٹر پئے۔ اللہ نوں وڈیاؤن تے اسلام اُنوں اُچیاؤن لئی مسلماناں نے کافراں دے ونگارن اُتے کئی لڑائیاں لڑیاں۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے ویلے جیہڑیاں وی لڑائیاں ہونیاں حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے اوہناں وچ وڈھ چڑھ کے حصہ لیا تے بڑی دلیری دکھائی۔

حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ دی وفات مگروں آپ مسلماناں دے خلیفہ متھے گئے۔ خلافت سنبھال دیاں ای آپ نے جیہڑا خطبہ دیتا، اوہدے توں آپ دے گناں تے چانن پیندا اے۔

خطبے وچوں کجھ گلاں ایج نیں:

”لوکو! میرے اُتے تہاڈے کجھ حق نیں، جیہڑے میں تہاڈے آگے بیان کرنا واں۔ جدوں تہاڈے وچوں کوئی میرے کول آوے، میتھوں اپنا حق لے کے جاوے۔ میرے اُتے تہاڈا ایہہ حق اے پئی تہاڈے خراج تے مال غنیمت وچوں کوئی

چیز جیہڑی اللہ تعالیٰ تہانوں دیوے ناحق نہ لوواں میرے اُتے تہاڈا ایہہ حق وی اے پئی میں تہانوں دتیاں گئیاں چیزاں تے
وظیفیاں وچ وادھا کراں تے تہاڈیاں سرحدان نوں پکّیاں کراں۔ اللہ دے بندو! اللہ توں ڈرو۔ نیکی دے حکماں اُتے عمل
کراؤن تے بُرائی و لوں روکن وچ میری مدد کرو۔ تہاڈیاں جیہڑیاں خدمتاں رب نے میرے ذمے لائیاں نیں، اوہناں بارے
میںوں نصیحت کرو۔

لوکو! رب نے میںوں تہاڈے لئی اُتے تہانوں میرے لئی آزمائش بنا دتا اے۔ جیہڑا نیک کم کرے گا اوہدے نال بھلائی
کراں گا۔ تے جیہڑا بُرا ہیجے گا میں سختی نال اوہنوں واک وچ لیاواں گا۔“
فیر اللہ کولوں دُعا مگئی:

”یا اللہ میں سخت آں، میںوں نرم کر دے، میں ماڑا آں میںوں بہت دے، رہتا میں بخیل آں، میںوں سختی بنا دے۔“

آپ دا جیون بڑا سدھ پدھرا سی۔ موٹا لباس پہندے جنہوں کئی کئی ٹاکیاں لگیاں ہونداں سن۔ جے کسے ویلے اگے
ای جوڑا ہوندا تاں اوہنوں دھو کے پہن لیندے۔ کھان پین وچ کدے چسکے نہیں سن لہندے۔ اُن چھانے آٹے دے روٹی
کھاندے سن۔ گھر دے وچ الانی مٹی اُتے سوئدے تے بہندے۔ سفر وچ کسے رُک تھلے بھُنجے ای ڈیرا لیندے سن۔ کوئی
اٹ لہ گئی تاں سرہانے رکھ لئی نہیں تاں سر پٹھ بانہہ رکھ کے ای لٹے پئے رہے۔

آپ فرماندے نیں ”پئی ماڑیاں غریباں دے حال دی سونہہ میںوں تاں ہی لگ سکدی اے جے اوہو کجھ میرے اُتے
پیتے جو کجھ اوہناں اُتے پیتدی اے“ رعایا دی خبر لئی آپ راتاں نوں گشت کردے رہندے سن۔

اک راتیں آپ نے ویکھیا پئی مدینے دے باہر وار کوئی آگ بالی بیٹھا اے۔ نیڑے اُپڑے تاں اک سوانی چلھے اُتے
ہانڈی دھری بیٹھی سی۔ اوہدے بال بھکھ دے نال وکدے پئے سن۔ آپ نوں پتا لگا پئی ہانڈی وچ کوئی شے نہیں۔ ایویں بالاں
نوں وچارن لئی سکھنی ہانڈی تھلے آگ بالی جا رہی اے۔ ایہہ دیکھ کے آپ کولوں جریا نہ گیا تے اوہدے ویلے پچھانہہ پرتے۔
بیت المال وچوں کجھ گھبوتے ہو رکھان پین داساماں لیا۔ غلام نوں آکھیا ”آٹے دی بوری میرے موڈھیاں تے رکھو اے۔“
غلام نے آکھیا۔ ”خضو رُسیں کیوں پھچل کر دے او۔ میں چک لیناں۔“ آپ فرمان لگے۔ ”قیامت دے دیہاڑے توں میرا بھار
نہیں چاؤنا۔“ سارا سامان لے کے اوہناں پچیاں کول گئے تے اپنے ہتھ نال کھانا پکا کے کھوایا۔ جد بال رنج پُج کے مٹھی نیندرسوں
گئے۔ تاں آپ اوتھوں پرتے۔ سوانی نوں نہیں سی پتا پئی ایہہ بندہ کون اے۔ اوہ وچاری لکھ لکھ دُعاواں دیندی کہن لگی۔ ”مسلماناں
دبا دشاہ تہاڈے ورگا ہونا چاہیدا اے۔“

آپ نے بیت المال وچوں کدے اپنے حق توں واڈھو کوئی شے نہیں سی لئی۔ اک واری آپ دی دھی نے آکھیا۔ ”اباجی!
اللہ تعالیٰ نے کھلا رزق دیتا اے، مسلماناں دی اجازت نال تُسیں اپنی لوڑ سی غنیمت دے مال وچوں کجھ لے لیا کرو۔“ آپ
نے جواب دتا۔ ”دھیے! توں ایہہ مشورہ دے کے اپنے پیوئوں کیہ آکھیا اے۔ میرے بال پچیاں دا حق میری ذات تے میرے
مال وچ اے۔ میری دیانت تے امانت وچ نہیں۔“

حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے دس (10) ورہے خلافت کیتی تے ایس سٹے وچ اسلام تے انسانیت توں ودھتوں ودھ اُبھاریا۔ آپ دے خلافت دے زمانے وچ مصر، شام، روم تے ایران دیاں بادشاہیاں اسلامی ریاستاں وچ بدل گئیاں۔ بوہت سارے شہر تے قلعے فتح ہوئے۔ چوداں (1400) مسیتاں اُساریاں گئیاں۔ اسلامی ریاست دے وادھے وچ آپ دا ڈھیر حصہ اے۔

آپ نے عدل تے انصاف دی راہ وچ جان دے دتی۔ اک واری اک ایرانی غلام جیہداناں لؤلؤ فیروز سی، آپ دے کول اپنے مالک دی شکایت کر دیاں کہن لگا کہ اوہ اوہدے کولوں روز دے دودرہم منگدا اے۔ آپ نے غلام دا پیشہ تے آمدنی پچھ کے نیاں کیتیاں پئی آمدنی دے مطابق دودرہم چوکھی رقم نہیں ایس توں غلام غصے ہو کے لڑ پیا۔ اگلے دیہاڑے جدوں آپ فجر دی نماز پڑھن لئی کھلو تے ای سن۔ اوس غلام نے زہر بچھے چھڑے نال آپ نوں پھٹڑ کر دتا۔ ایہناں پھٹاں نال ای نتیجے دن آپ اللہ نوں پیارے ہو گئے۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
سُرت	شعور، ہوش	گبھرو	نوجوان	ہڈکاٹھ	جسمانی ڈھانچہ	سدا	دعوت، پیغام
اَن جھک	نڈر، بے خوف	اُچپاؤنا	بلند کرنا	واک وچ لیاؤنا	حکم دے تابع کرنا، قابو وچ لیاؤنا	نکھیرا	فرق، امتیاز
ولکنا	بلکنا	پھٹڑ	زخمی	سوانی	زنانی	نیاں	انصاف

مشق

- 1- حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے کیہوجیہا جیون بیتایا؟
  - 2- آپ نے اسلام دی کیہ خدمت کیتی؟
  - 3- پیٹھے لفظاں دے معنے لکھو:
- پیردھی، بھرواں، بگڑائی، جگرا، نکھیرا، نیاں، ولاون، کسکنا، ولکنا، اُسارنا
- 4- پنجابی وچ مصدر مُذکر وی ورتیندا اے تے مُوٹ وی۔ مصدر توں پہلاں لفظ (اسم) جے مُذکر ہووے گا تاں مصدر وی مُذکر ورتیجے گا تے جے پہلا لفظ مُوٹ ہووے گا تے مصدر مُوٹ دے طور تے ورتیا جاوے گا۔ جو یں: روٹی کھانی، تکر کھانا۔
  - 5- پیٹھ لکھے ہوئے لفظاں دے مصدر اں نوں مُذکر یا مُوٹ دے طور تے ورتو:
- منجی، حُقہ، کھیر، بات، سوچ، کندھ، پلنگھ

ایکے دی برکت

سبھ جھگڑے تے بے اتفاقیاں مُکا کے اک مُٹھ ہو جان نوں ایگا آکھیا جاندا اے۔ ایکے دا مطلب اے بھائی چارا تے آپو وچ پیار نال رل مل کے رہنا۔

ایکے دے بڑے فائدے تے برکتاں نیں۔ ایکے نال کیتا ہو یا اوکھے توں اوکھا کم وی سوکھا ہو جاندا اے۔ جس گھر دے بھیناں بھرانواں وچ ایگا ہووے تاں اوس گھر وچ بڑی برکت ہوندی اے۔ جے سارے جی رل کے کم کرن تاں کوئی کم رُکیا نہیں رہ سکدا! ایکے والے گھر اُتے اللہ تعالیٰ دیاں رحمتاں ای رحمتاں ہوندیاں نیں۔ کیوں جے اللہ خود اک اے تے انساناں وچ ایکے نوں چنگا سمجھدا اے۔

تسیں اوس باپ دی گل تے سنی ہوئی اے جیسے اپنے بالان نوں ایکے دا سبق دین لئی تیلیاں دا اک مُٹھا توڑن نوں آکھیا سی۔ ایہہ گل انج اے کہ اک زمیندار دے چار (4) پُتر آپو وچ ہمیش لڑدے جھگڑدے رہندے سن۔ کوئی اک دو جے دی گل ای نہیں سی سہاردا۔ اوہناں وچ ایگا پیدا کرن لئی اوہنوں ایہہ ترکیب سنجھی۔ اوہنے اپنے چہواں (4) پُتر ان نوں اپنے کول سدیا تے اوہناں نوں تیلیاں دا ایک مُٹھا دتا۔ جیہڑا مضبوطی نال بھنھیا ہو یا سی۔ اوہنے اک اک پُتر نوں آکھیا پئی اوہ ایس مُٹھے نوں توڑے۔ سارے ای پُتر ان نے وارو واری مُٹھا توڑن دا جتن کیتا تے اپنے جُتے دا پورا زور لاکے مُٹھا توڑنا چاہیا، اوہناں وچوں کوئی پُتر وی کامیاب نہ ہو سکیا۔ فیر اوہنے اوہ مُٹھا کھول دتا تے اوہناں نوں کلی کلی تیلی توڑن لئی آکھیا۔ ہُن اوہناں بڑے آرام نال اوہ تیلیاں توڑ دتیاں۔ اوہنے اپنے پُتر ان نوں آکھیا ”تسیں ویکھ لیا نا پُترو! جد ایہہ کمزور جیہیاں تیلیاں اک مُٹھ سن۔ ایہناں نوں تہاڈے وچوں کوئی نہیں توڑ سکیا۔ جدوں ایہناں وچوں ایکا مک گیا تے اک اک کر کے ساریاں تہاڈے ہتھوں ٹھدیاں گئیاں جے تہاڈے وچ وی ایگا رہیا تہاں نوں وی کوئی نقصان نہیں اُپڑا سکے گا۔ شہد دیاں لکھیاں دایگا وی سانوں ایہو ای سبق دیندا اے۔ کلی مکھی کدی وی شہد دا چتتا نہیں بنا سکدی۔ ایہہ کم اوہ ایکے نال ای کردیاں نیں ایہہ ای نہیں سگوں اک گھرتوں لے کے پورے ملک تائیں بلکہ پوری دنیا ایکے دے سہارے ای چل رہی اے۔ اتھے میں اپنے پیارے وطن پاکستان دی مثال وی دے سکدا آں۔ ساڈا پنادیس پاکستان ایسے ایکے دی برکت نال بنیا۔ قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ ہوراں پورے ہندوستان دے مسلماناں وچ ایگا پیدا کر کے اوہناں لئی اپنے وطن دی منگ کیتی۔ مسلماناں نوں اک مُٹھ ویکھ کے انگریز تے ہندو آں دوہاں نے ای قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ دی ایہہ منگ من لئی۔ بس یاد رکھو! لڑن جھگڑن والیاں دا انجام کانیاں والا ای ہوندا اے۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ایگا	کسی مسئلے وچ اُوکھ	بھائی چارا	بھرانواں	مٹھا	مٹھ وچ آون	جتن	کوشش	جُٹھ	وچوں، جسم
	سوچ تے اکھ		وانگ رہنا		جوگا، گٹھا				

مشق

- 1- ایگا کہہنوں کہندے نیں؟
- 2- ایگے دے کریہ فائدے نیں؟
- 3- باپ نے اپنے پُتران نوں ایگے داسبتیہ کویں دیتا؟
- 4- کریہ کلی مکھی شہد دا چھتا بنا سکدی اے؟
- 5- ایگے داسبتیہ سکھاؤن والی اک ہور کہانی سناؤ۔

مہمان داری

اک شام اک عربی دے گھر
 کوئی پروہنا آ گیا
 چا سی بڑا پر اپنی
 ان ہوند توں گھبرا گیا
 گھر دی غریبی دے سبب
 اوہ بوہت ای مجبور سی
 ایشار دے جذبے تھیں پر
 دل اوس دا بھرپور سی

اوہ سوچدا سی کھان ٹوں
 ہُن کیہ دینے مہمان نوں

بیوی نے خاوند نوں کہیا
 اگو جنے دا ٹک اے
 تینوں وی سبھ معلوم اے
 تیرے توں کاہدی لگ اے
 سوخوندا اگوں آکھدا
 بہہ جاں گا اوہدے کول میں
 ماری صلح جے اوس نے
 کر جاساں گل ٹوں گول میں

سی آسرا اک ذات دا
 ویلا سی اُتوں رات دا

عربی تے اس مہمان وچ
 چھابا سوانی دھر گئی
 چُٹی دا پلا مار کے
 دیوے ٹوں گل اوہ کر گئی
 مہمان آپے بیٹھ کے
 کھانا سی پر کھاندا رہیا
 عربی ہنیرے وچ سی
 مونہہ ایویں مچکاندا رہیا

ہنیرے نے پردہ کجیا
 پروہنا رجیا

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے
اَن ہوند	ناداری، غریبی	ٹک	ٹکڑا، روٹی
چُٹی	دوپٹا	صلح مارنا	کھان ویلے کھان دے دعوت دینا
چوکا ونا	مُونہ وچوں کھان دی آواز پیدا کرنا		

مشق

- 1- ایس نظم وچ کپڑے جذبے دا ذکر کیتا گیا اے۔
- 2- نظم وچوں جیہڑی کہانی اُگھڑ دی اے اوہنوں اپنے لفظاں وچ بیان کرو۔
- 3- ایہناں لفظاں اُنوں اپنے فقریاں وچ ورتو۔
اَن ہوند، چھابا، سوانی، ٹک، آسرا، ایشار
- 4- تھلے لکھے محاوریاں دا کہیہ مطلب اے، ایہناں اُنوں اپنے فقریاں وچ ورتو:
گل گول کر جانا، صلح مارنی، دیوا گل کر دینا
- 5- ایس نظم وچوں اسم نکرہ چُن کے لکھو۔

اچھا شہری

شہر آہندے میں کسے وڈے نگرٹوں اتے شہری دے معنے وڈے نگر دارہن والا۔ فیر کسے ملک دے وسنیک ٹوں وی اوس ملک دا شہری آکھدے نیں بھانویں اوہ اوہدے کسے پنڈ دارہن والا ای کیوں نہ ہووے۔ ایس کر کے کوئی بھانویں شہر وچ رہندا اے تے بھانویں پنڈ وچ، اوہدا دین دھرم بھانویں کجھ وی اے، اوہ اوس ملک دا شہری اے، جیہدیاں حدّاں دے اندرا وہدی وسوں اے۔

بندہ ایس جگ وچ کلا رہ کے جیون نہیں گزار سکدا۔ اوہنوں سچ دی زندگی گزارن واسطے مل ورتن دی لوڑا اے انج اوہدیاں لوڑاں تھوڑاں جگ نال سانجھیاں نیں۔ حیاتی اُن گنت لوڑاں تے سدھراں نال بھری ہوئی اے۔ جنہاں ٹوں پورا کرن لئی کجھ شرطیں نیں جے اوہ کسے دے سکھ دا دھیان رکھے گا تاں کوئی دوجا وی اوہدے سکھ دا خیال کرے گا۔ سانجھا جیون گزارن لئی اوہنوں کجھ قدریں تے قانوناں تے عمل کرنا پوے گا۔ اوہ شرطیں جنہاں دی اوہدی حیاتی نوں لوڑا اے۔ اوہدے حق تے فرض اکھواندیاں نیں۔ اوہنوں اصول دے مطابق جو کجھ ملنا چاہیدا اے اوہ اوہدا ”حق“ اے تے جو کجھ اوہنوں ایس حق لئی کرنا چاہیدا اے، اوہ اوہدا ”فرض“ اے۔

جیون امن چین نال تے ای گزاریا جاسکدا اے جے تئیں اپنا فرض پورا کرتے میں اپنی ذمہ داری نبھاواں۔ اچھا شہری اوہو ای ہوسکدا اے جیہدے وصف اچھے ہون، انسانیت لئی جیہڑیاں وڈیاںیاں تے گناں دی لوڑا اے اوہناں دی ہوندا اک اچھے شہری وچ ضروری اے۔

شہری دے حق

شہری نوں کئی طراں دے حق حاصل ہوندے نیں جنہاں وچوں کجھ دا ویروانج اے:

- 1- مذہب دا حق:
- ہر شہری اپنے مذہب دے معاملے وچ آزاد ہوندا اے تے اوہدے مطابق اوہ عبادت کرن دا حق رکھدا اے۔
- 2- اخلاقی حق:
- اخلاقی مسئلے لوکاں دے سانجھے ہوندے نیں، تے ایہناں دی راکھی خلقت آپ کردی اے۔

- 3- روزی کماؤن داتق: ہر شہری اپنی روزی کماؤن لئی جیہڑا کم کاروی چاہوے اختیار کرسکدا اے پر شرط ایہہ وے پئی اوہ اخلاقی یاں شرعی طور تے جائز ہووے۔ حکومت داوی فرض اے پئی اوہ اپنے شہریاں دے کار دیہا روج آسانیاں پیدا کرے۔
- 4- رہن سہن: حکومت دا فرض اے پئی ہر شہری دے مال تے جان دی رکھی کرے۔ ہر شہری اپنی رکھیاتے بچاؤ داتق رکھدا اے۔
- 5- قانونی برابری داتق: ہر شہری لئی قانون اکو جیہیا اے امیر ہووے یاں غریب، مسلمان ہووے یاں کسے ہور مذہب دامن والا ہووے۔ ہر اک لئی عدالت دے بُو ہے کھلے نیں۔ نیاں وچ کسے دی چودھر نہیں۔
- 6- تعلیم داتق: ہر شہری اپنی اولاد لئی جیہو جیہی تعلیم چاہوے دواسکدا اے اوہنوں حق حاصل اے پئی اپنی اولاد لئی ملک دے کسے وی تعلیمی ادارے وچ داخل کروا سکے۔ پر ایہدے لئی جتنی قابلیت دی لوڑاے، بال وچ اوہدا ہونا ضروری اے۔

شہری دے فرض

- 1- ہر شہری دے کجھ فرض وی نیں: قانون دا احترام: ہر شہری دا فرض اے پئی اوہ اپنے ویلے دی حکومت تے ملک دے قانون لئوں مئے تے اوہدے توں باہر نہ ہوئے۔ ہر اچھا شہری قانون دی عزت کر دا اے۔ اوہ اپنے ملک تے قوم دی لاج نبھاؤندا اے تے حکومت دی ہر طراں نال مدد کرنا ایہدے لئی ضروری اے۔
- 2- واجبات دی ادائیگی: حکومت لئی جیہڑے خرچے دی لوڑاے اوہ سبھ داسا نبھا ہوندا اے۔ ایس لئی واجب، چندہ ٹیکس، محصول تے مالیہ بھرننا پیندا اے۔ ہر شہری دا فرض اے پئی اوہ اپنی کھٹی کمائی مطابق اپنا حصہ ویلے سر حکومت لئوں ادا کر دار ہے۔
- 3- آمدن دا جائز ورتوں: اک چنگے شہری نوں چاہیدا اے پئی اپنی آمدن تے دولت نوں فائدے وندی، چنگے تے جائز کماں لئی ورتے۔ اوہنوں جگت بھلیائی دا دھیان دی رکھنا چاہیدا اے۔ جو کجھ وی کوئی شہری اپنے واسطے پسند کر دا اے۔ اوہو کجھ اوہنوں دو جیاں

لئی پسند کرنا چاہیدا اے۔ اپنے نال نال دوجیاں دا خیال رکھنا وی اوہدا فرض اے۔
 اوہو لوک جہان وچ ہین چنگے
 کم دوجیاں دے جیہڑے آوندے نیں

(ڈاکٹر علامہ محمد اقبال رحمۃ اللہ علیہ دے شعر دا ترجمہ)

اُوکھے لفظاں دے معنے

معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ
لوکائی	خلقت	ضرورتاں	لوڑاں	آبادی	وسوں	باشندہ	وسنیک
		لگان، محصول	باج	مالیہ دی وصولی	واچھ	بنیادی، ابتدائی	مڈھلا

مشق

- 1- شہری توں کیہ مراد اے؟
- 2- اک ایچھے شہری دے کیہ فرض نیں؟
- 3- شہری دے کجھ حقّاں دا ذکر کرو۔
- 4- ایہناں لفظاں دے معنے لکھو:

بھانویں، سدھراں، نیاں، چودھر، واچھ

دِلاں نوں دِلاں دے راہ

گر میاں دی گل اے۔ جیٹھ دے مہینے ویلے ساندل بار وچ ریل دے اک سٹیشن تے گڈی آئی اوس نے کھلونیاں ساراں سیٹی دے دتی۔

سبھ جان دے سن، ایس چھوٹے جیہے سٹیشن تے گڈی اصلوں تھوڑا چر کھلوندی اے۔ ایس کر کے چھیتی چھیتی چڑھ لہہ رہے سن۔ ریل دے ڈبے وچوں اک مائی سر تے گنڈھ چکی بیٹھاں اتری، بابوٹوں ٹکٹ دتا تے سٹیشنوں باہر نکل کے اک رُک تھلے آ کھلوتی۔ اوہ گڈی توں اترن والیاں نوں ویکھدی رہی۔ شاید ایہناں وچوں ایہدے نال پنڈنوں جان والا کوئی ساتھ بن جائے۔ جس پنڈا ایس نے جانا سی اوہ سٹیشنوں دو کوہ دے فاصلے تے سی۔ اُجاڑ داراہ سی، نیڑے تیرے ہور کوئی و سوں وی نظر نہیں سی آؤندی۔ ایہدے دل وچ خیال سی جے کوئی ساتھی بن جائے تے وارو واری گنڈھ چکی ٹرے جائیے۔ پیئڈا سوکھا نیڑ جائے گا۔ پراجیہی کوئی گل نہ بنی و چاری کئی رب داناں لے لے لگ وگی۔ عید وچ تھوڑے دن رہ گئے سن۔ ایس غریبی کولوں جو جُسر آؤندا سی اپنی دھی نوں عید دا دیہار دین لئی چائیں چائیں جا رہی سی۔

اے مائی سٹیشنوں مسان اڈھے میل تے ای گئی سی۔ جے اوس نوں کجھ فاصلے تے گھوڑے دے ہنکن دی واج کئیں پئی۔ اوس نے پچھانہ بھوں کے ویکھیا تے دل وچ آکھن لگی ”ایہہ تاں اللہ نے میری مراد پوری کر دتی اے۔ گھوڑے داسوار کوئی چنگا بندہ ای ہووے گا۔ اوّل تاں مینوں اوس نوں آکھن دی لوڑ ای نہیں پئی۔ اوہ آپے ای ترس کھا کے میرا بھار و نڈرے گا۔ جے اوس نے میرے وئے کوئی دھیان نہ کیتا تے میں آپ اوس نوں اپنی گنڈھ چکن لئی آکھ دیاں گی۔ ایڈی کہہڑی گل اے۔“ ایسے چروچ گھوڑا سوار ا پڑیا۔

مائی: ”اللہ تیرا بھلا کرے، میری گنڈھ تاں تھوڑی دُورتائیں لدی چل۔“ اپنی گل سُن کے گھوڑے والا چک پیا۔ بڑا گھور کے آکھن لگا۔ ”مینوں کیہ سمجھ کے اپنی گل آکھی او۔ میں تینوں کوئی کئی معلوم ہوناں واں۔ تُوں راٹھنی ایس؟ تیری گنڈھ چک کے ٹراں، پیو دا نوکر سمجھ لیا ای،“ ایہہ آکھ کے گھوڑے نوں اڈی مار کے تیر ہو گیا۔

مائی و چاری شرمندی جیہی ہو کے نمو جھانی ہو گئی تے سر سٹٹ ٹری۔ ہور کردی وی کیہ؟ گھوڑے والا جس ویلے اگے چلا گیا۔ مائی نوں اک خیال آیا تے کنب گئی۔ دل وچ آکھن لگی۔ میں وی پاگل ای آں کڈی بھل ہون لگی سی۔ بھلے وقت رب نے بچا لیا۔ جے کدھرے میں ایہہ غلطی کر بہندی تے فیر پچھتایاں کیہ بناسی۔ اوہ نہ واقف، نہ جانو نہ پچھانو، میری گھڑی لے کے ٹھہر جاندا تے میں کیہدا گھر پچھدی؟ آج تاں مینوں اللہ نے ہتھ دے کے رکھیا اے۔ میتھوں شکر ادا نہیں ہو سکدا۔

ایدھر ایہناں سوچاں وچ مائی ٹردی جا رہی سی تے اودھر اوس گھوڑے والے ٹوں ایسے طراں دے خیال آئے۔ اوہ سوچن لگا۔ میں وی زرا احمق ای آں، میتھوں کڈی بھل ہوئی اے۔

خبرے گنڈھ وچ کیہ بھجیا ہو یا سی۔ مائی کولوں گنڈھ پھڑ کے اگے کھسک آنا سی۔ اوہنے مینوں کیہڑا پھڑ لینا سی تے نالے اتھے ہو کر کیہڑا کوئی ویکھدا سی۔ خیر اے وی ڈکھے بیراں دا کیہ وگڑیا اے۔ مینوں ہن وی کھلو کے مائی کولوں گنڈھ پھڑ لینا چاہیدی اے۔ ایہہ موقع ہتھوں نہیں گوانا چاہیدا۔ ایہو جیہیا ویلا روز روز ہتھ نہیں آؤندا۔ ایہہ سوچ کے اوہ کھلو گیا اتے مائی ٹوں اُچی واج مار کے آکھیا۔

”لیا ماں گنڈھ پھڑا دے چھیتی آ، کیہ یاد کریں گی تیری مدد نہیں کیتی۔ اوہ جانے تیرا پینڈا سوکھا بنڑ جائے میری خیر اے۔ چل چھیتی پھڑا گنڈھ۔“

مائی نے جس ویلے گھوڑے والے ٹوں کھلو کے ایس طراں آکھدیاں سُنیا تے فیر اوس نے وی اوہنوں آکھیا۔ ”بچا! ماں صدق! جیہڑا تیرے کول گیا اے، اوہ پہلوں میرے کولوں ای ہو کے گیا اے۔ جا خیر نال مُونہہ دھیانے لگا جا۔ شاباشے جا کم کر جا کے اپنا، اللہ بھلا کری۔“ مائی نے دُوروں کسے نوں ایدھر آؤندیاں دیکھ کے آکھیا:

”اوہ ویکھ جیہڑے بندے اگوں ٹرے آؤندے نیں اوہ میرے ای واسطے لگے آؤندے نیں۔ ہن تینوں کھیچل کرن دی لوڑ نہیں۔“

گھوڑا سوار نے مُونہہ پھیر کے ویکھیا۔ سچیں ٹچیں دو بندے ایسے پاسے لگے آؤندے سن۔ اوس نے اوہناں ٹوں دیکھدیاں نال ای گھوڑا بھجان دی کیتی تے ایسے وچ ای خیر سمجھی۔

سیانیاں سچ آکھیا اے جس نوں رب رکھے اوہنوں کون مارے۔ رکھن والے دے راہ نیارے۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
پنڈا	سفر	مُونہہ دھیانے	اپنے خیال وچ گم ہو کے۔ سدھا	چمک پیا	غصے وچ آیا	ٹبھ جانا	کھسک جانا
راہ لگ وگی	رستے تے ٹر پئی	کھیچل	تکلیف	سیانیاں	دناواں، عقل مندوں	دیہار	تہوار

مشق

- 1۔ بیٹھلے سوالات دے جواب لکھو:
- (i) مائی نے کتھے جاناسی اوہنوں رکیہ مشکل سی؟
- (ii) مائی کول رکیہ کجھ سی تے کبھدے لئی سی؟
- (iii) مائی نے گھوڑے والے نون رکیہ آکھیا سی؟ فیہر کیوں شرمندی ہوئی سی؟
- (iv) گھوڑے والا کیوں پرت کے آیا سی تے مائی نے اوہنوں رکیہ جواب دتا سی؟
- (v) اک خیال مائی نون آیا سی تے اک خیال گھوڑے والے نون۔ دو نون خیال کس طراں اک دوجے نال رلدے سن؟
- (vi) سیانیاں دی گل ”جیہنوں رب رکھے اوہنوں کون مارے، رکھن والے دے راہ نیارے۔“ ایس کہانی تے کیویں پوری اُتردی اے؟
- (vii) بیٹھاں لکھے ہوئے لفظاں نون اپنے فقریاں وچ ورتو:
- لوڑ، بھار، اصلوں، زرا، کھیچل، کٹی، وچاری

غزل

سدا نہ وَن سَوْتے رَوْنٹے سدا نہ نویاں کوراں
 سدا نہ گٹیاں توڑی لاچا سدا نہ بائلیاں ٹوراں
 سدا نہیں آسماناں اُتے گڈیاں چڑھیاں رہنا
 سدا نہ ڈورے گڈیاں پھرنا سدا نہ لمیاں ڈوراں
 سدا نہ چن دا جو بن پورا سدا نہیں پڑ ملنے
 آسماناں ول لانی ناہیں ہمبلی سدا چکوراں
 سدا نہ کن مین ساون والی سدا نہ کول کوکے
 سدا نہ آبیاں پیٹھاں آ کے پیلاں پانیاں موراں
 سدا نہ نازک شاخاں اُتے حال پھلاں نوں پینے
 سدا نہ گہہ کے فضل توالی کرنی بلبل ہوراں

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
سدا	ہمیش	وَ ن سَو تے	طراں طراں دے	لاچا	خوبصورت لنگی	جو بن	جوانی، خوبصورتی	ہمبلی	اُچھلنا

مشق

- 1- ایس غزل وچ تہانوں کیہڑا شعر بوہتا پسنداے؟ اوہدا مطلب دَسو۔
- 2- غزل وچ شاعر نے جیہڑا بُنیادی خیال پیش کیتا اے اوہنوں نثر وچ بیان کرو۔

جنت دی خاتون

حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نے حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے گھر حضرت خدیجہ الکبریٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی لکھوں جنم لیا۔ آپ نوں زہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا وی کہندے نیں تے بٹول وی۔ آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی عمر اچے نکیری ای سی کہ حضرت خدیجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہوریں اللہ نوں پیاری ہو گئیں۔

حضرت خدیجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہوریں اللہ تعالیٰ عنہا دی وفات مگروں حضور اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے حضرت سودہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نال نکاح کر لیا، تاں جے حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی پالنا چنگی طراں ہو سکے۔ حضرت سودہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نے آپ نوں بڑے لاڈ پیار نال رکھیا تے کوئی تکلیف محسوس نہ ہون دتی۔

جدوں کافر رسول کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں دکھ دیندے تاں حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا تسلیاں دیندیاں تے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے آپ نوں گھٹ کے کلیجے نال لاؤندیاں آکھنا: ”بچے! گھبرانہ، رب تیرے باپ نوں کلیاں نہیں چھڈن لگا۔“

آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی رہت مڈھوں ای سادمرادی سی۔ نئے ہوندیاں دی گل جدوں آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی عمر اچے مسماں پنجاں (5) چھیاں (6) ورھیاں دی سی کہ اک واری حضرت خدیجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دے ساکاں وچوں کسے دے ویاہ داسدا آیا۔ حضرت خدیجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہوریں نے آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہوریں لئی بڑے سوہنے لیڑے تے قیمتی ٹونباں بنوائیاں۔ ویاہ والے گھر جاؤن لگیاں اوہناں اپنی دھی حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نوں ایہہ لیڑے تے ٹونباں پہن لئی آکھیا تاں آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نے جواب دتا، ”اماں جی! بندہ کوئی ٹونباں نال سوہنا تے نہیں نا لگدا۔ بندے دا گھنا تے اوہدے سچے وصف نیں۔ میں ایہہ قیمتی پٹے ٹونباں پائے بناں ای تہاڈے نال، ویاہ والے گھر چلاں گی۔“

آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا جو ان ہونیاں تاں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی شادی اپنے چاچے دے پتر حضرت علی کرم اللہ وجہہ نال کردتی۔ شادی بڑے سادے طریقے نال ہوئی تے آپ نوں داغ وچ ایہہ چیزاں ملیاں:

- 1- اک بستر
- 2- دو چادراں
- 3- چڑے دا اک سرہانہ (جیہڑا کھجور دی چھل نال بھریا ہو یا سی)
- 4- اک تخت یا منجی
- 5- چاندی دے دو بازو بند
- 6- اک جاء نماز

7- مٹی دے دو بھانڈے (گھڑے)

8- اک پیالہ

9- اک مشکیزہ

10- اک چکی

رب نے آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نون دو پٹیر دتے، حضرت امام حسن علیہ السلام آتے حضرت امام حسین علیہ السلام۔ آپ نے اوہناں نون بڑی سوہنی طراں پالیا پوسیا تے اوہناں وچ اپنے سارے وصف پیدا کر دتے۔

اک واری غنیمت دے مال وچ کنتوں کجھ لونڈیاں آئیاں۔ حضرت علی کرم اللہ وجہہ نے آکھیا پئی ”چکی پہندیاں تہاڈے ہتھاں اتے چھالے پے گئے نیں تے چٹھے دے تاء نے تہاڈا رنگ دھونکھ چھڈ یا اے۔ آج حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کول کجھ لونڈیاں آئیاں نیں، جا کے اوہناں کولوں اک لونڈی منگ لیاؤ۔“

آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا اپنے اباجی کول گنیاں پر چپ کر کے گھر نون پرت آئیاں۔ فیہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ، اوہناں نون نال لے کے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی خدمت وچ حاضر ہوئے تے اک لونڈی دی منگ کیتی۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا پئی ”میں تہانوں کوئی لونڈی نہیں دے سکدا۔ اے تہاں میں صفہ والے صحابیوں دے کھان پین دا آہر کرنا اے۔ میں اوہناں نون کیوں وسار دیواں جیہڑے اپنا گھر بار چھڈ کے رب تے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لئی بھکھ ننگ سہیڑی بیٹھے نیں۔“

تے دو نون جی چپ کر کے پرت آئے۔ آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نے اپنی پوری زندگی صبر تے توکل دے سہارے گزاری اتے سدا شکر داکلمہ پڑھدیاں رہیاں۔ آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا اپنے نالوں ودھ کے دوجیاں دا خیال رکھدیاں سن۔ کدے کسے سوالی نون بوہیوں سکھنا نہیں سی پرتایا۔

آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا بڑا سادہ تے معمولی لباس پہندیاں سن۔ اک واری حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اوہناں دے گھر گئے ویکھیا کہ آپ نے اُوٹھ دی کھل دا لباس پہنیا ہویا اے تے اوہدے وچ تیراں جوڑ لگے ہوئے نیں۔ آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا آٹا گنھ رہیاں سن تے نال نال اللہ دا ذکر وی کر رہیاں سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ایہہ نقشہ ویکھ کے فرماؤن لگے: ”پجڑی! دُنیا دیاں اوکڑاں نون صبر شکر نال جھل تے آخرت دی سدا رہن والی خوشی نون اُدیک۔ اللہ تینوں تیرے صبر دا پھل دیوے گا۔“

آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نون اپنے اباجی نال بڑا پیارسی تے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وی آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا بارے فرماؤندے نیں:

”فاطمہ (رضی اللہ تعالیٰ عنہا) میرے جگر دا ٹکڑا اے۔ جتھے ایہنوں دُکھ دیتا، اوہنے مینوں دُکھ دیتا۔

جتھے فاطمہ (رضی اللہ تعالیٰ عنہا) نون ناراض کیتا، اوہنے مینوں ناراض کیتا۔“

جدوں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے وصال دا ویلا نیڑے آیا تے اوہناں فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نون اپنے کول بٹھا کے، کن وچ کجھ آکھیا، جیہدے نال اوہ رو پندیاں۔ فیہ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے دوجی واری کن وچ کوئی گل آکھی تے اوہ مُسکرا پندیاں۔

آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دے رون دا کارن ایہہ سی حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے اوہناں نوں اپنے رخصت ہوون دی خبر دتی سی۔ فیروجی واری حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے کن وچ جیہڑی گل آکھی سی، اوہ ایہہ سی پی ”اہل بیت وچوں تُوں مینوں سبھ توں پہلاں آن ملیں گی، اتے جنت دیاں سوانیاں دی سردار ہوویں گی۔“

حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مگروں حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نوں کسے مسکراؤندیاں نہیں ویکھیا۔ اوڑک رسول کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے وصال توں چھ مہینے مگروں آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نے وی جنت وچ ٹکانا جاکیتا۔

آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا داجیون عورتاں لئی اک نمونہ اے۔ اوہناں دے قدماں تے ٹرنا دُنیا دی منزل اے تے دین دی

وی۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
سوانیاں	عورتاں	نکیری	چھوٹی	لیرے	کپڑے
آہر کرنا	بندوبست کرنا، انتظام کرنا	وسارنا	بھلانا	سہیڑنا	اپنی مرضی نال اختیار کرنا
تُونب	زیور، گہنا	اوکڑاں	مشکلاں	اوڑک	انجام، آخر کار

مشق

- 1- (الف) حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی سادہ زندگی دا کوئی واقعہ بیان کرو۔
(ب) حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نوں داچ وچ کیہ کجھ ملیا سی؟
(ج) آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی زندگی توں کیہ سبق ملدا اے؟
- 2- اوہ حرف یا کلمہ جیہڑا کسے اسم دے شروع وچ لگ کے اوہدے معنیاں اُتے اثر پاوے اوہنوں ”سابقہ“ آکھدے نیں۔ جو یں گُجھا، پُجھا، نَلجھا۔ ایہناں لفظاں دے شروع وچ ”ک“ ”س“ تے ”ن“ سابقے نیں۔ ایہناں سابقیاں وچوں ہر سابقے تُوں ورت کے تن تن مثالیں دیو۔

قادر یار

قادر یار پنجابی زبان دے سرکڈھویں شاعراں وچوں اک نہیں پر اوہناں دی حیاتی بارے کوئی بھرویں جانکاری نہیں لہدی۔ پڑکھ پڑچول توں بعد ایہناں کو پتا چلدا اے کہ اوہ گوجرانوالہ دے اک پنڈ ماچھیکیے جیہڑا ایمن آباد دے نیڑے واقع اے 1802ء وچ پیدا ہوئے۔ آپ جٹاں دی مشہور گوت سندھونال تعلق رکھدے سن تے ایہناں دا جدی پیشہ واہی بیگی سی۔

اوہناں اپنی زندگی وچ ڈھیر ساریاں کتاباں لکھیاں پر چھپیاں ہوئیاں پنج کتاباں ملدیاں نیں۔

(1) معراج نامہ (2) ہر سنگھ نلوادی وار (3) روزنامہ (4) سوہنی مہینوال (5) پورن بھگت

ایہناں قصیاں توں پتا لگدا اے کہ قادر یار اک پڑھے لکھے تے سمجھ بوجھ والے شاعر سن۔ اپنا مطلب اسان تے سادہ زبان وچ بیان کردے سن کہ پڑھن والے دیاں اکھاں اگے سارا واقعہ آجاندا سی۔ ایہہ وی اک چنگے شاعر دی خوبی ہوندی اے کہ اوہ اوس زبان وچ گل کرے جس توں عام لوک وی سمجھ سکدے ہون۔ ”معراج نامہ“ تے ”روزنامہ“ دونوں کتاباں اوہناں نے مذہبی رنگ وچ لکھیاں۔

”معراج نامہ“ اوہناں نے عشق رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے جذبے وچ ڈب کئے لکھی، جد حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں اللہ تعالیٰ نے سٹاں (7) آسماناں دی سیر کرائی۔ قادر یار بڑے سوہنے تے مَن کھچویں ڈھنگ نال ”معراج نامہ“ وچ واقعہ دا ذکر رانج کردے نیں:

تدوں کیتا رب نُو ر نبی دا ظاہر فضل کمالوں
اسم محمد کہیا الہی میموں حییوں والوں
ایڈا فضل نبی تے کیتا آپ اللہ تعالیٰ
وچ قرآن لکھی خوشخبری ذکر معراجے والا

”روزنامہ“ دوجی مذہبی رنگ وچ لکھی ہوئی کتاب اے۔ ایس وچ شاعر ایس گل تے زور دیندا اے کہ مالک حقیقی دا وصال ای اصل حقیقت اے۔ پر دُنیا دی کشش وی اپنی تھاں تے قائم اے۔ ایس صورت حال وچ انسان پوری توجہ نال مذہبی فرائض دی ادائیگی وی کرے تے اوہناں تے عمل وی کرے۔ کیونکہ عمل توں بنا بیڑی پار نہیں لگتی۔

”معراج نامہ“ تے ”روزنامہ“ توں وکھ باقی سبھ کتاباں قصیاں وچ لکھیاں ہوئیاں نیں۔ ”سوہنی مہینوال“ اک پُرانا قصہ اے، جس نوں قادر یار نے وکھرے تے مختصر انداز وچ بیان کیتا اے۔ اوہناں دا ایہہ قصہ وی بوہت مشہور ہو یا۔ پر قصہ

”پورن بھگت“ توں اوہناں ٹوں مشہوری ملی۔ اوہناں دا ایہہ قصہ پنجابی شاعری دی جانی پچھانی صنف ”سی حرئی“ وچ لکھیا گیا اے۔ پنجابی وچ سی حرئی دا اک خاص مقام اے۔ صوفی شاعراں نے ”الف“ (اللہ) ٹوں ای وڈیائی دتی اے، تے فیروز ”الف“ توں ”سی“ تیک اک اک حرف ٹوں لے کے مصرعے لکھے۔ کیونکہ فارسی وچ حرف ابجد تہمہ (30) نیں ایس لئی شاعری نوں ”تیس حرئی“ دی تھان ”سی حرئی“ آکھیا گیا۔ پنج سی حرفیاں وچ لکھیا ہویا ایہہ قصہ عشق پیارتے روحانیت دا سوہنا نمونہ اے۔

قادر یار نے ایس واقعہ ٹوں بڑا نکھیڑ کے واضح طور تے بیان کیتا اے۔ ایس قصے وچ قادر یار نے رانی لوناں دا اپنے مترے پتر پورن بھگت نال مترئی ماں دی چترائی والا جو سلوک دسیا اے۔ اوس توں اوہدی حسد والی فطرت کھل کے ساہمنے آجاندی اے۔ اوہ ہر ویلے اوہدے پیورا جہ سلواہن ٹوں اوہدے خلاف بھڑکاندی رہندی سی۔

ایہو جیہے موقعے تے جذبات تے واقعات نگاری دافن قادر یار نے جس ماہر انداز نال نبھایا اے اوہ اپنی مثال آپ اے۔

اوہ اک تھان تے لکھدے نیں:

ج۔ جوش آیا راجے سلواہن تائیں اٹھ پورن ٹوں اک چھیڑ مارے
آکے اگوں برابری بولنا ایں کریں نمک حرامیا! ایڈکارے
باہر جا کے چیرو حلال خورو چھنے رت پاؤ جیہڑی وچ جئے
ایہدے ہتھ سہکا کے وڈھیو جے وانگ بکرے دے ایہدی جان گتے

قادر یار نے قصہ پورن بھگت وچ زندگی وچ ہون والے واقعات ٹوں بڑے من کچھویں ڈھنگ نال بیان کیتا اے۔ ایس قصے دی زبان صاف، پلاٹ گندھیا ہویا تے کہانی نیکی بدی دی سوہنی جنگ وکھائی گئی اے۔ ربی حکم توں بناں چن تارے، زمین آسمان تے سورج وی اپنی تھان توں نہیں ہلدے۔ ایس بارے قصہ ”پورن بھگت“ وچوں کجھ شعر ونگی دے طور تے ویکھو:

الف۔ آکھ ثنا خدا تائیں جنہوں پیر فقیر دھیاوندے نی
لوح قلم تے زمیں آسمان تارے چن سورج وی سیس نواندے نی
مجھ کجھ سنسار سمندراں دے اوہ وی رب دے جی کہاوندے نی
قادر یار میاں جنگل جُوہ پیلے اوہ وی رب دا ورد کماوندے نی

قادر یار اک عوامی شاعر سن۔ اوہ لوکائی وچ کُردے پھر دے سن تے اوہناں نال ای میل جول رکھدے سن۔ لوکاں دے درداں، دکھاں تے خوشیاں غماں دے سانجھی سن۔

اوہناں نے اپنی شاعری وچ لوکاں نوں جتھے دینی مسئلے دتے او تھے دین دے کماں وچ اوہناں دی اگوائی وی کیتی۔
دوسرے قصیاں وچ لوکائی دے مسئلیاں دے نال نال وسیب وچ ہون والی ٹٹ بھجج دی مُورت وی بڑے شاندار طریقے نال کھچی
اے۔ جس پاروں پنجابی شاعری وچ اوہناں نوں اک نویکلا مقام حاصل اے۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
لوکائی	عوام	پُرکھ پڑچول	کھوج	وسیب	معاشرہ	ساجھی	شریک	گوت	ذات وچوں نکلی شاخ

مشق

- ایہناں سوالاں دے جواب دیو:
- 1- قادر یار داجدی پشتی پیشہ کیہ سی؟
  - 2- قادر یار دیاں کتاباں بارے دسو۔
  - 3- قادر یار نوں بوہتی مشہوری کس کتاب توں ملی؟

قائدِ اعظم زندہ باد

خوشبوؤاں دے باغ دا مالی
 قوم دا بابا دیس دا والی
 لیا لیا جُوہاں لئی ہریالی
 کیجئے بندی وان آزاد
 قائدِ اعظم زندہ باد
 توماں نُوں وڈیاون والا
 بھلیاں نُوں راہ پاون والا
 پیار دا سبق پڑھاون والا
 ساڈا رہرتے اُستاد
 قائدِ اعظم زندہ باد
 آکھیا اے بابے من موہنے
 کم کریا جے سوہنے سوہنے
 ایویں راہ پدھرے نہیں ہونے
 محنت باجھ نہ ملدی داد
 قائدِ اعظم زندہ باد

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے
جُوہ	خطہ زمین، چراگاہ	بندی وان	قیدی

مشق

- 1- ایس نظم وچ قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ نونوں رہرتے اُستاد مٹھیا گیا اے، کیوں؟
- 2- ایہناں لفظاں دے معنے لکھو:
جُوہ، ہریالی، وڈیاؤنا، من موہنا، پدھرا
- 3- اوہ اسم جہڑا اپنی بناوٹ دے لحاظ نال کم کرن والے نونوں ظاہر کرے اوہنوں ”اسم فاعل“ آکھیا جاندا اے، جو یں:
پڑھاؤن والا، وڈیاؤن والا وغیرہ۔ پنجابی وچ ”اسم فاعل“ بناؤن دے کئی طریقے نیں تے ایہہ خاص طور تے مصدر توں بنایا جاندا اے۔ اپنے اُستاد نونوں ”اسم فاعل“ بناؤن دے طریقے تے نشانیاں پچھو تے بیٹھلے مصدر اں توں اسم فاعل بناؤ۔
پڑھنا، جھگڑنا، پوجنا، ترنا، ہونا
- 4- نظم دے نتیجے بند دا مطلب بیان کرو۔

انسان دی کہانی

مذہب دے مطابق سبھ توں پہلے انسان حضرت آدم علیہ السلام سن، جنہاں دی پہلی توں حضرت حوا پیدا ہوئیں۔ اللہ تعالیٰ نے اوہناں نوں کنک دادانہ کھان پاروں جنتوں کڈھ کے بھونیں ول ٹور دیتا تے زمین تے رہن والے سارے انسان اوہناں دی اولاد نیں۔ سائنس دان کہندے نیں پئی انسان جانوراں دی حالت توں ترقی کر کے ایس صورت تکین چڑیا اے پر مسلماناں دے عقیدے مطابق ایہہ گویڑ ٹھیک نہیں۔ شروع شروع وچ اک دوجے نوں اپنی گل سمجھان لئی انسان ون سوتیاں، اُچیاں نیویاں اوازاں تے سینتاں توں کم لید اسی۔ فیر ہولی ہولی اوہنے زبان دیاں اڈواڈیاں حرکتاں نال دکھو وکھ لفظ بنانے شروع کیلتے تے انج اوہنے بولن دی جاچ سکھ لئی۔ اک علاقے دے رہن والے اک طراں دے لفظ ورتن لگ پئے تے اوہناں دی سوچ دا ڈھب وی اکو جیہیا ہو گیا۔ اک دوجے دی زبان سمجھن نال آپو وچ ہمدردی ودھی تے لوکی اک دوجے نال ملن ملان لگ پئے۔ ایس ملاپ نے خانداناں نوں جنم دتا۔ وکھو وکھ تھاں تے رہن والیاں اُتے اوہنوں دی ہوا، پانی نے وی اثر پایا۔ ٹھنڈے علاقیاں دے رہن والیاں دارنگ گورا چھا، تے گرم علاقیاں دے واسیاں دارنگ کنک ونا، ساؤلاتے کجھ کالا ہو گیا۔ انسان نے سردی گرمی تے جنگلی جانوراں توں بچن لئی غاراں تے کھوکھلے رکھاں وچ پناہ لئی۔ فیر اوہنے بھونیں وچ ٹوٹے کڈھ کے اوہناں اُتے رکھاں دیاں ٹہنیاں اُتے پتیاں دی چھاں کیتی۔ پنڈے نوں پالے تون بچاؤن لئی درختاں دی چھل اُتے پتر ورتے۔

پہلاں پہلاں جنگلی جانوراں نوں شکار کرن لئی اوہدے کول کوئی ہتھیار نہیں سی۔ ایس کم لئی اوہنے پتھر ورتے۔ ہولی ہولی پتھراں نوں رگڑ کے اوہدے ہتھیار بنائے۔ اوہنے کجھ جانوراں نوں گھیر گھار کے اک تھاں اکٹھا کیتا۔ رکھوالی کردیاں جانور بل گئے تے انج پالتو جانور اوہدے کم آؤن لگ پئے۔ اوہ اگ نال دی کسے شے دا جانو نہیں سی۔ اوہنوں ایہناں پتا سی پئی سورج نکل دا اے تے پنڈا پالیوں بچدا اے۔ اوہ شکار نوں چیر پاڑ کے کچا ای کھا جاندا سی۔ جدوں اوہنوں ایہہ بھیت ہو یا پئی پتھر دے رگڑ کھان نال اگ پیدا ہوندی اے۔ تاں اوہنے ہولی ہولی اگ بالن دا طریقہ سکھ لیا۔ اگ سیک کے اوہنے اپنا پالا لایا تے بھجیا ہو یا گوشت کھان دا سواد وی مانیا۔

فیر اوہنے دیکھیا پئی کجھ بوٹیاں نوں سٹے لگدے نیں تے ایہہ سٹے بھکھ مٹان دا کم وی دیندے نیں۔ نال ای اوہنوں ایہہ پتا وی لگا پئی ایہناں سٹیاں وچوں نکلن والے دانے مٹی وچ رل کے پانی تے گرمی نال اگ آؤندے نیں تے انج ہولی ہولی اوہنے واہی بیجی دا کم سکھ لیا تے گوشت دے نال نال اُن وی کھان لگ پیا۔ ہُن اوہنوں چوکھی سُر ت آگئی سی۔ کُنیاں، قبیلیاں تے نسلاں وچ رہن دی ریت پے گئی تے انسان نے چو فیرے کھلنا شروع کر دتا۔ رزق دی بھال نے اوہنوں اک

تھاؤں توں دوجی تے فیرتیجی تھاں ڈیرے لان اُتے مجبور کیتا۔ اِنج یورپ، ایشیا تے افریقہ دی دھرتی وچ انسان کھل گئے۔
 اناج اُگان لئی پدھری بھونیں اُتے پانی دی لوڑ پئی تے انسان نے ایہو جیہیاں تھاواں وی لہیاں جتھے واہی نیجی داکم
 ہو سکے۔ ایسے پاروں نویاں آبادیاں دریاواں دے کنڈھے نظریں آون لگ پیاں۔ سبھ توں پُرانیاں آبادیاں نیل دریا دے
 کنڈھے تے وسیاں تے ایٹھوں دے وسنیکاں نے واہی نیجی نوں اپنا پیشہ بنایا تے ایہہ لوک مصری سد تچے۔ مصر وچ چھوٹے
 چھوٹے قبیلیاں توں اپنے تھلے لاکے اک خاندان نے او تھے حکومت بنا لئی۔ ایٹھوں دے بادشاہ توں ”فرعون“ آکھدے
 سن۔ فرعونان نے ڈھیر چر اپنا راج قائم کیتی رکھیا۔ نگڑے لوک ماٹریاں توں غلام بنالیندے سن۔ لونڈیاں اُتے غلام منڈیاں وچ
 وکدے سن۔ مصر نے ہر طراں دی ترقی کیتی، اوہناں دے بنائے ہوئے محل تے اہرام بڑے مشہور نیں۔ مصریاں نے لکھن
 پڑھن دا ڈھب وی سکھیا تے مذہب دانان وی اگے لیاند۔ حضرت موسیٰ علیہ السلام ایہناں فرعونان وچوں ای اک فرعون دے
 عہد وچ اللہ تعالیٰ وٹوں انساناں دی بھلیائی داسنہیا لے کے آئے سن۔

پہلے دا انسان

مصر دے نال لگدا اک ہور علاقہ جیہڑا عراق توں یمن تک کھلے رہا ہوا اے۔ عراق فرات تے دجلہ، دو دریاواں دے وچکار لے دوآبے نوں اکھدے نیں۔ ایس علاقے وچ وی کسے نے پرہتوں تے کسے نے دکھنوں ہلا بول کے قبضہ جماؤن دا جتن کیتا۔ اتھے وی کئی قوماں تے قبیلیاں نے واری واری راج کیتا، ایہہ اوہو ای دھرتی اے جتھے حضرت نوح علیہ السلام اللہ تعالیٰ وٹوں پیغمبر بن کے آئے سن تے اتھے ای اوہ طوفان آیا سی جنہوں ”نوح دا طوفان“ آکھدے نیں۔ نمرود وی ایسے علاقے دا بادشاہ سی۔ جیہدے ویلے وچ حضرت ابراہیم علیہ السلام نوں اللہ نے اپنا نبی بنا کے گھلیا سی۔

کجھ قوماں نے یورپ وٹے مومنہ کر لیا تے کجھ وچلے ایشیا دے پہاڑاں وٹے آگیاں حضرت عیسیٰ علیہ السلام توں دو ہزار ورہے پہلاں وچلے ایشیا توں گڑے ہندوستان وچ داخل ہون والی قوم آریا سندی اے۔ ایس قوم نے ایتھوں دے پڑانے وٹے سنیک دراوڑاں نوں مار بھجایا۔ اتے جیہڑے رہ گئے اوہناں نوں اپنا غلام بنا کے اتھے اپنا راج قائم کر لیا۔

ہن انسان ترقی کر کے چوہیرے کھلے چکھیا سی۔ مصر، عرب تے عراق توں اڈیونان، روم، فارس تے چین وٹے ٹک آباد ہون لگ پئے۔ جیہڑی قوم تگڑی ہوندی اوہ دوجی نوں دبا کے اودے اُتے حکم چلان لگ پیندی۔ قوماں تے نکال وچ لڑائیاں ہون لگ پیاں۔ اللہ نے اڈو اڈریاں قوماں وٹے اک لکھ تے کئی ہزار پیغمبر گھلے نیں۔ حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عرب دے ملک وچ پیدا ہوئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آخری نبی نیں اتے ایہناں تے نبوت ختم ہو گئی اے۔ ایہناں دے لیاندے ہوئے دین اُتے چلن والے مسلمان نیں۔ ایہہ دین عرب توں گڑے ہولی ہولی ساری دنیا وچ کھلے گیا اے۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
گوپٹ	قیانہ	سینت	اشارہ، رمز	بھونیں	زمین
وَن سوتا	طراں طراں دے، رنگ برنگے	سدتجے	اُکھوائے	کنڈھا	کنارہ

مشق

- 1- انسان نے بولنا کیوں سیکھیا؟
- 2- سارے انسان اگو پیو دے پتر نیں فیروہناں دی زبان وکھو وکھری کیوں اے؟
- 3- ایہناں لفظاں دے اُلٹ لکھو:

گورا، پالا، چوکی، ماڑا، پربت

نشے توں بچو

”مینڈرکس، افیم، ہیروئین، چرس، بھڑہرہن۔ ہوش و بچ آؤ جو ایہہ وی اللہ دے قہر ہن۔“

عالمی ادارہ صحت (WHO) نے اسی (80) ملٹھاں دے حال دے کوائف دا جائزہ گھدے تے ڈسائے جو امریکہ، برطانیہ، مغربی جرمنی، روس تے جاپان جہیں ملٹھاں وچ نفسیاتی آتے ذہنی تے اعصابی مرضاں وچ ودھتوں ودھتے روز دیہاڑی وادھے دی کلہم کلہی وجہ نشے بازی اے۔ نفسیات دے ماہرین موجب نشہ کرن دا منڈھ مٹھ مٹھجھاری، دیباں ہوئیاں خاہشاں، پوریاں نہ تھی سگن آلیاں یا نہ تھی سگدیاں خاہشاں، اپنے گھٹ ہوون دا احساس یا کہیں کم وچ ناکام تھی وچن دا احساس ہن۔ سیانے سچ آہدن جو:

”خوش نصیب بندہ اوہ ہے جیہڑھا اپنے نصیب تے خوش راہندے۔“

ہیروئین دا عادی تھولی دیر کیجے اپنے آپ کول آسماں وچ اڈا ہویا محسوس کریندے پر جیہڑھے ویلے ایہہ اثرات منک ویندن تاں دُنیا وچ اُون توں بد بختا بندہ بیا کوئی نہیں ہوندا۔ اُوکول لگن لگدے جو جیویں اوندے بت وچ بہوں زور دیاں درد آلیاں تراٹاں چدیاں پیاہن۔ اونداجیتا کم نہیں کریندا۔ اوہ سوچن سمجھن تے کجھ کرن دیاں صلاحیتاں کنوں وانداتھی ویندے۔ سچ اے:

”یکے اعضاء جسم دے مفلوج تھی وچن جے کر جیندی لاش بن کے کیوں نہ رہے وچے بٹھر۔“

ایہہ ہک گُوڑا سچ اے جو نکلے سکتے کم کرن آ لے مزدور آتے سکولیں، کالجیں تے یونیورسٹیاں وچ پڑھن آ لے بال تے نینگر

ہیروئین بارے دی عادت دا ڈھیر شکار تھیندن۔

منشیات ورتن تے ورتجن دے ودھانے اساڈے کول وی ترائے ٹولیاں وچ ونڈا ڈتے۔ ہک ٹولی اوہ ہے جینے منشیات کول مکمل طور تے گل گھدے۔ ڈوجی اوہ ہے جو ایندے نال نفرت تے گریہت کریندے ہن۔ تریجھی ٹولی اپنے آپ کول غیر جانبدار آہدی اے۔ اوہ نہ تے ایندے تون نفرت کریندے ہن نہ حمایت کریندن۔ ڈوجھی تے تریجھی قسم دے پڑھا کونینگراں دا فرض بن دا اے جو اپنے استادیں تے اپنے تعلیمی ادارے دے سربراہ کول منشیات ورتن آ لے طالبان تے انہاں کول وچن آلیاں بارے ڈساؤں جو ایں و بائوں روکیا وچ سگجے۔

نینگر کہیں ملخ دا ان ٹلا سٹل ہوندن۔ انہاندا وجود ابھر دے بھدی کار ہوندے۔ ایہہ ملخ تے قوم دے چمکنے مستقبل دے امین ہوندن تے انہان دیاں صلاحیتاں ملخ تے قوم کیجے بہوں قیمتی خزانہ ہوندن۔ انہاں صلاحیتاں کول پاک وطن دے مستقبل کول سنگھارن کیجے کم وچ گھسن آون دی لوڑ اے۔ منشیات تے خاص کر ہیروئین دی منگ کول مکاؤن کیجے ایندے ڈراکلے اثرات بارے لوکیں کول

ڈسن بہوں ضروری اے۔ بہوں سارے نشے دے عادی لوکیں کوں افسوس کریندا ڈٹھا گئے۔ اوہ آہدن جو ”جے کر آسا کوں پتا ہوندا جو ایہہ نشہ اتنا وڈا روگ تے لعنت اے تاں آساں ایندے کولوں وی نہ لنگھدے۔“

آساں تاں بے خبری وچ مارے گئے ہیں۔ پچھن وچ ابتدائی قاعدیاں وچ پڑھا یا ویندے: ”ن۔ ناگک تے ناگک دی شکل وی چھپی ہوندی اے تے اُستاد صاحب ڈسیندن جو ناگک زہر یلا ہوندے۔ جے کر ڈنگے چا، تاں بندہ مرویندے۔ جیکوں ایہہ ڈساڈ تا ویندے اوہ وِت کیئی حیاتی ناگک دے نیڑے ونجن تاں دُور، اُوں توں پرو بھرا بھجدے۔ خطرے دا احساس جے توئی ڈیوایا نہ و تے جو منشیات دی لعنت دے نقصان ڈیون آ لے اثرات کیا ہن؟ اوں ویلے توئی اوہ ایہہ نی جان سکدے جو ایہہ کیڈی گندی شے اے۔ ایں کیے ضروری اے جو منشیات دے استعمال ناں ظاہر تھیون آ لے چند گھنٹے تہنیاں دے بارے وچ لوکیں کوں چنگکیں طرحوں سمجھایا و تے۔ ایں سلسلے وچ سبھ توں ضروری، مریض دی نفسیات دا جائزہ گھن تے اوندی ترسلی کر اوں، اوندے اندر اسلامی تعلیمات دی روشنی وچ خود اعتمادی پیدا کرن، اُوکوں ہک مقصد آلی حیاتی گزارن دی نصیحت کرن، انسانی وڈائی دا احساس ڈیواوٹن تے یقین دی دولت توں جانوں کروا وٹا اے۔

چاہیدا اے ہے جو لوکیں وچ نشے دے خلاف ایڈی نفسیاتی نفرت پیدا کیتی و تے جو اوہ کڈا ہیں نشہ ای نہ کرَن۔ ہک خاندان دے یکے لوکیں دی آپت دی پکڑ اندتے سبدھ، نینگر نسل وچ اپنے اُتے اعتماد تے معاشرتی قدراں دی پابندی دے نال انہیں وچ نفسیاتی طور تے اتنجھی اڈتے ہڈ پیدا کر ڈیندی اے۔ جیندی وج توں اوہ سنگتی بن تے دشمن کرکٹ آ لے تے بُرے لوکاں دی ریس ڈیواوٹن دے باوجود وی نشے دے عادی نی بن سکدے۔ ایویں ای پیو ما کوں احساس ڈیواوٹن دی لوڑھ اے جو انہان دے بال انہان دی توجہ منگدن۔ جیویں بوٹے مالی دی بے دھیانی نال کُمل اویندن، ایویں ای بال پیو ما دی بے توجہی نال گھکی تے محرومی دے احساس دا شکار تھی ویندن تے ایں طراحویں اوہ غلط قسم دے رُدھیماں وچ رُجھ تے سکون تے پناہ گولیندن تے ایسے پناہ دیاں جاہیں انہیں کوں منشیات دے جھکاڑ وچ لہا ڈیندن۔ آج آسا کوں اتجھے کل کوٹ جھکاڑاں دچوں منشیات دے عادی انہاں مریضاں کوں کڈھن دی لوڑھ اے۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ورتجن	ورتیا جانا	بُت	بدن	نینگر	جوان
سَمَل	سرمایہ، دولت	ناگک	سپ	سنگتی	دوست یار
گھکی	احساس کمتری	رُدھیماں	مصروفیت	گولیندن	تلاش کر دے نیں

مشق

انہاں سوالاں دے جواب ڈیو:

- 1- عالمی ادارہ صحت نے ایں بارے کتنے ملخاں دے حال تے کوائف دا جائزہ گھدا اے؟
- 2- منشیات ورتن تے ورتیجن والیاں نینگراں کوں کتنیاں ٹولیاں وچ ونڈائے۔
- 3- نینگراں کوں منشیات توں بچاؤن واسطے کیہڑھی گالھیں دی لوڑاے۔
- 4- انہاں لفظاں دے جملے بناؤ۔
نینگر، چیتا، کریہت، وِبا، گھٹکی

قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ

ویہویں (20) صدی وچ برصغیر دے مسلماناں نوں انگریزاں تے ہندوواں دے سانجھے ظلم دے ہتھوں نجات دوان تے اک وکھرا آزاد اسلامی ملک پاکستان بناؤن والی عظیم شخصیت دا پورا ناں قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ اے۔ مایاں نے آپ دا ناں محمد علی رکھیا سی جناح آپ دے گھرانے دا ناں سی۔ ایس کر کے محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ اکھوائے۔ مسلماناں نے آپ نوں ”قائد اعظم“ دا خطاب دتا ایہدا مطلب اے ”سبھ تو وڈا آگوا“ ایس طراں آپ قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ دے طور تے پوری دُنیا وچ مشہور ہو گئے۔

قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ 25 دسمبر 1876ء نوں کراچی وچ پیدا ہوئے۔ آپ دے والد پونجا جناح چڑے دا کاروبار کردے سن۔

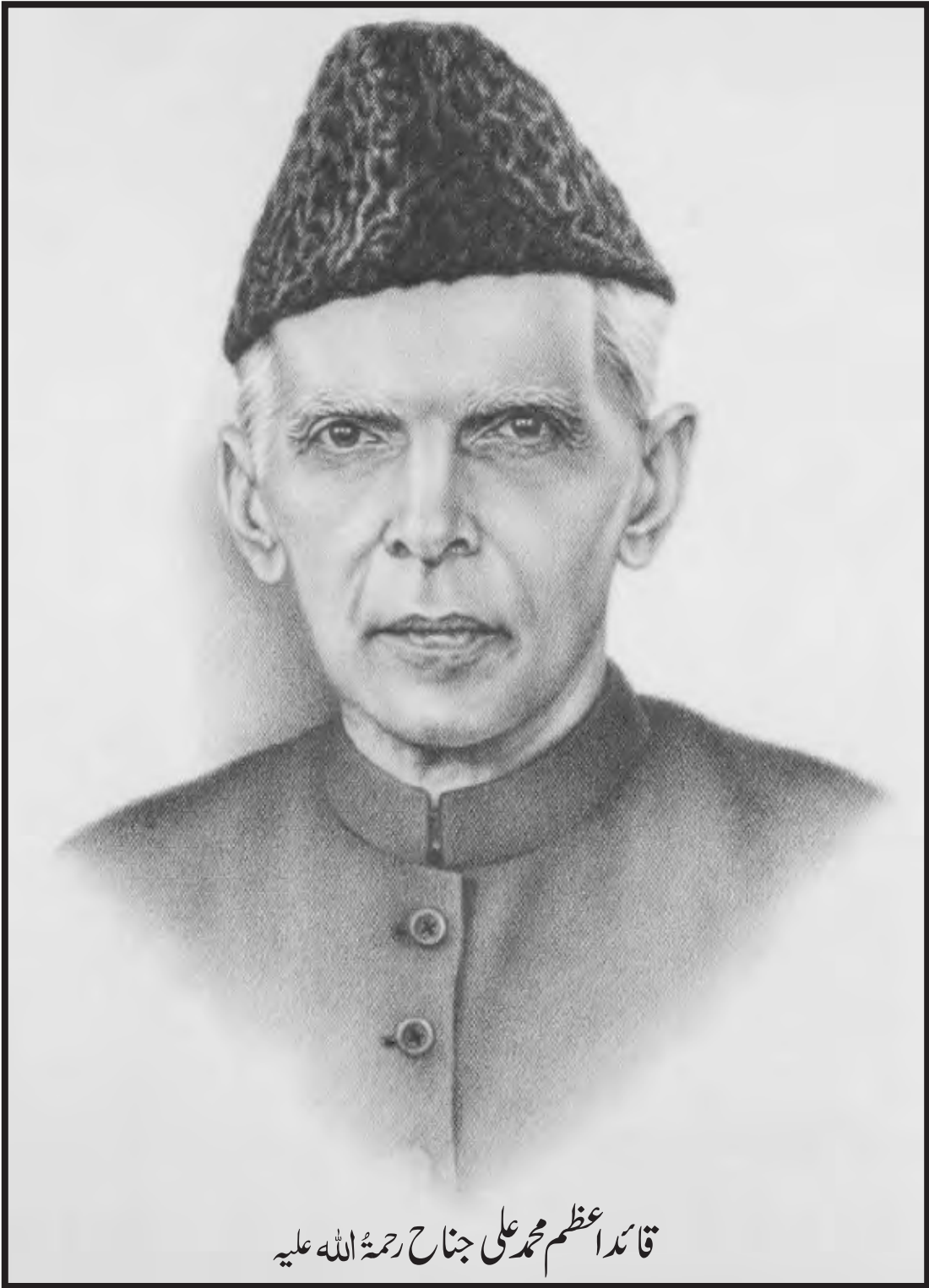
محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نے جدوں ذرا ہوش سنبھالیا تے آپ دے والد نے اک مسیت وچ قرآن شریف پڑھن لئی بٹھا دتا۔ آپ نے چھیتی ای قرآن شریف پڑھ لیا۔ آپ چھ (6) ورہیاں دی عمر وچ بمبئی دے گولڈ داس تیج پرائمری سکول وچ داخل ہو گئے۔ آپ دی والدہ سکینہ بیگم آپ توں بنا اُداس ہو گئیاں۔ ایس لئی آپ نوں کراچی سڈ کے ایجنٹوں دے سندھ مدرسہ وچ داخل کرا دتا۔ کجھ چرگروں آپ مشن ہائی سکول کراچی چلے گئے جتھوں سولہاں (16) ورہیاں دی عمر وچ آپ نے بمبئی یونیورسٹی دا میٹرک دا امتحان چنگے نمبر اں نال پاس کیتا۔ آپ نوں پڑھن دا بوہت شوق سی تے کدی وی آج دا کم کُل اُتے نہ چھڈیا۔ اوہ ہر روز اپنا سارا کم مکا کے سوندے سن۔

اک واری کوئی ادھی رات ویلے آپ دے چاچے دی دھی بھین دی اکٹھ کھل گئی۔ اوہ آپ نوں پڑھدیاں ویکھ کے آکھن لگی۔ ”محمد علی توں حالی تیک جاگدا ایہا ایس۔ انج محنت کرن تے جگراتے نال توں اپنی صحت خراب کر لوں گا۔“

آپ نے جواب دتا ”جے میں اپنی محنت نہیں کراں گا تے وڈا آدمی کر لوں بناں گا۔“

بال پنے وچ آپ نوں کرکٹ کھیڈن دا بڑا شوق سی۔ کرکٹ بارے آپ دا اک واقعہ انج بیان کیتا جاندا اے پی پی اک دن آپ دا بیلی نانجی جعفر اپنے دوجے سنگھیاں نال بنے (گولیاں) کھیڈ رہیا سی۔ آپ نے اوس نوں ایس کھیڈ توں موڑیا اتے آکھیا ”ایہہ کھیڈ چنگی نہیں۔ ویکھ تیرے سارے لیڑے خراب ہو گئے نیں۔ تے دونوں ہتھ وی دھوڑ نال بھر گئے نیں۔ ایہہ کھیڈ چھڈ کے میرے نال کرکٹ کھیڈیا کر۔“ نانجی جعفر تے اوہدے دوجے سنگھیاں نوں ایہہ گل بوہت چنگی لگی تے اوس دیہاڑے توں اوہناں نے رل کے کھلے میدان وچ کرکٹ کھیڈنی شروع کر دتی اتے کھیڈ اوس ویلے تک جاری رہی جد تیک آپ ولایت نہ ٹر گئے۔

پونجا جناح نے اپنے اک دوست دے مشورے نال محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نوں قانون دی اعلیٰ تعلیم حاصل کرن لئی ولایت گھل دتا۔ محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نے اوتھے ”لنکن ان“ وچ داخلہ لے لیا۔ 1896ء وچ بیرسٹری دا امتحان پاس کر کے پرتے۔ اوس ویلے آپ دی عمر 21 ورہے سی۔

قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ

واپسی اُتے آپ دے گھر دے حالات کافی بدل چکے سَن۔ آپ دی مہربان تے پیاری ماں جی چلانا کر گئے سن تے پیو دا کاروبار گھائے پاروں ٹھپ ہو چکیا سی۔ پر آپ نے ہمت نہ ہاری۔ مُشکلاں دے پہاڑ ساہمنے ڈٹ کے کھلو گئے تے بمبئی جا کے وکالت شروع کر دتی۔

بتاں (3) دَرہیاں مگروں حکومت نے آپ دی قابلیت ویکھ کے مجسٹریٹ بنا دتا۔ آپ چھ مہینے تیک عارضی مجسٹریٹ رہے۔ فیر حکومت نے آپ نوں پندرہ سو مہینے دی کچی نوکری پیش کیتی پر آپ نے ایہہ آکھ کے نوکری قبول نہ کیتی پئی میں پندرہ سو (1500) روپے اک دیہاڑی وچ کما لیا کراں گا۔ ایس مگروں آپ نے فیر وکالت شروع کر دتی تے اُچی پدھر دے وکیل مشہور ہو گئے۔

ایس دوران آپ نے سیاست وچ حصہ لینا شروع کر دتا تے انڈین نیشنل کانگریس دے رکن بن گئے۔ کانگریس وچ رہ کے آپ نوں یقین ہو گیا پئی کانگریس صرف ہندوؤاں دی بھلیائی چاہندی اے اتے مُسلماں نوں اوڑک نقصان ای پچاؤندی اے۔ ایس کر کے آپ 1911ء نوں مُسلم لیگ وچ شامل ہو گئے۔ اوس سہ ہندوستان دے مُسلماں دی حالت بڑی خراب سی۔ اوہ غلامی تے لاچاری دی زندگی گزار رہے سَن۔ تے اوہناں نوں پوری مذہبی آزادی وی حاصل نہیں سی۔ آپ نے مُسلماں دی ایس حالت نوں سدھارن دا پکا ارادہ کر لیا تے ایس کم وچ دن رات رُجھ گئے۔

1930ء وچ علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ دی صدارت وچ الہ آباد دے مقام اُتے مُسلم لیگ دا اکٹھ ہویا جیہدے وچ علامہ محمد اقبال رحمۃ اللہ علیہ نے ہندوستان دے مُسلماں لئی اک وکھرے وطن دا خیال ظاہر کیتا۔ ایہہ گل ٹردیاں ٹردیاں اِنج کچی ہوئی ایس نوں 23 مارچ 1940ء نوں اقبال پارک لاہور وچ مُسلم لیگ دے سالانہ جلسے وچ ”قراردادِ پاکستان“ دی شکل مل گئی۔ ایس جلسے دی صدارت قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ دیاں تدبیراں، اگوائی اتے مُسلماں دیاں کوششاں نال 14 اگست 1947ء نوں مُسلماں دا اک وکھرا وطن پاکستان بن گیا۔ قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ جیہدے پہلے گورنر جنرل مقرر ہوئے۔

پاکستان اک نواں مُلک سی۔ ایس نوں پیراں اُتے کھڑا کرن لئی قائد اعظم رحمۃ اللہ علیہ ہور اِن رات سخت محنت کیتی۔ جیہدے نال آپ دی صحت بوہت خراب ہو گئی۔ ڈاکٹراں نے آپ نوں مکمل آرام کرن دا مشورہ دتا۔ آپ بلوچستان دے اک صحت افزا مقام ”زیارت“ چلے گئے۔ پیاری دی حالت وچ وی آپ اپنی قوم اتے پاکستان دی خاطر کم کر دے رہے۔ اخیر 11 ستمبر 1948ء نوں خالق حقیقی نال جا لے۔

آپ نے اک واری لاہور وچ تقریر کر دے ہوئیاں طالب علماں نوں فرمایا:

”میں پاکستان دے ہر وسنیک، خاص طور تے اپنے جواناں نوں آکھدا ہاں پئی اوہ خدمت ہمت تے برداشت دے جذبے دا مظاہرہ کرن۔ ایس طراں دیاں شریفانہ تے اُچیاں مثالاں قائم کرن پئی آؤن والیاں نسلاں اوہناں دے پیراں تے پیر دھرن۔“

اک ہور تھاں تے اوہناں نے طالب علماں نوں اِنج نصیحت کیتی:

”محنت نال تعلیم حاصل کرو۔ اپنا اخلاق اُچھا رکھو، اَتے مَوْت کولوں نہ ڈرو، کیوں جے ساڈا دین اسلام سانوں ایہو تعلیم

دیندا اے۔“

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
نجات	چھٹکارہ	چوکھے	بوہت زیادہ	جگراتے	راتاں اُوں جاگنا	پدھر	سطح
رُجھنا	مصروف ہونا	اِکٹھ	مجمع، جلسہ	چلانا کر جانا	انتقال کر جانا، مر جانا	ستے	ویلے

مشق

- 1- قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟
- 2- قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نے سبھتوں پہلاں بمبئی دے کس مدرسے وچ داخلہ لیا؟
- 3- پاکستان دی قرداد کدوں تے کس تھاں تے منظور کیتی گئی؟
- 4- قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ نے طالب علماں اُوں کس نصیحت فرمائی سی؟

میلا شالامار

تازہ کر دے یاد پُرانی
ہر تھیں بیٹھے لا کے ڈھانی
رل مل جانده ہانی ہانی
باغ دے اندر دُنیا دار
لوکی جانده شالامار

اکھان ویکھدیاں نظارے
باراں دریاں رُوپ نکھارے
میینہ برساونده نہیں فورے
جاندیاں تائیں لین کھلہار
لوکی جانده شالامار

تھیں تھیں بُوٹے پھلاں والے
قُدرت رنگے رنگ زوالے
جُھوم جُھوم کے ہسن والے
اودے نیلے تے گلنار
لوکی جانده شالامار

رنگ آمیزی لگدی پیاری
شُتری ، صندلی تے نسواری
پُھل بسنتی ، زرد ، اناری
ہر تھیں ڈولھے رنگ بہار
لوکی جانده شالامار

ہر بُوٹے ٹوں چڑھی جوانی
راج کماوے رات دی رانی
ہر ہر شاخ دے مستانی
خُشبو کر دی پھرے نثار
لوکی جانده شالامار

بچے رُکدے ویکھ کھڈاؤنے
بھجن جیہڑے مُر نہیں آؤنے
پل وچ ایہناں توڑ گواؤنے
آخر فانی اے سنسار
لوکی جانده شالامار

ایہنوں کہن بہار دا میلا
لگے لکھ ہزار دا میلا
یار بنا کیہ یار دا میلا
دل نہیں پھڑ دا چین قرار
لوکی جانده شالامار

ڈیرہ بابے راٹھدا

بابا راٹھ: پُرانے خیالاں دا اک بڈھا چودھری
 ماسٹر اللہ دتہ: محکمہ تعلیم وچ نواں بھرتی ہو کے آیا اک سکول ماسٹر
 بابو فضل کریم: پنڈ دے لوہاراں دا اک مُنڈا جیہڑا میٹرک کرن مگروں ٹیکنیکل ڈپلوما پاس کر کے مشینری بنان دے کارخانے وچ
 چھوٹا انجینئر لگا ہویا اے۔

بشیرا: بابے راٹھ دا بھرتیا۔ کارخانے وچ فُلی بھرتی ہو یا سی فیر ترقی کر کے فخر ہو گیا اے۔
 بابا راٹھ اپنے ڈیرے تے ڈھووالے پلنگھ اُتے تکیے نال ڈھاسنا لائی بیٹھا اے۔ ڈیرے وچ تن چار پیڑھے تے
 دو تن منجیاں پنیاں ہونیاں نیں۔ میلی پرانی دری اُتے چار پنچ پرانی دے اُنے موڑھے پئے نیں۔ کُجھ کرسیاں
 منجیاں تے موڑھیاں اُتے درجے سیتی چودھری بیٹھے نیں۔ کُجھ بندے دری تے بیٹھے نیں۔ ایہدھر اوہدھر دیاں
 گلاں ہو رہیاں نیں کہ ایسے چروچ ماسٹر اللہ دتہ ہوری آجان دے نیں۔

ماسٹر: اَسْلاَمُ عَلَیْکُمْ
 بابا: وَ عَلَیْکُمْ اَسْلاَمُ، سنا بھائی جوانا۔ کون جوان ہونا ایں؟ تے اتھے کویں آیا ایں؟
 ماسٹر: بابا جی میں تہا ڈی 'کون جوان' والی گل نہیں سمجھ سکیا۔
 بابا: میرا مطلب اے پئی تُوں ذات دا کون سداؤ نا ایں؟
 ماسٹر: جی میں بندہ ذات ہاں۔

بابا: (ڈیرے وچ بیٹھے کُجھ بندے کھڑ کھلی مار دے نیں تے کُجھ سوچیں پے جان دے نیں) بھنچے بیٹھا اک بندہ:
 (دو جے تُوں اُرک مار کے) لے بھائی بھن بھن گائٹھ۔ اتھے تے بابے راٹھ دے کوئی وی وارے نہیں سی آسکدا۔
 بابا: بھلیا لوکا! میرے نال مسخریاں نہ کر۔ بھلا بندہ وی کوئی ذات اے۔ ذاتاں تے اجیہیاں نیں، چدھر، گجر، جٹ،
 ڈوگر، راجپوت، چیچے، چٹھے، کھل، یا کئی ذاتاں موچی، نائی، تیلی، کھیار، لہار، ترکھان۔

گُرسی تے بیٹھا اک چودھری: بابا جی! سُنیا اے بندے اُتے ماں پوددی ذات دا اثر ہوندا اے۔ ایہہ گل ایس بھائیے کولوں
 پُچھو کھاں۔

ماسٹر: میں کہیہ دَساں، میں تے آپ بھمبیل بھوسے وچ پیا ہویاں۔ تہا ڈے حساب نال خبرے میری کہیہ ذات بنے
 گی۔ پیو میرا کَلے ہل دی واہی چھڈ کے فوج وچ بھرتی ہو گیا سی۔ اَجکل پنشن پا کے شاعری کرن لگ پیا اے تے

- ماں وی دن وچ کئی ذاتاں بدل دی سی۔ کپڑے دھوبن وانگوں دھوندی سی تے روٹی ماچھن وانگوں لاندی سی۔ اپنے بچیاں داگند مند تے ڈنگراں داگوبا کوڑا چوڑھیاں وانگوں سٹدی سی۔
- بابا: اِنج تے سارے گھراں دیاں سوانیاں کردیاں نیں توں وچوں اپنی ذات والی گھنڈی کھولیں تے گل نکلے۔
- ماسٹر: باباجی! میری سمجھ وچ ایہہ نہیں آؤندا جے کوئی سوانی اپنے پتر دیاں روٹیاں لائے تے اوہ چودھرائی تے جے ہندور وچ ٹہہیاں لاکے سارے پنڈ دیاں روٹیاں لائے تے اوہ کمینیاں؟
- بابا: رب نے پنجے انگلاں برابر نہیں کیتیاں۔ ایس دُنیا داکم چلاؤن لئی راجے رانیاں وی اوس نے بنائے تے گولے گولیاں وی۔
- ماسٹر: رب نے سبھنوں برابر ای پیدا کیتا اے۔ اللہ دے گھراوہو وڈا اے جیہڑا اوہدے توں ڈرے تے اوہدی تابع فرمانی کرے۔ جمہوری زمانے وچ بادشاہیاں تے راج گدیاں مک گنیاں نیں۔ جویں مشین داہر پڑزہ اپنی تھاں تے ضروری اے۔ ایسے طراں سارے انگ اپنی اپنی تھاں تے ضروری نیں۔ کسے وی انگ باجھوں انسان اڈھورا اے۔
- بابا: ساڈے رسول کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے ہر کم اپنے ہتھیں کیتا تے آکھیا پئی کسبی رب دا بلی اے۔
- بابا: شواو بھئی جینیا! صدر حمت اے تیرے تے۔ چنگا سہاگا پھیریا ای ذاتاں تے۔
- بابا: باباجی! ذات تے اکتو اے رب دی۔ باقی سبھ کوڑ پسا اے۔ ساڈیاں ذاتاں پاتاں تے اودوں اک مک گنیاں سن جدوں اسان کلمہ پڑھ لیا سی۔ پڑ میں تہاڈی گل سمجھ گیاں۔ تہاڈے کول ذات بنان دے دوٹھپے نیں۔ اک نسل رت تے دوجا کم کاج۔ نسلوں میں آدم ذات آں مینوں آدمی آکھ لیا کرو تے کتوں میں ذات دا سکول ماسٹر آں، تہاڈے پچھلے ماسٹر ہوراں دے ریٹائر ہون تے تہاڈی خدمت لئی سرکار نے مینوں گھلایا اے۔
- بابا: ماسٹر جی! آؤندیاں ای سدھی طراں تعارف کراناسی ایویں ولاکے کن نوں ہتھ لان دا کیہ فائدہ؟
- (نو کرنوں آواز دے کے)
- اویں دینیا: لیا کوئی لسی پانی تے گھروں سکول دی گنجی وی لئی آویں!
- (ماسٹر جی ول ویکھ کے)
- ماسٹر جی گرسی تے بیٹھو۔
- بابا: باباجی! ماسٹر تے بڑا سرتی والا جوان اے۔ ایہدیاں گلاں نے میرے کن کھول دتے نیں۔
- بابا: آہو پتر! تیسیں اِنج کل دا پوچ او، تے کتاں دے بڑے کپے او۔ جس لائی گلئیں او سے نال ٹر چلی۔ جیہڑا اخبار پڑھیا سے دے مُرید ہو گئے۔ اللہ تعالیٰ نے آپ اڈواڈریاں جنساں بنائیاں نیں۔ ہر جنس دے اپنے گن نیں۔

ایسے طراں بندیاں دیاں وی جنساں تے ذاتاں نیں۔ بابے وارث شاہ رحمۃ اللہ علیہ دی ہیروچ ایویں تے نہیں لکھیا ہویا:

جنساں اپنو اپنے جوہر دسن
جدوں اُکھلی گھت چھڑیندیاں نیں

ماسٹر: سونے دی نرمی، لوہے دی سختی مٹی ہوئی اے۔ اک نوں امب نہیں لگ سکدا۔ نم دی نمبولی تے بیروچ فرق قائم رہوئے گا۔ بطخ دا بچہ جماندروای ترے گا۔ شیرگھاہ نہیں کھائے گا تے بکری گوشت نہیں کھا سکدی۔ پر بندہ! ایہدے گن کوئی گن متھ نہیں سکدا۔ ایہہ فرشتہ وی ہو سکدا اے تے شیطان وی۔ شیر وانگوں بہادر وی ہو سکدا اے تے چوہے دے ٹین کھڑکان نال ڈروی سکدا اے۔ حادثے وچ پھڑھڑتے بے ہوش بندہ دے بوجھے پھول سکدا اے تے اپنے پٹیوں اوہدا ڈوادارو وی کراسکدا اے۔ بندے دی ذات دا کوئی حد بتا نہیں۔

بابا: ماسٹر جی! تئیں بیٹھک اندر جا کے ناشتہ کر لوو تے دینے کولوں گجی لے لوو تے جا کے بالاں نوں سانہو! اسیں تے بڈھے طوطے آں۔ سانوں کیہ پڑھان بہہ گئے او؟

شیرا: چاچا جی! ماسٹر ہوراں دیاں گلّاں سٹ نہ پاؤ۔ ہُن زمانہ بدل گیا اے تے علم نے چانن کھلا ریتا اے۔ اوہ ویلے لد گئے جدوں زمیندار اپنے مددگار کارگیراں نوں کئی آکھیا کر دے سن۔

بابا شیریا! انج جا پدا اے جویں توں وی کسے ماسٹر ورگے بندے دی بہنی بہہ گیا ایں۔ ہے سیں تے توں وی راٹھ دا پٹر۔

شیرا: چاچا جی اللہ بخشے اے ہوری وی اپنی راٹھا چاری اپنی حیاتی وچ ای پلے لا گئے سن۔ دھیاں دے ویاہ کیتے تے زیناں ویتج کے گھڑی دو گھڑی بلبے بلبے کروا لئی۔ تک نموج تے جھوٹی وڈوں لئی اوہناں ہر فضول خرچی کیتی تے اولاد توں دھکیاں لئی چھڈ گئے۔

بابا: پُتر! گھراں دے پردے پرھے اندر نہیں پھرولی دے۔ جٹ بھانویں کھکھاوی ہووے مچھاں نوں تادتی رکھدا اے۔ سپت بے شک پالے دا پھنڈیا ہووے پر اپنی شوکر نہیں گواؤندا۔

شیرا: چاچا جی! مونہہ آئی گل نہ رہندی اے۔ سچ چھوتے میں ہُن کئی ہو گیاں تے بابو فضل کریم ہوریں چودھری ہو گئے نیں۔

بابا: پُتر ایہہ کیہ لوڑھا مارا یا ای۔ کتے بھنگ پی آیا ایں یا بوٹی آلنگھ بیٹھا ایں۔ اللہ خیر کرے۔ تیرا دماغ تے ٹکانے ہے وے؟

شیرا: چاچا جی! میں سوادھان بیٹھا آں۔ ہوش حواس قائم نیں، تے فیر آکھ رہیاں واں پئی میں کئی ہو گیا واں۔

- بابا: پُتر! بُجھارتاں نہ پا۔ اگو وار کڈھ دے جیہڑا سڀ کڈھنا ای۔
- شیرا: میں کارخانے وچ قُلی بھرتی ہو گیا ساں۔ میرے کرماں نوں بابو فضل کریم ہو ریں او تھے لگے ہوئے سن۔ اوہناں میری سفارش کیتی پئی سترانا جوان اے۔ چنگے گھر دا بھلا مانس اے۔ میں ایہدی ایمانداری دی ضمانت دینا آں۔ انج میں او تھے سٹور قُلی بھرتی ہو گیا تے اجکل فُتر آں۔
- بابا: فیر کبھی ہو یا اوہ اخیر ساڈے لوہاراں دا چھو ہر سی۔ اوس ساڈے گھر دا لون کھادا ہو یا سی، کبھی ہو یا بے حلال کر چھڈیا سوتے۔
- شیرا: چاچا جی! کُرسی تے بیٹھے اوس چھو ہر نوں ساڈے ورگے کئی چودھری سلاماں کر بندے تے اگے چٹھے پھر دے نیں۔ اوہدی چنگی رپورٹ تے سانوں ترقی ملدی اے اتے مندی رپورٹ تے نوکریوں جو اب بھی ہوسکدا اے۔
- بابا: (کارخانیاں واپسی تے بابو فضل کریم موٹر سائیکل ریڑھدا کولوں دی لنگھدا اے)۔
سنا کا کا پھجیا! تیرا کبھی حال اے۔ گھنھریا! کدے ملیا ای نہیں۔
- (دینے نوں)
- لیاؤئی دینیا! کوئی کُرسی کا کے پھجے لئی۔ سُوٹ بُوٹ نال وچارے توں کُرسی بنا بیٹھیا ای نہیں جاندا۔
- بابو فضل کریم: بابا جی! شکر اے اللہ تعالیٰ دا، چنگا وقت لنگھ رہیا اے۔
- بابا: میں سُنیا سی تُوں شہروں کھل کا بلے بنان دا کورس پاس کر کے آیا ایں۔
- بابو فضل کریم: ہاں بابا جی! گھاہیاں دے پُتر اں گھاہ ای کھوتر نے ہوندے نیں، چودھری تے اسی بنوں رہے۔ لوہارا دا پُتر ساں، ذرا ہتھ سدھے کر آیاواں۔
- بابا: کتے کو پیسے مل جاندا تے فی مہینے دے؟
- بابو فضل کریم: جی ساڈھے پندرہاں ہزار روپے۔ ہُن کوٹھی وی کارخانے اندر ملن والی اے، فیر کدے کدے تہا نوں سلام کرن آیا کراں گا۔
- بابا: مارا وے لئی جاندا بے لوہار پچھ بھولے مالکاں تُوں۔
- شیرا: چاچا جی! تُوں نہ بیٹی، نہ قضا کیتی۔ تہا نوں کبھی پتا اے مکینیکل انجینئر کینوں آکھدے نیں۔ بابو ہوراں اڈھا مرلج خرید کے وچ ٹیوب ویل وی لوالیا اے۔ ماں پیو نوں حج کرا دتا اے تے چھوٹے بھرا نوں انجینئرنگ وچ داخل کرا دتا اے۔ وڈا بھرا دوہئی گھل دتا اے۔ ایہناں تے آجکل اللہ دا خاص فضل اے۔

بابا: اوہ شاوڑیاں! میں تے بھجاتا ای نہیں۔ میری نگاہ ذرا کمزور اے۔ توں فتح محمد دا پوتر ایس نا۔ فتح محمد بڑانیک جی سی۔ اوہدی تے میرے نال پگ وٹی ہوئی سی۔ توں تے فیر اپنا ای پوتر ہوویوں نا! کدے کدے ملدا رہیا کر! ہاں ساڈا اجلال خاں ایویں گلایاں کچھدا پھر دا ای۔ ذرا اوہنوں وی کتے اڑا چھڈ۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ڈھاسنا	آسرا، سہارا	کھڑکھلی	تہہ	بھمبل بھوسے	بھول بھلیاں	گھنڈی	غقد، گنڈھ
جماندرو	پیدائشی	کوڑ	جھوٹھ	رت	خون، لہو	پونج	پود، نسل
نگ نمونج	نام، نمود	سوادھان	ہوشمند	سترانا	طاقتور	گھاہی	گھسیارا

مشق

- 1- شکول دی پنجابی پرہیا ولوں ایہہ ڈراما سٹیج کیتا جاوے۔
- 2- ایس ڈرامے وچوں کیہ سبق اگھڑ دا اے؟
- 3- ایہناں کرداراں بارے اپنے خیال دسو۔
شیرا، باباراٹھ، بابو فضل کریم، ماسٹر اللہ دتہ۔
- 4- پیٹھ دتے لفظاں آتے محاوریاں توں اپنیاں لفظاں وچ ورتو۔
کھڑکھلی مارنا، بھٹھہ بھجھنا، سہاگا پھیرنا، کوڑ، نگ نمونج، سرتی، بہنی، بوٹی انگھنا، گلایاں کچھنا

امتحانی کمرہ

3 مارچ 2017ء

پیارے بلی پرویز اختر!

السلامُ علیکم! میں تے میرے گھر دے سارے جی اللہ تعالیٰ دے فضل تے کرم نال خیریں مہریں پنڈا پڑ گئے ساں۔ گھرا پڑ دیاں ای سر ہوں دیاں گندلاں داساگ تے مکئی دی روٹی، گھردی سجری لسی کھاپی کے رب دی سونہہ سواد آگیا تے سفر داسارا تھکیواں لٹھ گیا۔

میرے اتانے وی اپنے کم توں چار چھٹیاں لے لئیاں نیں۔ ایس پنڈ وچ میرے ابے تے تائے چاچیاں دی سانجھی زمین اے۔ میرا تیا تے چاچا آپوں کاشنکاری کردے نیں۔ اسیں سارے پہلاں پنڈ ای رہندے ساں۔ میں پرائمری ایسے پنڈ دے سکولوں پاس کیتی سی۔ اوس ویلے پنڈ وچ بجلی نہیں سی آئی۔ اسی روشنی واسطے لائٹن استعمال کردے ساں۔ پنڈ وچ ٹنڈاں والے کھوہ سن جیہناں نال کھیتاں نوں پانی لایا جاندا سی۔ اُنچ وڈے چودھری ہوراں نے تیل والی بمبی لوائی ہوئی سی نالے اوہناں کول ٹریکٹوری سی، ہُن ساڈے پنڈ وچ بجلی آگئی ہوئی اے۔ ہُن چودھری ہوراں دا ٹیوب ویل بجلی نال چلدا اے۔ باقی کاشنکاراں دے اَبے وی ٹنڈاں والے کھوہ تے ڈھگیاں والے نیں۔

اَج کل سر ہوں پھلی اے۔ گنا پیٹریا جا رہیا اے۔ رس نوں وڈے کڑا ہواں وچ پاکے گڑ، شکر بن رہے نیں، سبے ویکھن والیاں شیواں نیں۔ ایہہ ٹھیک اے کہ شہراں دے وٹوں دے اپنے دکھرے ای مزے نیں۔ ایس لئی تسیں سارے یار بلی اک دو دن لئی میرے پنڈ آجاؤ۔ میرے ولوں خالہ جی نوں سلام آکھیں تے چٹھی دا جواب چھیتی دیویں۔

تیرا پکا بلی

اللہ رکھا

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
پُھلّی	کھڑی	پیریا	رَس کڈھیا	بمبئی	ٹیوب ویل	وسوں	وسیب یا رہن سہن

مشق

- 1- اللہ رکھا دے چاچے تائے کیہ کم کر دے نیں؟
- 2- اللہ رکھانے پنڈا جیہڑا نقشہ کھچیا اے اوہنوں اپنے لفظاں وچ بیان کرو۔

شہیدانِ نونِ سلام

جنگ لڑنا زونوج دا ای کم نہیں۔ ساڈے وچوں نکلے وڈے ہر کسے نون ایس وچ اپنا حصہ پانا پید اے۔ بُو ہے آئی جنگ تے وُھو کڑی دے کن۔ جنگ صرف جنگ لگن تے ای نہیں لڑی جانندی سگوں امن دا زمانہ اپنے آپ نون نگر اتے تیار کرن واسطے ہوندا اے۔ پڑھن والے بچے چنگا پڑھ کے، کسان واہی نبجی دانہ پھکا پیدا کر کے، فوجی سپاہی جنگی سکھائی کر کے اپنے آپ نون جنگ لئی تیار رکھ دے نیں۔ آج کل دی جنگ تے بوہت سارا خرچہ آؤندا اے۔ مالی حالت ماڑی ہووے تاں جنگ دا بھار نہیں جھلیا جاندا۔ نالے آج کل دی جنگ وی کئی محاذ اں تے لڑنی پیندی اے۔ ایہدا گھیراں کھیت توں لے کے پچھلے شہراں تے پنڈاں تک اے جتھے دشمن دے جہاز بم ورھا سکدے نیں۔ ساری قوم دی ہمت حوصلے نال سپاہیاں دی ہمت تے حوصلے قائم رہندے نیں۔ آؤ سارے رل کے اک مُٹھ ہوئے تے قوم نون نگر ا رکھن لئی اپنے حصے دا، آج دا کم آج ہی نبڑ چھڈیئے، دشمن نون جیہڑی قوم وچ ہمت حوصلہ تے تیاری نظر آوے اوہ اوہدے ول بُری نظر چک ای نہیں سکدا۔ اکھان اے پی سبھ نون امن منگنا چاہیدا اے پر جنگ لئی تیار رہنا چاہیدا اے۔ جنگ واسطے فیکٹریاں چلان والیاں، کساناں، ریل گڈی چلان والیاں، کمپیوٹر دے جانوآں تے ہور ہزار قسم دے کامیاں دی وی ایہی ای لوڑ ہوندی اے جتی فوجاں دی۔ اپنے اپنے محاذ تے قوم دا ہر جی سپاہی اے۔

1965ء دی لڑائی وچ جدوں چھمب جوڑیاں دے محاذ اں تے دشمن دے پیرا کھڑ گئے تاں اوہنے اعلان کیتا پئی اوہ ہُن اپنا من پسند محاذ کھولے گا۔ ایہہ محاذ سن لاہور دی سرحدی علاقے واہگہ تے برکی دے محاذ۔ دشمن ایہناں محاذ اں تے پوراٹل لاکے ”غازی نہر“ نہ ٹپ سکیا۔ ساڈے غازیاں اوہدا ہر ہلا ٹھلیا۔ دشمن دی اتھے وی پوری نہ پئی تے اوہنے چونڈے دے محاذ ایس لئی چنیا پئی اُودھراہ وچ کوئی بچاؤ دی اوٹ پہاڑیاں نہیں۔ پر بھجریاں نون واہن اکوجیہا ہوندا اے۔ ایہہ کون سمجھاؤندا۔ دشمن نے ایس محاذ تے لڑن دی سدھروی لاہ ای لئی۔ اوہنے 8 ستمبر 1965ء نون رات دس بجے چاروے، مہاراجکے، کھنال دے علاقے وچ پاکستان دے نہتھے پینڈواں تے 150 ٹینکاں نال ہلا بولیا۔ مار بھجاکے پنڈ خالی کرا لئی۔ اُدھ میل لے محاذ تے دشمن دی چونویں فرسٹ انڈین آرمڈ ویشن (جیہدا نشان ”ہاتھی“ سی) گھیرا گھتی آؤندی سی۔ اوہدی امداد لئی 16 کیولری رجمنٹ ”فخر ہند“ دو پیدل ڈویشن تے بھاراتوپ خانہ سی۔ ایہہ ہلا پاکستان دی شہرگ (جرنیلی سڑک) نون گوجرانوالے توں کٹن لئی کیتا گیا سی۔ دشمن نے گولے ورہا کے اک بناوٹی جیہاڈر پیدا کیتا تے کالھی نال اگے ودھیا۔ ساڈے فوجی جواناں پہلاں اوہناں نون اگے ودھن دتا۔ جدوں پوزیشن مناسب ہوئی تے گھیرے وچ لے کے جوابی کاروائی شروع کر دتی۔ دشمن اُتے دُور مار ٹینک توڑ توپاں دے گولے ورہائے گئے۔ پاکستانی ہوائی جہاز اں نے دشمن دے گولے بارود دے ذخیریاں اُتے حملے کر کے اوہدا لک توڑ دتا۔ طیارہ توڑ توپاں نال دشمن

دے 17 ہوائی جہاز ڈیکے۔ دشمن دے ہزاراں سپاہی نقصانے گئے۔ پاکستانی فضا نواں صاف کرن لئی 600 لاشاں ٹکانے لائیاں پینیاں۔ تن ٹینک چالو حالت وچ پاکستانیاں نے قابو کیتے۔ ساڈے مجاہد جواناں سردھڑ دی بازی لائی۔ ساری دُنیا نے مونہہ وچ اُنکلاں پالیاں پئی پاکستانیاں اپنے نالوں چھ گنی فوج دا مونہہ کیوں بھواں دیتا اے۔ آگوں ڈگلا کے اجیہی بھاڑ پائی کہ ہفر ادفوی وچ ”ہاتھی“ نشان والے ٹینک پورس دے ہاتھیاں وانگوں اپنی فوج نوں مدھاڑ دے اپنی سرحد جاوڑے۔

ساری جنگ وچ جیہڑے مجاہد شہید ہوئے اوہ سبھ پاکستانی دھرتی ماں دے جائے سن۔ ماں نوں سارے پتر اکو جیہے پیارے ہوندے نیں۔ ہر پتر نوں اکو جیہی قربانی تے سیوا کرن دا موقع نہیں مل سکدا۔ جتھے وی کوئی ڈٹیا ہوندا اوے اتھوں دے حال مطابق پورے خلوص نال اپنی جان دا نذرانہ پیش کر جاندا اے۔ کنیاں دی کیتی بہادری تے شہادت دے واقعات دا کسے نوں وی پتا نہیں لگدا۔ پر اوہ کم کر کے دوہاں جہاناں توں سُرخرو ہو جاندا اے، اجیہے گناہ شہید کسے مقدس عمارت دی نینہہ وچ گٹے ہوئے روڑے نیں، جیہڑے نینہہ دی پکیائی لئی اپنا وجود فنا کر دیندا اے نیں اوہ لوکاں نوں نظر نہیں آو ندے۔ پرساری اُساری دا بھارا اپنی چھاتی تے جھل کے پئے رہندے نیں۔ دھرتی ماں دے کاج سوارن لگیاں شہید ہون والا ہر پتر جنت دا شہزادہ اے۔ اللہ سائیں دے گھر اوہناں دا رتبہ سانواں اے۔ رب ساڈیاں نیتاں جاندا اے۔ ساڈے بہادراں اگوجیہے پاک جذبے نال دھرتی ماں دی راکھی کر دیاں ویری دے ناپاک پیر پچھانہ ہٹا دتے نیں۔

ساڈیاں غازیاں نے اسلامی تاریخ دیاں مثالاں دوبارہ پیش کر دتیاں نیں۔ اسیں ہر شہید نوں سلام کر دے ہاں تے ہر غازی دا آدرمان کر دے ہاں۔ تاریخ اوہناں داناں سنہری حرفاں نال لکھے گی۔ سرکاری طور تے جنگی شہیداں دا جٹاں وی مان ودھایا جاوے گھٹ اے۔ پر جیہڑی بھاجی اوہ ساڈے سرچاڑھ گئے نیں اوہ تے لائینی اوکھی اے۔ ہاں اگلا پوچ اوہناں دے رُشناے راہواں تے ٹر کے نوں منزل لہھ سکدا اے۔ زندہ قوماں اپنے شہیداں نوں سدایا دکھدیاں نیں۔ اوہناں دے کارنامے نوں نسل دا خون گراماؤندے رہندے نیں تے انج دیوے نال دیوا بلدا رہندا اے۔

چونڈہ گڈ گورسڑک تے سڑک دے لاگے ای کجھ شہیداں دے مزار نیں۔ اوہناں دی یاد وچ راہیاں مسافراں دے بھلے لئی چورستے وچ گھوہی وی لوائی گئی اے۔ ایس علاقے دے دلیر کسان اپنے شہید مجاہداں دا میلا بڑا گج وچ کے کر دے نیں۔ اوہ آکھدے نیں پئی ایہہ شہید بڑی کرامت والے بزرگ نیں۔ ایہناں دی کرامت سارے جگ ڈٹھی اے۔ آج ایہناں دے صدقے ای ساڈے بوہے چتے وس رہے نیں تے اسیں سرحداں نال لگدی پاکستانی دھرتی اُتے بے دھڑک ہو کے بل واہ رہے آں۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اگل پوچ	اگلی نسل	مدھاڑنا	روندنا	بھاجی سرچاڑھنا	بوہتا احسان کرنا	ہفر ادفڑی	افرا تفری

مشق

- 1- جنگ دے دناں وچ پاکستانی قوم دا کردار کیہ ہوندا اے؟
- 2- ایہہ شہری ملکی دفاع وچ کویں حصہ لیندے نیں؟
شاعر، ڈاکٹر، سرمایہ دار، رضا کار، گویئے تے مکینک
- 3- چونڈے دے محازتے دشمن دا کیہ نقصان ہو یا؟
- 4- شہادت دے رتے بارے اک مضمون لکھو۔
- 5- پیٹھاں دتے ہوئے لفظاں نوں فقریاں وچ ورتو:
ہلہ، بھاجی، سیوا، ہفر ادفڑی، کرامت

محنت دی وڈیائی

محنت ساڈی اَنکھ حیاتی، محنت ساڈی شان

محنت نال اے عَزّت ملدی ، آؤ محنت کریئے
جگ نوں اپنے پچھّے لائیے ، پیر اگیرے دھریئے
بھریئے اپنے کوٹھے نالے دیس دی جھولی بھریئے

محنت جیون دی اُچیائی ، ہمت ربّی دان
محنت ساڈی اَنکھ حیاتی، محنت ساڈی شان

محنت کیتیاں باجھ نہ کوئی قائدِ عظیمؐ بن دا
محنت وِج گُٹ ہوئی تے مڑ مل پیندا اے فن دا
محنت ہے منواندی ، ویلا اپنے آپ نہیں من دا

پورے جتن کمایاں بن دا اے پورا انسان
محنت ساڈی اَنکھ حیاتی، محنت ساڈی شان

محنت سکھوں لکھ بناؤدی، بن محنت گھر سکھنا
محنت دا ہر پھل مٹھا اے، چکھ لو جنہے چکھنا
محنت باجھ کتے نہ ڈھوئی یاد سدا ایہہ رکھنا

جیون دی ہر پرہیا اندر محنت اے پردھان
محنت ساڈی اَنکھ حیاتی، محنت ساڈی شان

مشق

- 1- ”محنت دی وڈیائی“ تے اک مضمون لکھو۔
- 2- ”محنت کیتیاں باجھ نہ کوئی قائدِ اعظم بن دا“ دا کیہ مطلب اے؟
- 3- ایہناں محاوریاں نوں فقیریاں وِچ وَرتو:
پچھے لاؤنا، جھولی بھرنی، گٹ ہونا، جتن کماؤنا، سکھنا ہونا، ڈھونڈی ملنی، پردھان ہونا
- 4- کجھ اسم ویکھن وِچ واحد نظر آؤندے نیں پر اصل وِچ اوہ جمع دے معنی دیندے نیں جو یں پرھیا
ٹولی وغیرہ۔ ایہے اسمائوں ”اسم جمع“ آکھدے نیں ”اسم جمع“ دیاں پنج ہور مثالیں دیو۔
- 5- اخیر لے بند دی تشریح کرو۔

بھیناں دے ویر

(بولیاں)

اوتھے ککراں نوں لگدے موتی جتھوں میرا ویر لنگھدا
 تینوں ویکھ کے بھکھی رَج جاواں سُندر سُروپ ویرنا!
 تینوں ویکھ کے چن چڑھ جاندا ویر میریا اتاں دیا جایا
 کتیں نتیاں ، سندھوری سر صافا اوہ میرا ویر کڑیو!
 ویر ندیاں چیر دے آئے چاچے تائے کولوں لنگھ گئے
 تھانیدار دے برابر ڈیہندی کرسی میرے ویرے دی
 جتھے وجدی بدل وانگوں گجری ڈانگ میرے ویرے دی
 تیرا سونے دی زنجیری والا گرتا کبھڑی ککلی ٹنگاں ویرنا!
 میرے ویر ٹوں مندا نہ بولیں میری بھانویں چند کڈھ لے

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
مندا	بُرا	نتیاں	کناں دیاں نکلیاں نکلیاں بالیاں	سُندر	سُوہنا

مشق

- 1- تُساں جیہڑیاں بولیاں پڑھیاں نیں ایہناں وچ بھیناں وٹوں ویر دی تعریف کیتی گئی اے۔
بولیاں دے حوالے نال ”ویر“ تے اک مضمون لکھو۔
- 2- پیٹھلے لفظاں دے معنے لکھو:
سُروپ، نتیاں، ڈانگ، مندا

گجھ ایٹمی توانائی بارے

کائنات مادے توں بنی اے تے مادہ چھوٹے چھوٹے ذریاں توں۔ ایہہ ذرے پروٹون، نیوٹرون تے الیکٹرون نہیں۔ جیہڑے دکھو دکھ گنتی وچ اکٹھے ہو جاوَن تے دکھو دکھ شیواں جوں لوہا، سونا، ریڈیم یورینیم دے ایٹم بنا لیندے نیں۔ ایہہ ایٹم وی نظر نہ آوَن والی شے ہوندے نیں۔ اک زمانے وچ خیال کیتا جاندا سی پی ایٹم نوں آگوں ونڈیا توڑیا نہیں جاسکدا۔ پر ہن ایہہ خیال بدل گیا اے۔ ہن وڈے ایٹم نوں توڑیا جاسکدا اے تے دو چھوٹے چھوٹے ایٹم نوں ملا کے اک وڈا ایٹم بنایا وی جا سکدا اے۔

جدوں وڈے ایٹم نوں توڑیا جاوے یاں چھوٹے ایٹم نوں ملا کے اک وڈا ایٹم بنایا جاوے تے اوہ اک اجیہی توانائی باہر کڈھدے نیں جیہنوں ورتن وچ لیا کے امریکیاں نے دوجی عالمی جنگ دے اخیر اُتے 16 تے 19 اگست 1945ء نوں جاپان اُتے دو ایٹم بم اک بم ہیروشیما تے اک ناگاساکی اُتے سٹ کے دوہاں شہراں نوں کھولے بنا دتا۔ لکھاں انساناں دے نال سارے جانور تے رُکھ بُوٹے وی سڑ کے سواہ ہو گئے۔ جے اک بندہ داتری مار کے دوسرے بندے دا ڈھڈ پاڑ دیندا اے تے ایہدے وچ داتری یاں اوہدے بنان والے داتے کوئی قصور نہیں۔ اوہ تے ساگ چیرن تے فصل کٹن لئی بنائی گئی سی۔

اللہ داکر اے پی دوجی عالمی جنگ مگروں انسان نوں ایٹمی توانائی نوں عام لوکائی دی بھلائی واسطے ورتن دا خیال وی آیا تے پہل پہلاں ایٹمی ری ایکٹر یا ایسے ایٹمی کارخانے بنائے جاوَن لگے جیہناں وچ ایٹمی توانائی دی مدد نال بھاپ بنائی جاندی اے فیہر ایس بھاپ نال ٹر بائن چلائے جانداں نیں جیہڑے بجلی دے جنرٹراں نوں چلا کے گھریلو کارخانیاں دی ورتوں لئی بجلی بناؤندے نیں پاکستان وچ ایس طراں دے دو کارخانے کراچی تے چشمہ وچ بنائے گئے نیں۔

آج کل ایٹمی توانائی کئی ہور طریقیاں دی انسان دی سیوا کر رہی اے۔ تے اوہ ہے ریڈیو آکسوٹوپس دی راہیں۔ آکسوٹوپس کسے عنصر دے اجیہے ایٹم ہوندے نیں جیہناں وچ پروٹان تے اک چٹے ہوندے نیں پر نیوٹروناں دی گنتی دکھو دکھ ہوندا اے۔ جدوں اک ایٹم نوں کسے ری ایکٹر وچ رکھ دتا جاندا اے تاں وڈے ایٹم دے ٹٹن نال نکلن والے نیوٹرون اوس ایٹم دے مرکز وچ پہنچ کے اوہدے اندر نیوٹروناں دی گنتی بدل دیندے نیں۔ اجیہے ایٹم نوں ای اوس عنصر دا ریڈیو آکسوٹوپ آکھیا جاندا اے۔ دکھو دکھ عناصر دے ریڈیو آکسوٹوپ دکھو دکھ کماں لئی ورتے جانداں نیں۔

ریڈیو آکسوٹوپ راہیں ایس ایہہ پتا وی لالیندے ہاں کہ اک دھات دے ایٹم اوسے دھات دے دوجے ایٹم وچ کس طراں گھل مل جانداں نیں۔ ایہدا مطلب ایہہ اے پی ریڈیو ایکٹو ایٹم دا دوجے ایٹم وچ آنا جانار ہندا اے۔ ایس طریقے نوں سائنس دی بولی وچ ٹریسٹریٹھ آکھدے نیں۔ ایسے طراں گیس ماسک (جیہڑا سرتے پالینے یا نگ اُتے چاڑھ لینے تے سانوں زہریلی گیس توں بچاؤندا اے) دی کارگزاری آزمائی جاسکدی اے۔ ریڈیو آکسوٹوپ دی ہوند اوس ویلے جاجی

جاسکدی اے جدوں اوہ بوہت تھوڑی مقدار وچ ہووے۔ ایسے طراں ریڈیو آکسوٹوپ ورتن نال پانی وچ کسے شے دا گھل جاناوی مایا جاسکدا اے۔ ایس ٹریسر طریقے نال ای ایس اک عنصر دے دو آکسائیڈز دے ایسٹاں دی اک ڈوہے نال بدلی دا اندازہ وی کر سکدے ہاں۔

پڑچول دا ایہہ طریقہ فزکس تے کیمسٹری دے ریسرچ کرن والے ای ورتدے نیں پر ریڈیو آکسوٹوپ بائیولوجی، طبی، زراعتی تے صنعتی تحقیق لئی وی ورتے جاندے نیں۔ تھوڑا تھوڑا ایہناں میداناں اچ وی ریڈیو آکسوٹوپاں دی راہیں ایٹمی توانائی دی ورتوں دا تھوڑا تھوڑا حال پڑھو۔

کسے جانور یا پودے وچ کیمیاوی تبدیلیاں ہوندىاں رہندیاں نیں۔ ایہناں اُتے کئی کئی سال ریسرچ ہوندى رہندى اے۔ عام طریقہ اوہو ٹریسر طریقہ ای اے۔ ایہدے نال انسانی سریر وچ سوڈیم یاں کسے ہور عنصر دا ودھنا پھیلنا وی معلوم کیتا جاسکدا اے۔ ہاں ایہہ خیال رکھنا چاہیدا اے پئی سوڈیم (یاں کسے ہور عنصر) وچ ریڈیو ایکٹیوٹی بوہت تھوڑی ہونی چاہیدی اے۔ ایسے طراں رت دے سرخ جسیمیاں دی عمر وی معلوم کیتی جاسکدی اے (ایہہ کوئی سوڈن ہوندى اے) فاسفورس وی اک اچھا عنصر اے جیہڑا بڑا ضروری اے۔ سائنس دانان نے تجربیاں نال معلوم کیتا پئی ایہہ عنصر دس (10) سنٹی میٹر فی سیکنڈ دی چال نال اک پودے وچ پھیلدا اے۔ ایس طراں جانوراں دی خوراک وچ ریڈیو ایکٹیو فاسفورس ملا یا گیا تے ایس قسم دی تحقیق نال معلوم کیتا گیا پئی فاسفورس ہڈیاں تے جگر، تے کچھ دیر گروں دنداں وچ چلا جندا اے۔ ریڈیو آکسوٹوپس دی بوہتی ریڈیو ایکٹیوٹی جانوراں تے بوٹیاں دی جین (خلیے دانسی عنصر) وی بدل دیندی اے۔

ایہناں توں وکھ طبی میدان وچ ریڈیو آکسوٹوپ ورتے جاندے نیں۔ اک عنصر کوہاٹ دی آکسوٹوپ کوہاٹ سٹھ (Co-60) دی ریڈی ایشن لئی ورتی جاندی اے۔ آئیوڈین 131 تھارائیڈ دے مطالعے تے گھڑو دے علاج واسطے ورتی جاندی اے۔ لوہے تے سوڈیم دے آکسوٹوپاں نال رت بارے تحقیق کیتی جاندی اے۔ اک عنصر گیلیم نال کینسر دیاں کئی قسماں دا علاج کیتا جندا اے۔

واہی بیجی وچ کھاداں دے اثر جانے جاندے نیں۔ کلوروفل دی کمی نون ڈورتے کیڑے مکوڑیاں نون کنٹرول کیتا جندا اے۔ اجیہیاں فصلاں وی اگائیاں جاندیاں نیں جیہناں دا جھاڑ بوہتا تے بوٹا چھوٹا ہووے۔ اری تے میکسی پاک ایہو جیہیاں ای فصلاں نیں۔

ایس طراں صنعتی میدان وچ ریڈیو آکسوٹوپس دی ورتوں وی ہوندى اے۔ ہوائی جہاز دے تیل وچ کوئی ریڈیو ایکٹیو شے ملا وئی جاندی اے۔ جس دے نال معلوم ہو جندا اے پئی تیل کتھے رُڑ رہیا اے تے فیرا ہدا اُپا کیتا جاسکدا اے۔ تیل گیس دیاں پائپ لائنوں وچ وگدے چونڈے سوارخ دا پتلا یا جاسکدا اے۔ انجنوں دے گھسن پٹن دا وی پتا چلا یا جاسکدا اے۔

ایٹمی توانائی تے اوہدے پاروں ریڈیو آکسوٹوپس بارے تھوڑا بوہتا علم تہا نون دیتا گیا اے۔ ریڈیو آکسوٹوپس ایٹمی ری ایکٹراں وچ ای بنائے جاندے نیں تے اوہناں نون ورتنا ای ایٹمی توانائی دی اک طراں نال پُرا من ورتوں اے۔

سائنس دانانوں چاہیدا اے پئی ایٹمی توانائی دے بارے ہوروی تحقیق کرن اوہدے ہوروی امن بھرے ورتارے ڈھونڈن تاں جے ایس طاقت کولوں ودھ توں ودھ فائدے چکے جاون۔ ملکی دفاع بارے سائنس دانان دیاں ذمہ داریاں اوہ ای جانڈے نیں پر عام انساناں وٹوں ساڈا تڑا ایہہ وے پئی سارے ایٹم بم بالکل ای ختم کر دتے جاون تاں جے انسان شکھ داساہ لے سکے۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وکھو وکھ	علیحدہ علیحدہ	کھولے	کھنڈرات	ور توں	استعمال
لوکائی	خلقت	رت	خون	ور تارے	استعمال، سلوک

مشق

- 1- دو جی جنگ وچ کس ملک نے ایٹم بم ورتیا سی؟
- 2- دو جی وڈی جنگ وچ ایٹم بم نال کسے ملک دے کیہڑے کیہڑے شہری تباہی ہوئی سی؟
- 3- ایٹمی توانائی انسان دے فائدے لئی کیہ کیہ کم کر رہی اے؟
- 4- تھلے دے کھیتران وچ ایٹمی توانائی دے فائدے دتو۔

(الف) انسانی بیماریاں دا علاج

(ب) ملکی صنعت

(ج) واہی بیجی

دیس پیار دا گیت

پاکستان توں صدقے جاں
اچھو سوہنے بُوٹے لاں
چارے صوبے چار بھرا
چوآں نی اے اک صدا
چارے دیس تے ہون فدا

جسراں ججے پکے ماں
پاکستان توں صدقے جاں
اچھو سوہنے بُوٹے لاں

ہر شے اللہ دتی ہوئی
چیج کسے نی تھوڑ نہ کوئی
وسنے سارے لوئی لوئی

ایہہ گل نال فخر نے باں
پاکستان توں صدقے جاں
اچھو سوہنے بُوٹے لاں

دھرتی ساہڑھی جنت آر
نہراں تے دریا بشکار
رنگ برنگے شہر بزار

دُنیا اپر روشن ناں
پاکستان توں صدقے جاں
اچھو سوہنے بُوٹے لاں

رل مل سارے نلک سنوارو
دُشمن کولوں مُول نہ ہارو
دیس تے اپر جاناں وارو

لگسن دُونے بھاگ وی تاں
پاکستان توں صدقے جاں
اچھو سوہنے بُوٹے لاں

ویلے نال وی چلو چلاؤ
سبھ کی چنگے سبق پڑھاؤ
خیرنی خاطر ہن چاؤ

حنفی مکنی گل مکاں
پاکستان توں صدقے جاں
اچھو سوہنے بُوٹے لاں

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اچھو	آؤ	بھرا	بھائی	جسراں	جس طراں	پکے	اِکواہی	ساہڑھی	ساڈی
آر	ہار، طراں	بشکار	درمیان	نی	دی	لگسن	لگن گے	سبھ کی	سبھ کو
چاؤ	اٹھاؤ	دُونے بھاگ	زیادہ خوش قسمتی	لوئی لوئی	چانن وچ	اپر	اُتے	باں	آکھاں، بولناواں
کی	نوں	خیرنی خاطر	دُعا خیرئی	مکنی	مکدی	مُکاں	ختم کراں	بھاگ	نصیب

مشق

1- تھلے دتے گئے شعراں دی تشریح کرو۔

دھرتی ساہڑھی جنت آر
نہراں تے دریا بشکار
رنگ برنگے شہر بزار

2- ویلے دے نال وی چلو چلاؤ توں شاعر دی کہیہ مراد اے۔ اپنے لفظاں وچ بیان کرو۔

فضادی صفائی

فضادی صفائی اونی ای ضروری اے جتنی کہ ساڈے وسیب تے ماحول دی زمین نوں صاف ستھریاں رکھن دی لوڑ اے۔ کیوں جے وسیب تے ماحول دی آلودگی ودھن نال فضادی صفائی وی اثر لیندی اے۔ دنوں دن ماحول دی آلودگی وچ ودھا ہوندا جارہیا اے تے ہن ایہہ مسئلہ کسے اک ملک تے اک شہر دا مسئلہ نہیں رہیا سگوں اک عالمی مسئلہ بن چکیا اے۔ آلودگی کئی طراں دی ہوندی اے جویں کہ (1) ماحولیاتی آلودگی (2) مٹی دی آلودگی (3) پانی دی آلودگی (4) فضائی آلودگی (5) شعاعاں دی آلودگی تے آواز دی آلودگی۔ فضادی آلودگی نوں تاں ای مکا یا جاسکدا اے جے ماحولیاتی تے مٹی دی آلودگی نوں مڈھوں مکا دتا جاوے۔

(1) ماحولیاتی آلودگی:

جے کہ ماحول وچ کسے قسم دی خرابی پیدا ہو جاوے تے اوہدا نقصان نہ صرف انسان سگوں سبے جانداراں دا ای ہوندا اے۔ درختاں دا کپٹی جانا۔ ہریالی تے سبزے نوں مکا کے کارخانیاں تے مکاناں دی اُساری لئی بھونیں پدھری کرنا ایہہ کجھ اچھے کم نیں کہ جیہناں نال قدرتی ماحول مکدا جارہیا اے تے ساڈی ماحولیاتی فضا ڈاڈھی خراب ہوندی چلی جارہی اے تے آلودگی ودھ رہی اے۔

(2) مٹی دی آلودگی:

اجو کا کسان اپنیاں فصلاں دے وادھے لئی ایہناں ٹوں کیڑیاں تے بیماریاں توں بچان لئی دن رات دکھو دکھ زہریلی دواواں دی ورتوں کر رہیا اے تے ایہہ سبے کیمیائی دواواں کیڑیاں تے جراثیماں نوں مکاؤن دے نال نال انساناں دی صحت دا وی ستیاناس کر رہیاں نیں۔

(3) پانی دی آلودگی:

سبے شہراں، قصبیاں تے پنڈاں وچ گندیاں نالیاں دے پانی نوں بغیر صاف کیتیاں ندیاں تے دریاواں وچ پین دتا جاندا اے جیہڑی بڑے نقصان والی گل اے۔ جیہدے نال ایہہ پانی پین والے انساناں تے جانوراں دی صحت خراب ہو کے رہ جاندا اے۔ کئی بیماریاں پھٹ پیندیاں نیں، جیہڑیاں اوڑک شہراں تک کھل جاندیاں نیں۔ شہراں وچ لگیاں فیکٹریاں تے کارخانے ڈاڈھے نقصان والے کیمیائی مرکب پیدا کر دے رہندے نیں تے ایہناں دا ایہہ پانی ندیاں، نالیاں تے دریاواں وچ چھڈ دتا جاندا اے۔ ایس پانی وچ کئی اچھے کیمیائی مادے شامل ہوندے نیں جیہناں تھیں انسانی صحت بڑا بھیر اثر لیندی اے۔

(4) فضائی آلودگی:

ساڈے کارخانے تے فیکٹریاں دن رات چمنیاں وچوں طراں طراں دیاں نقصان دین والیاں گیسوں کڈھ رہیاں نیں۔ جیہڑیاں انسانی حیاتی لئی ڈاڈھیاں نقصان دین والیاں نیں۔ نوں کھوج کاری توں ایہہ گل ساہمنے آچکی اے پی اوہ گیسوں

جیہڑیاں ایئر کنڈیشنراں تے دو جیاں شیواں جیہڑیاں ٹھنڈک پیدا کرن لئی ورتیاں جاندیاں نیں۔ اوہ اُپر فضا وچ اپڑ کے بڑیاں نقصان دین والیاں تبدیلیاں دا کارن بندیاں نیں تے فیروٹرکاراں تے گڈیاں دا زہریلا دھواں تے دھوڑ وی فضا دی آلودگی دا سبب بن دے نیں۔

(5) آواز دی آلودگی:

شہراں وچ جدوں وی اسیں کار، موٹر سائیکل، ریڈیو تے ٹیلیویشن چلانے آں تے سانوں ایس گل دا اُکا تھوہ نہیں رہندا پئی ایتھے کوئی سکول اے، ہسپتال اے یاں کوئی طالب علم اپنے امتحان دی تیاری وچ رُجھا ہویا اے۔ کیوں جے پڑھن والے تے بیمار نوں سکون دی لوڑ ہوندی اے تے ایس شور سکارے تھیں انیندرا تے اعصابی بیماری لگ جاندی اے۔ ایہدے نال کتاں اُتے وی اثر پیندا اے تے بندہ بولا وی ہوسکدا اے۔

(6) شعواں دی آلودگی:

اجو کا انسان نیوکلیمائی بجلی گھراں دے بنان تے نیوکلیمائی تھیراں دے نت نویں تجربیاں وچ رُجھا ہویا اے جیہڑیاں شعواں دا اثر نہ صرف فصلاں سکوں انساناں اُتے وی پے رہیا اے تے فضا دی صفائی خراب ہو رہی اے۔ اجیہی فضا تے ماحول وچ کوئی انسان کس طراں تندرست رہ سکدا اے جیہدے وچ ہر پاسے آلودگی ہووے۔ ایہو ای وجہ اے پئی آج کل گلے تے ساہ دیاں بیماریاں عام ہو چکیاں نیں تے ہر کوئی ایس فضا دی آلودگی کولوں تنگ اے۔

سانوں اپنے ماحول نوں صاف ستھرا رکھن لئی ہر ویلے کوششاں کرنیاں چاہیدیاں نیں۔ تے سانوں آلودگی توں بچن لئی حکومتی ادارہ تحفظ ماحول دیاں دسیاں تدبیراں اُتے عمل دی ڈاڈھی لوڑ اے۔ جیہڑیاں اوہ رات دن شہریاں نوں یاد کراؤندا اے۔ مثال وجہوں جے اسیں پیدل ہوئے تاں اپنے نک مونیہ تے رومال رکھ کے گزریئے تے جے موٹر سائیکل تے سوار ہوئے تاں اپنے نک تے فلٹر چڑھا لینے۔ تاں جے اسیں فضا وچ کھلری ہوئی ایس زہر بھری آلودگی دے اثر کولوں بچ سکے۔ کیوں جے فضا وچ دھواں تے گردوغبار ہووے گا تے جتھے بے اوڑ کا بے ڈھنگا شور سکارا سنائی دیوے گا او تھوں دے لوک کدی وی تندرست تے تو انا نہیں رہ سکدے۔

فضا دی صفائی لئی ساڈی حکومت نوں وی چاہیدا اے پئی اوہ شہراں دی آبادی دے اندریاں ایہناں دے لاگے شاگے فیکٹریاں تے کارخانے لاون دی اجازت نہ دیوے تے کارخانے والیاں نوں اجیہیاں مشیناں لاون تے مجبور کرے پئی اوہ چمنیاں وچوں نکلن والیاں دُھواں والیاں گیساں تے گردوغبار نوں جذب کرن لین تے کھلی فضا وچ چھڈن۔ کاراں، بساں تے اوہ انجن جیہڑے دُھواں چھڈ دے نیں اوہناں دے ایس عمل اُتے پابندی لائی جاوے۔ صاف ستھری فضا لئی ستھرے ماحول دی ڈاڈھی لوڑ ہوندی اے۔ آل دوالے دے ماحول نوں صاف بناون لئی سانوں کوڑا کرکٹ گلیاں تے عام لاکھیاں دی بجائے کمیٹی یاں کارپوریشن دیاں متھیاں ہونیاں تھانواں یاں بند ڈبیاں تے ڈرماں وچ سٹنا چاہیدا اے تے گھراں دے گندے پانی دے نکاس لئی زمین تھلے نالیاں بنائیاں جاوے۔ پنڈاں تے قصبیاں دے لاگے شاگے دے چھپڑاں نوں پوریا جاوے تے گھراں تے عام تھانواں

تے درخت لائے جان۔ بُوٹے لا ون وچ حکومت داساتھ دیتا جاوے۔ جے اسیں ایہناں گلاں اُتے عمل کرے تے تاں غیر بڑی چھیتی فضائی آلودگی اُتے قابو پاسکنے آں۔ کیوں جے فضادی صفائی صحت تے تندرستی لئی بڑی ضروری اے۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
فضا	ماحول	آلودگی	گندگی	کچی	کٹنا	بھونئیں	زمین
واڈھا	زیادتی	بے اوڑکا	بے اندازہ، بے ہنوں	بے ڈھنگا	بے ڈھتبا	ککارا	شور
متھیاں ہونیاں	مقرر						

مشق

- 1- فضادی صفائی توں کیہ مراد اے؟
- 2- آلودگی دے پیدا ہون دا سبب کیہ اے؟
- 3- فضادی آلودگی نوں کس طراں گھٹ کیتا جاسکدا اے؟
- 4- تھلے لکھے لفظاں نوں جملیاں وچ ورتو!
وسیہ، فضا، ماحول، بے ڈھنگا، تھوڑ
- 5- خالی تھاواں اُون پر کرو۔
(i) بے ڈھنگا شور رگارا۔۔۔۔۔ دیوے گا۔
(ii) لوک کدی وی تندرست تے۔۔۔۔۔ نہیں رہ سکدے۔
(iii) آلے دوالے دے ماحول نوں۔۔۔۔۔ رکھے۔
(iv) پانی دے نکاس دا وی۔۔۔۔۔ کرنا پوے گا۔

جہاد

جہاد اُتے گل بات شروع کرن توں پہلاں سانوں ایہہ معلوم ہونا چاہیدا اے پئی جنگ کیہ اے، تاں جے جنگ تے جہاد وچ فرق کیتا جاسکے۔

خلقت کئی وار جنگ دیاں تباہیاں ویکھ چکی اے۔ ہن ایہداناں ای امن پسند شہریاں دے لوں کنڈے کھڑے کر دیندا اے۔ جنگ دی سوچ نال کئی نقشے اکھاں آگے آؤندے نیں۔

جنگ دی لٹ مارتا ہی اُتے ساڑ پھوک نوں ویکھ کے جنگ نوں اللہ دا قہر سمجھیا جاندا اے۔ مسلمان امن پسند اے۔ رحمۃ اللعالمین صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں من والا اے۔ ایس لئی کسے اُتے حملہ کرن دی پہل نہیں کردا۔ رب اگے ٹھکن والے سروچ غرور کوں ساسکدا اے ایس لئی مسلمان چھیڑ خانی نہیں کردا۔ کسے دے علاقے اُتے ناجائز قبضہ کرن دی سدھراوہدے دل وچ پیدا نہیں ہوسکدی۔ اوہدی اکھ قناعت نال بھری ہوندی اے۔ دو جے ملک دی دولت نوں لالچی اکھ نال نہیں ویکھدا۔ دو جیاں نکاں نال صلح نامے عہد نامے کردا اُتے اوس عہد دی پالنا وی کردا اے۔ ملک اندروں والیاں دو جیاں توماں دے حق دادھیان رکھدا اے۔ مکدی گل ایہہ وے پئی مسلمان رب دے قانون تے چلدا اے۔

کئی وار حالات کجھ اجیہے وی ہو جانداں نیں جدوں ملک دے اندروں یا باہروں کوئی طاقت، رعب، دھونس تے ہنکار نال مسلماناں دی کسے شے یا علاقے تے قبضہ کرن دا جتن کردی اے، بے وسے نہتھے مسلماناں دی جان تے مال دا نقصان کردی اے۔ کسے طراں سمجھیا نہیں سمجھدی۔ اجیہے حالات وچ اوس مونہہ زور طاقت نوں نتھن لئی، ظالماں نوں امن تے سلامتی دی قدر سکھان لئی اللہ تعالیٰ نے مسلماناں اُتے جنگ فرض کیتی اے اجیہی جنگ نوں جہاد آکھیا جاندا اے۔

اللہ اُتے اللہ دے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے جہاد اُتے جہاد کرن والے مجاہداں دی بڑی وڈیائی کیتی اے۔ مسلماناں لئی لازم کیتا اے پئی جے جہاد دی لوڑ پوے تے تئیں مال اُتے جان دوہاں نال اللہ تعالیٰ دی راہ وچ جہاد کرو۔ جیہڑا غازی دُنیا دے ہر لو بھ لالچ توں پاک ہو کے صرف اللہ واسطے ای جہاد کرے گا اوہدے لئی انعام ای انعام نیں۔ پہلا انعام ایہہ اے پئی اللہ اوہدے سبھ گناہاں نوں بخش دے گا۔ حضور نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا فرمان اے ”پئی جت جہاد کرن والیاں دیاں تلواراں دی چھاں بیٹھ اے۔“ اللہ دی راہ تے لڑدا ہو یا جیہڑا مجاہد ماریا جاوے اوہ شہید اے۔ اُتے شہید دا ایہہ درجہ اے پئی اللہ قرآن شریف وچ فرمندا اے: ”اللہ دے شہیداں نوں مومے ہوئے نہ آکھو، اوہ جیوندے نیں پر تہناں اوہناں دی حیاتی بارے پتا نہیں۔ اوہناں نوں تے اوہناں دے رب وٹوں رزق وی ملدا رہندا اے۔“ ساڈے نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا فرمان اے کہ ”ہر مسلمان دے دل وچ شہادت دی سدھر ہونی چاہیدی اے، تے جیہڑے

دل وِج شہادت داشوق نہیں اوس دل نون مویاں بجا سمجھو۔“

شہادت اچھے عملاں وچوں اے جیہڑے اللہ تعالیٰ نون بوہت پسند نیں۔ شہادت دے بدلے مولا کریم شہید دے سارے گناہ بخش دیندا اے۔ مجاہداں دارب دے دربار وِج بڑا درجہ اے۔ اللہ دے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم توں کسے پچھیا پئی سبھ توں زیادہ ایمان والا کون ہو سکدا اے؟ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا۔ ”اللہ دے رستے وِج اپنی جان تے مال نال جہاد کرن والا۔“ اک وار حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کولوں پچھیا گیا کہ جہاد توں چنگیر عمل کیہڑا اے؟ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا: اجیہا کوئی عمل نہیں جیہڑا جہاد نالوں چنگا ہووے۔“ اک ہور موقعے تے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا۔ ”پئی جہاد وِج رُجھا ہو یا مجاہد اچھے مومن دے برابر اے جیہڑا سدا امی روزہ دار ہووے تے ہر ویلے اللہ دے حضور سجدے وِج پیا ہووے۔ جیہڑا شخص آپ لڑن جو گانہ ہووے اوہنوں چاہیدا اے پئی مجاہداں دی جویں وی ہو سکدا اے مدد کرے۔“ حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا فرمان اے ”پئی جیہنے اللہ تعالیٰ دی راہ وِج جہاد کرن والیاں لئی سامان تیار کیتا اوہدا ابروی اجیہا ہووے گا جویں اوہنے آپ جہاد وِج لڑ کے حصہ لیا ہووے تے کوئی جہاد وِج رُجھے مجاہداں دے گھر والیاں دادھیان رکھے گا اوہنوں نون وی جہاد کرن والے مجاہداں ورگا درجہ دیتا جائے گا۔“

ساڈے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نون آپ وی کافراں نال کئی جنگاں لڑنیاں پیاں سن، اجیہیاں لڑائیاں نون غزوہ آکھدے نیں۔ ایہناں وچوں پہلا مشہور غزوہ بدر اے۔ ایس غزوے وِج کافراں ہزار (1000) اتے مُسلمان سارے تن سو تیراں (313) سن۔ مُسلماناں کول سواریاں تے ہتھیاریاں بوہت گھٹ سن۔

نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بدر دی جنگ لئی لڑن لگے تے جہاد دے شوق دا ایہہ حال سی پئی تیراں (13) تیراں (13) چوہداں (14) چوہداں (14) ورہیاں دے مُنڈے وی اپنیاں جاناں پیش کر رہے سن۔ ایہناں وِج حضرت زید بن ثابت رضی اللہ تعالیٰ عنہ وی شامل سن۔ جیہڑے بعد وِج حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تے اُترن والی وحی دے کاتبان وچوں ساریاں نالوں ودھ مشہور ہوئے۔ حدیث پاک توں پتا چلدا اے پئی حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے چھوٹی عمر دے بچیاں نون جنگ وِج جاو نون ہٹک دیتا تے اوہناں نون ایس گل دا بڑا ہرکھ لگا رہیا۔ بدر دی لڑائی دے اگلے سال اُحد دا غزوہ پیش آ گیا۔ ایس غزوے لئی کافراں سارا سال تیاریاں کیتیاں سن تے پہلے نالوں ودھ کے جوش جذبے نال پچھلے سال دی ہار دا بدلہ لین آئے سن۔ حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے دیکھیا پئی مقابلہ تے بڑا سخت اے ایس لئی اپنے وٹوں لڑائی دا انتظام بڑے دھیان نال کیتا۔

ایس جنگ وِج جہاد دا اعلان ہو جاو تے دو مُنڈیاں نے اپنے خلوص دا اجیہا مظاہرہ کیتا جیہدے نال ساڈے ایمان تازہ ہو جاندا ہے نیں۔ ایہناں چھوہراں دے ناں حضرت سمرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ تے حضرت رافع رضی اللہ تعالیٰ عنہ سن۔ عُمران ہون گیاں کوئی چوہداں (14) پنڈراں (15) ورہیاں دیاں۔ جدوں حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اوہناں دے کول اوہناں دا قد کاٹھ دیکھن آئے تے اوہناں وچوں اک پہاں بھار کھلو گیا پئی دیکھن والے نون اُچا لُما گھرو وکھالی دے۔ اللہ وی تے ساڈیاں نیٹیاں دا حال جاندا اے۔ اوہدی ایہہ ترکیب کامیاب رہی پر اوہدے دو جے ساتھی نون مجاہد جوناں دی پال وچوں ایہہ آکھ کے

غنی سائیں

ایہہ اک بیلی دی گل اے۔ تے اکھراں وچ اوہدی مُورت اے۔ میں اکھراں وچ اوہدی مُورت کھپتیا ہوناں۔ تے جدوں کسے وی ایہہ گل سُنی اے اوہنوں سواد آیا اے۔ ایس لئی اپنے بیلی دی گل باتاں وچ لکھ دتی اے۔ غنی اوہاناں سی تے غنی سائیں اوہنوں اودوں آکھن لگے جدوں اوہ فقیر ہو گیا۔

اوہ اک کرخانے وچ ملازم سی تے اوہ دھڑی پتر نہیں سی۔ چھڑی زنائی سی۔ جدوں فقیری دی لٹک لگی تے زنائی نوں لکھت دے دتی۔ کوٹھا وچج کے اوہ داتق مہرادا کر دیتا تے جو بچیا اوہ اپنے سکتے بھرانوں دے دیتا، جیہڑا چوکھا بال بچڑ داری۔ تے اوہ سبھ پاسیوں اٹنک ہو کے غنی توں غنی سائیں ہو گیا۔

اوہ پھر دا مُردا کدی ساڈے شہر آوے تے دیہاڑی دو دیہاڑی میرے کول نکدا ہوندا سی۔ میں اودوں حالی کالج وچ پڑھدا ساں۔ پر میری رہن سہن تے سون دی بیٹھک وکھری سی، جیہدا اک بُوہا گھر دے ویہڑے ول سی۔ بیٹھک وچ صف تے دری وچھی رہندی سی۔ تے اک بئے میرے پلنگ تے بستر وچھی رہندا سی۔ جے میں نہ ہونا تے سائیں نے دری تے بہہ جانا یاں لٹیاں پے جاناں۔ بھانویں کئی سردی ہووے اوس کدی میرا لیف نہ لیا، گوڈے گل نال لاکے پیا رہنا۔ میں اوہنوں کدی لیف گھروں منگا دینا۔ کدی اوہنوں تھلیوں گڈا کڈھ کے چا دینا، جیہدے نال اوہدی گزر ہو جاندی سی۔ غنی سائیں بیٹھا بیٹھا دنداں وچ مارن لئی کدی صف دا تیلانہیں سی توڑ دا، نہ کدی کجھ منگدا سی۔ نہ کدی کجھ سوال کردا سی۔ روٹی دا ویلا ہو جائے تے اوہنوں صلح ماردا جے جی چاہے تے کھا لیندا سی، نہیں تے آکھ دیندا سی: ”میںوں بھکھ دی طلب نہیں“۔ ایس طراں چاء پانی پیندیاں اوہنوں پچھ لوو، جی کرے تے لے، جی کرے تے نہ بولے۔

اپنے لوں کدی گلاس پانی دا نہیں سی منگدا۔ کھردے کڑتے پا جامے شاہی جُتی، اک چادر بنا اوہدے تن تے کوئی لیٹرا نہیں سی ہوندا۔ لوہے دی اک نکی جیہی صندوق قری کچھے ماری رکھدا سی، جیہدے وچ ساد مرادیاں، سستیاں تے انٹل دواواں پڑیاں تے شیشیاں پیاں رہندیاں سن۔ اک شیشی وچ پیل دا چھوڈا پیہہ کے رکھیا ہویا سی۔ ایہہ زنائیاں تے مرداں دی تکلیف واسطے ہوندا سی۔ اک شیشی وچ لکڑ داسک پیہہ کے رکھیا ہویا سی۔ ایہہ دنداں تے ملن لئی تے کئی ہور گلاں واسطے دیندا سی۔ اک شیشی وچ پھٹکڑی پُھل کر کے پائی ہوئی سی۔ اک پڑی وچ کچی پھٹکڑی پیہہ کے پائی ہوئی سی۔ اکھاں دی تکلیف واسطے سٹکی یا پانی وچ بھسیوں کے ورتاندا۔ ایہو جیہیاں ہور وٹوون دواواں سن، جیہناں نوں تیار کرن لئی تھوڑی جیہی محنت بناؤنکا نہیں سی خرچ ہوندا۔ سائیں کسے کولوں دواواں پیسہ نکا نہیں سی لیندا۔ ہاں بعض دواواں ایہو جیہیاں سن جیہڑے کجھ سامان لوکاں کولوں منگا کے تیار

کردا سی۔ نُبودے پانی وِچ فولاد ماردا سی تے سیر دوسیر نُبوتے پا پکا فولاد دا پُجورن کسے لوڑ وِندتوں منگا لیندا سی۔ ڈھڈ پیڑ دیاں گولیاں دین لئی چار جویناں کسے توں منگا لیندا سی۔ یاں جلاب دیاں گولیاں لئی املتاس جیہیاں شتیاں کسے نوں آہندا سی پئی لیا دے۔ اوہ لوڑ وِندتوں اوہدی لوڑ برابر دوا دے کے وادھو اپنی صدقہ و قرضی وِچ رکھ لیندا سی۔ تے ہور ناں لوڑ وِنداں نوں کسے مُل معاوضے بنا دے دیندا سی۔ دوا دار وِدا ایناں کو سامان کرن دا سبب اوہ ایہہ دسیا کردا سی پئی فقیر نوں چاہیدا اے پئی لوکاں دے چھوٹے موٹے کم کردا رہے۔ اُکا نکما کھکھر کھادا بے سوادا نہ ہو جائے۔ تے ایہہ گل کر کے اوہ کھڑ کھڑ ہنس پیندا سی۔

اک وار دو چار دھاڑے رہ کے سائیں میرے کولوں وِدعیا ہون لگاتے میں اوہنوں دو چار روپے دینے چاہے۔ اوس ہتھ کھچ لیا تے روپے تلی تے دھرن توں انکار کردتا۔ آکھن لگا: ”جدد دار وِزگار چھڈیا اے، جددی گھردی نوں لکھت دئی اے تے جد دا کوٹھا وِسیچیا اے۔ لال پیسہ تلی تے دھر کے نہیں ڈٹھا“ میں آکھیا: ”سائیں جُتی ٹٹ جائے تے اوہ کوں لینا ایں؟ آکھن لگا: کسے سٹیشن یاں لاریاں دے اڈے تے کھلو جاناں تے پُچھناں: ”بھائی: کسے بھار چکانا اے؟ بھار چکان والا جو کجھ دے، اوہنوں آہناں کسے دکاندار نوں چادے۔ جدوں اوس دکاندار کول جُتی جوگے پیسے ہو جان دے نیں، اوہنوں آہناں جُتی لیا دے۔“ میں کہیا: ”سائیں! توں روٹی کتھوں کھانا ایں؟“ اوس آکھیا: تیرے کول دو چار دھاڑے لگانا واں توں میرے کولوں روٹی دے پیسے منگدا ایں؟ ایسے طراں تیرے ورگے مہربان روٹی پانی وِلوں پُچھدے رہندے نیں“ میں آکھیا: ”جے کوئی وی نہ پُچھے تے بھکھ لگی ہووے تے فیر کیہ ہووے؟“ آکھن لگا: ”بلداں تے اُونٹھاں دیاں دھوناں ڈٹھیاں نی، کڈیاں موٹیاں ہون دیاں نیں۔ گھاہ بُوٹ تے رُکھاں دے پتے کھاندے نیں۔ میں گھاہ بُوٹ تے رُکھاں دے پتے کھا کے اک ڈنگ نہیں لنگھاسکدا؟“۔۔۔۔۔ میں ایہہ گل سُن کے لاجواب ہو گیا۔ پراوہنوں دس (10) روپے دین لئی آخری کوشش کر دیاں ہوئیاں آکھیا: ”چل جتھے جانا ای ساڈے وِلوں لاری یاں ریل تے ای چڑھ کے چلے جانا۔“ آکھن لگا جتھے جانا اے او تھے کیہڑی میری ماسی بیٹھی ہوئی اے جیہڑی مٹھے چول پکا کے اڈیکدی اے پئی بھینٹواں گرم گرم چول آکے کھاوے تے چول کسے ٹھنڈے نہ ہو جان۔ میں مُردا مُردا اُپڑ جاں گا۔ جتھے رات آئی سوں جاں گا۔“ غنی سائیں نے ایہہ گل دسی تے میں حالی تیک ایہہ گل پلے بختھی پھرنا واں پئی دوستا اوہ دو نوں بندے غنی ہوندے نیں، جیہندے کول اپنی لوڑ واسطے پیسہ دھیلا ہوئے تے دوجا اوہ جیہنوں کوئی لوڑ نہ ہووے۔ میں حیاتی وِچ کئی فقیر ڈٹھے نیں، سیلانی وی تے مقامی وی۔ پر غنی سائیں ورگا بندہ ہو کوئی نہیں ڈٹھا۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ
لگن	لٹک	عیال دار	بال بچو دار	طلاق	لکھت
ضرورت مند	لوڑ وڈ	چھلکا	سک	کھان دی دعوت دینا	صلح مارنا
فولاد کشتہ بنانا	فولاد مارنا	گھاس پتے وغیرہ	گھاہ بوٹ	الوداع کرنا	ودعیاء
				لا تعلق	اٹنک

مشق

- 1- غنی سائیں دیاں کیہڑیاں گلاں تہانوں پسندیں؟
- 2- غنی سائیں دیاں کیہڑیاں گلاں تہانوں ناپسندیں؟
- 3- تھلے دتے زیادہ لفظاں لئی صرف اکولفظ لکھو۔
(الف) جیہدا دھی پتر کوئی نہ ہووے۔
(ب) کیسے دی اکھراں وچ مُورت۔
(ج) مُل معاوضے پنا۔
- 4- تھلے دتے لفظاں دے اُلٹ لکھو۔
بیلی، بال بچو دار، زنانی، چوکھا، سیلانی

جیوے ساڈا پاکستان

دیس میرے نوں رب دیاں رکھاں، جیوے ساڈا پاکستان
چن ستارے والا پرچم ، سبھ توں اُچی ایہدی شان
اسلامی دُنیا دا تارا، ایہدے بھائی عرب ایران

جیوے ساڈا پاکستان

جیوے ساڈا پاکستان

سندھی تے پنجابی رل کے، نال بلوچ پٹھاناں دے
اک دُوبے دا درد ونڈائیے ، پنے مرد میداناں دے
”اک اکلا تے دو یاراں“ چیتے رکھینے سدا اکھان

جیوے ساڈا پاکستان

جیوے ساڈا پاکستان

محنت تے اخلاق دے صدقے، سدییے کول بہار نُوں
اللہ دی رسی نُوں پھڑ کے ، زندہ رکھیے پیاراں نُوں
جگ دے اُتے اُتے ہوں، ساڈی عزت ساڈا مان

جیوے ساڈا پاکستان

جیوے ساڈا پاکستان

دیس دیاں سرحدیں اُتے، رل کے راکھی کرنی اے
وانگ بھراواں اک دُوبے دی ، پیڑ وی ہس کے جرنی اے
ایہو اے انسانی عظمت، ایہو ساڈا دین ایمان

جیوے ساڈا پاکستان

جیوے ساڈا پاکستان

ایہدے گبھرو شیراں ورگے، ہمت دے متوالے نیں
 اتھے سدا شہیداں اپنے، لہو دے دیوے بالے نیں
 پیار وفا غیرت دے رکھے، اتھے وسدے نیں انسان

جیوے ساڈا پاکستان

جیوے ساڈا پاکستان

ہتھ جوائناں ازلوں رہیاں ، قوم دیاں تقدیراں نیں
 سچے سچے ٹٹ رہیاں ہُن، کڑیاں تے زنجیراں نیں
 ایکے دے وچ برکت انور، ایہو ویلے دا فرمان

جیوے ساڈا پاکستان

جیوے ساڈا پاکستان

مشق

- 1- پاکستان دیہاڑے یا کسے قومی اکٹھ وچ ایہہ ترانہ پڑھیا جاوے۔ دوئریلے طالب علم اک سُر ہو کے ہر بند دیاں پہلیاں تین پالاں گاؤن۔ آخری دو پالاں سارے رل کے کورس وجھوں گاؤن۔
  - 2- اک مضمون لکھو (دیس ساڈا پاکستان)
  - 3- ایہناں بولال دا مطلب کھول کے دسو۔
- اسلامی دُنیا داتارا، اک اکلّاتے دو یاراں، اللہ دی رتی، ویلے دا فرمان

پہتے توں گڈی توڑی

سچ پچھو تے کاڈھاں کڈھن والی دُنیا وِچ سبھ توں وڈی کاڈھ پہنیا اے، جیہڑا حیاتی دے کماں کا جا لئی ضروری اے۔ جگ نوں اگیرے توں اگیرے پجاون وِچ ایہدا ای ہتھ اے۔ روٹی لئی آٹے دی لوڑ ایہدے راہیں ای پوری ہوندی اے۔ جیہڑے گول وٹے دی پسائی توں ٹر کے چکی خراس تے مشین توڑی جا پڑدی اے۔ لیڑے لئی ایہو پہنیا چرنے دے روپ توں لے کے دھاگا لیڑا آپے اُنن والیاں مشیناں دی شکل تیکر ساڈے ساہمنے آؤندا اے۔ اسیں اپنا بھار لاه کے ایہدے سردھر یا اے۔ ساڈے پیراں دی کھچل نوں گھٹ کر کے سانوں اک تھواں دوجی تھان اڑان والا ایہو ای اے۔ اسیں پہتے نے ساڈیاں کنیاں اوکڑاں سوکھیاں کر دیتیاں نیں۔

پہلاں پہل انسان نوں اک تھان توں دوجی تھان بھار لے جانا پیندا اتاں اوہ اپنے سر یا موڈھیاں تے چک کے لے جاندا سی۔ فیر جدوں اوہنے جانوراں نوں ہلا لیا ڈھوائی داکم اوہ لاڈو جانوراں توں لین لگ پیا۔ پر ات بھاریاں چیزاں توں نہ اوہ آپ چک سکدا سی تے نہ جانوراں تے لہ سکدا سی۔ اجیہیاں بھاریاں چیزاں نوں اوہنے ریڑھ کے کھڑن دا ڈھب سکھیا۔ اوہ چیزاں تھلے رُکھاں دے گول گول موچھے رکھ کے مگروں دھکا ماردا تے ریڑھدا توڑ لے اُپڑدا۔ موچھیاں توں اوہنے پہتے بناؤن داؤل سمجھیا تے انج اوہنے موٹے موٹے ٹوٹیاں دے دوپہے گھڑ لئے تے اوہناں دے وچکار اک ڈنڈا جڑ کے اک ریڑھی جیہی بنا لئی۔

”پہنیا“ لکڑی دی تھان پتھر داوی بنایا جاندا رہیا اے۔ بھانڈے بناؤن لئی آج تک ایہدی ورتوں کیتی جاندی اے۔ کھیار ایہنوں چک دے نال نال یاد کر دے نیں۔ فیر ایہو پہنیا چکی بن کے آٹا پیہن داکم دین لگا آتے ہولی ہولی بیل گڈیاں آتے رتھاں وِچ ایہدی ورتوں عام ہو گئی۔

پرانے سمیاں دی تاریخ وِچ رتھ دی قسم دیاں گڈیاں دا ڈھیر سارا ذکر ملدا اے۔ یونانی، ایرانی، مصری تے شامی لوک رتھاں وِچ سیر سپاٹا کر دے سن تے اوہناں توں لڑائیاں وِچ وی ورتدے سن۔ ہندوستان وِچ وی رتھ دی ورتوں بہوں پرانے سمیاں توں ہی اے۔

دو پہنیاں والے چھکڑیاں توں اڈ چوہنہ پہنیاں والیاں گڈیاں وی ہوند وِچ آئیاں۔ اوہ پہنیا جیہڑا پہلاں ہتھاں نال دھکیا جاندا سی۔ فیر پالتو جانوراں دی مدد نال ریڑھیا جاون لگ پیا۔

ویلے دے نال نال پہنیا وی گھڑدا ای رہیا تے دنوں دن ایہدا رُوپ سدھر دا گیا۔ پہتے دی کاڈھ ڈھیر ساری چیزاں دی کاڈھ دا موجب بنی تے ایہدی برکتوں ای آج اسیں سائیکلاں، موٹراں آتے گڈیاں آتے ہونے لیندے پھرنے آں۔ پہتے نوں مکھ رکھ دیاں، اتھھے اسیں کجھ اوہناں کاڈھاں وٹے گوہ کراں گے جیہناں ساڈی آواجائی توں سکھالا کر دتا اے۔

آج ’سائیکل ساڈی روزدی ورتوں بن گئی اے۔ آج توں ڈھائی پونے تن سوورہ پہلاں پہلی واری فرانس دے اک جئے نے لکڑ دے پہیاں والی سائیکل بنائی۔ فیراک ہورفر انسیسی ڈریڈن نے اگلے پیسے نوں ٹورن لئی اک گول چکر دی ورتوں کیتی۔ فرانس، انگلستان تے امریکہ وچ کتاں ای چرایہوجیہیاں سائیکلاں چل دیاں رہیاں۔ اوڑک اک ہورفر انسیسی نے سبھ توں پہلاں پیڈلاں والی سائیکل تیار کیتی۔

سائیکلاں ورگی تیتاں پہیاں والی گڈی وی بنی۔ ڈیملر نے چونہ پہیاں والی گڈی پٹرول نال چلا کے موٹر دانموند پیش کیتا۔ ویلے دے نال نال ڈھیر سارے وادھے ہوندے گئے تے آج انسان دی غلامی کر دیاں موٹراں، کاراں ساڈے ساہمنے نیں۔ فیرریل گڈی بنی۔

انجن برطانیہ دے اک شخص ٹویری تھک نے 1801ء وچ تیار کیتا۔ انجن ٹوں چلاؤن لئی کرڑی تے سواہری تھان دا معاملہ حل کرن والا جارج سٹیفن سن سی۔ اوہنے ٹویری تھک والے انجن وچ کجھ وادھا کیتا تے اوہدے چلن لئی پٹریاں بنائیاں۔ ایس انجن دی اک گھنٹے دی چال گُل چار (4) میل سی۔ ہولی ہولی انجن وچ تبدیلیاں تے وادھے ہوندے گئے تے آج پوری دُنیا وچ ریل سٹیاں ماردی پھیر دی اے۔

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ورتوں	استعمال	گوہ	غور، توجہ	کاڈھ	کوشش	مکھ رکھنا	ساہمنے رکھنا

مشق

- 1- پہیا کیہڑے کیہڑے کم آؤندا اے؟
- 2- پنج اجیہیاں چیزاں دے نال لوؤ جیہناں وچ پہیا ورتیندا اے۔
- 3- لفظ ’پہیا‘ دے نال ’رڑھنا‘ مصدر لگن نال محاورہ بن جاندا اے۔
پہیا لکھے ہوئے لفظاں دے نال مصدر جوڑ کے کجھ محاورے بناؤ۔
ٹھیلا، بیڑی، تسلی، گل، کوڑ
- 4- پٹھلیاں لفظاں دے معنے لکھو تے اوہناں نوں فقریاں وچ دی ورتو:
پچاؤنا، کھیچل، اوکڑ، موچھا، کاڈھ، گوہ، ورتوں، سواہری
- 5- پٹھلیاں فقریاں نوں پورا کرو:
(الف) انجن بناؤن دی پہل _____ نے کیتی۔
(ب) سٹیفن سن _____ دا وسنیک سی۔
(ج) پہلے پہل موٹراں دے پیسے _____ دے بنے ہوئے ہوندے سن۔

پیتے دامحرم۔۔۔ ہڑپہ

اجو کا سماں پیتے ہوئے کل دی لگھوں جنم لیندا اے۔ تاریخ ساڈا بیتیا ہو یا سماں ساڈے ساہمنے گھلا ر کے رکھ دیندی اے پئی ایہدے چائن وچ اپنا اجو کا سماں سوار لوؤ۔ تاں جو بھلک لئی کوئی چنگی ڈول ڈولی جاسکے۔ 1922ء تاں پاکستان ہندوستان دے سبھ مول مُڈھ 300 قبل مسیح تک مک جان دے سن۔ ایس توں پچھلے زمانے توں پہلاں دا زمانہ آکھ کے کھوجی طالب علمائوں چُپ کر ادیتا جانا سی۔ جے ہڑپے دی کھدائی نہ ہوندی تے ایس زمانے دی تاریخ اُتے ہنیرے دے پردے خبرے کتاں چرے پئے رہندے۔ ساڈے بھاگاں توں ایس کھدائی نے سانوں تاریخی علم دے اجیہے اُتے خزانے بخشے نیں کہ ہن کوئی کھوجی طالب علم 2500ق۔م تاں اپنے دیس دی تاریخ تے جھاتی مار سکدا اے۔

14 اگست 1947ء توں گینیا جاوے تے پاکستان اک نوجوان دیس اے۔ پرداد کی ڈھیری وٹوں اوہنوں ورثے وچ اک بوہت پرانی رہتل آئی اے۔ جگ دی تاریخ نے ایس رہتل نوں سندھ وادی رہتل آکھیا اے تے ایہہ دُنیا دیاں بوہت ای پُرانیات تہذیبیاں وچوں گنی جاندی اے۔ ایس رہتل دا سبھ توں وڈا مین ہڑپہ اے۔ جیہڑا پنجاب تے پاکستان دا ای نہیں دھرتی دا اک بوہت قدیم شہر اے۔

ہڑپے دا قصبہ ساہیوال توں کوئی 28-27 کلومیٹر دُور تے ملتان سڑک توں 7 کلومیٹر اے۔ ریل گڈی دا اسٹیشن وی اے تے ساہیوالوں ہر ویلے بساں لہھ سکدیاں نیں۔ تاریخ دے کھوجی تے سیلانی پردیسی لوک ایس شہر دے اُجڑے تھہ ویکھن لئی اتھے ڈھکدے رہندے نیں۔ بھلے سمیاں وچ ایہہ شہر کدی اپنے ملک دی راجدھانی سی۔ 1882ء تاں ایہہ ضلع گوگیرادی اک تحصیل دا ہیڈ کوارٹری رہیا اے۔ ہُن تے اتھے صرف پُرانے نشان سانجھو محکمے دا اک عجائب گھراں اے۔ راوی کدے ایس شہر دے پہاڑ پاسے وگدا سی۔ ہُن دریا شہرتوں دس (10) کلومیٹر دُور ہٹ گیا اے۔ اک لوک روایت سیتی ایس شہر دا آخری راجا ہرپال سی۔ اوہ رعایا دیاں دھیاں بھیناں نوں دھکو دھکی اپنے محلان وچ لے جانداسی۔ اوہدے کالے کاریاں پاروں ایہہ شہر نکھر گیا۔ ہُن وی جدوں کسے شہر دے لوک صدق ایمان چھڈ بہن تے آکھیا جاند اے پئی ہن ایس شہر دے غرق ہوون دے دن نیڑے آگئے نیں۔ کھدائی کرن والے ماہراں دی رپورٹ سیتی ایہہ شہر ہسداوسدا ای غرق ہو گیا اے۔

1921ء توں 1934ء تاں چوہداں (14) ورہے ایس تھہ دی کھدائی ہوندی رہی اے۔ مگروں وی تن (3) واری ایہدے کجھ حصیاں دی کھدائی ہوئی پر معلوم ہوندا اے کہ اے ایہنوں تھہ ای لایا گیا اے۔ حالے ایہہ ہروردھیان دین دی لوڑ اے۔ مؤن جو ڈیر و تھہ وی ہڑپے دا ای ہانی اے پراوتھوں دے سارے نشان چنگی طراں سانجھے گئے نیں۔ ہڑپے وچوں نکلیاں

چیزاں پہلاں ساڈی بے دھیانی تے ان گہلی پاروں ضائع ہو گئیاں نیں۔ لاہورتوں ملتان ریلوے پٹری بناؤن والے بے قدر ٹھیکیداراں پٹری نھلے بھرتی پاؤن لئی ہڑپے دے اٹ وٹے مفت ورتے سن۔ ہڑپے دے وسنیکاں وی ایس تھہ ٹوں رَج کے لُٹیا تے اپنے کوٹھے پکے کر لئے۔ جدوں ایس تھہ وچوں کجھ نشانیاں برٹش میوزیم اپڑیاں تے تاریخ دے عالم سیانیاں پچھان کر لئی، اتے ہڑپہ رتہل نوں دجلہ فرات وادی دی تہذیب داہانی مٹھیا گیا۔ ساڈے وڈیاں دی رہتل، عقل، علم دا ڈگاسارے جہان تے وج گیا۔ ہڑپہ رہتل دا وچکر اک ہزار سال تائیں رہیا۔ ماہراں دی رپورٹ مطابق اوس ویلے دے لوکاں دی وسوں آج دی ماڈرن وسوں دے بوہت لاگے سی۔ گلیاں بازار گھلے سدھے تے پدھرے سن۔ پکیاں اٹاں دے مکان موکلے ہوا دار تے کسے مقررہ احاطے دے اندر بنے ہوندے سن۔ بازاراں وچ بدروواں، گلیاں وچ نالیاں تے چھتتاں دے پرنا لے انج بنے سن کہ لنگھدے شریف آدمی تے چھٹاں نہ پین۔ کھوہاں اُتے بندیاں تے زنانیاں لئی حوض دے دوہیں پاسیں غسٹانے سن۔ گھراں وچ تانبے دے بھانڈیاں توں اڈ، مٹی دے پکے بھانڈے وی ورتے جاندے سن۔ سوانیاں سونے، چاندی، تانبے، پتھر تے پکی مٹی دے گہنے پاؤندیاں سن۔ لوک ناچ گانے دے بڑے شوقین سن۔ گھراں وچ شطرنج، گجی چار تے اجیہیاں کھیڈاں کھیڈ کے من پرچاؤندے سن۔ پتھر دے بُت بناؤن تے دھاتاں ڈھالنے دے ماہر سن۔ کتک، جوں، جوار کھاندے سن۔ غلے دے گودام انج بنائے جاندے سن کہ غلہ آگ، سلٹھ، مینہ تے چوراں توں بچیا رہے، گودام دے نال ای اوکھلیاں بناؤندے سن۔ چھڑن چھٹن لئی خاص عملہ مقرر سی۔ جیہدے کوارٹروی نال ای بنے ہوندے سن۔ کوارٹراں دے نقشے توں ماہراں دا اندازہ اے پئی اتھے ایک خوش حال ریاست سی جیہڑی مزدوراں دا خاص خیال رکھدی سی۔ ہڑپے دے فن دا اک نادر نمونہ ایتھو دیاں مُورتیاں نیں جیہڑیاں پتھر تانبے نال بنایاں گئیاں نیں۔ ایہناں اُتے اک پاسے کسے جانور، درخت یا انسان دی شکل بنی ہوئی اے۔ اُودے اُتے اک سطرے عبارت اک اجیہی زبان وچ لکھی ہوئی اے جیہڑی حالی تائیں کسے کولوں نہیں پڑھی گئی۔ ایہہ زبان سچے توں کجھ لکھی جاندی اے تے عام خیال اے پئی پنجاب دے وسنیکاں دی ایہو پرانی زبان ہووے گی جیہڑی اجوکی پنجابی دی قدیم شکل اے۔ ایہہ لوک تول لئی وٹے تے ناپ لئی گزوی ورتدے سن۔

قُدْرَتِ رَبِّ دِی

ہک دن کرن شکار شکاری بارے اندر آیا
آن درخت گھنے دی چھانویں اُس نے ڈیرا لایا

نالے باز ہواؤں اُڈا آبیٹھا اس رُکھ تے
طمعہ لوڑے ماس نہ چھوڑے آیا ظالم بھکھ تے

بیٹھ شکاری، باز اُتے سی وچ بیٹھی اک گھگھی
دُشمن ویکھ کہے آج میں بھی چوگ اجل دی چگی

بیٹھوں شست شکاری جوڑے، تیر گھگی نوں لاواں
اُتوں باز تکے، جے اُڈے پکڑ شتابی کھاواں

گھگی جدوں اُنہاں ول ڈٹھا کر دی فکر گھنیرا
کہندی رہا! کیونکر رکھیں بچن نہیں ہن میرا

بیٹھ رہاں شست برابر مارے تیر شکاری
جے اُڈاں تاں باز پکڑ سی ہر پاسوں میں ماری

تیر لگن وچ دیر نہ کوئی کجھ تدبیر نہ چلدی
آئی گھڑی اجل دی ایہو وچ تقدیر ازل دی

جاں رب رکھن اُتے ہویا کیہ سبب بنایا
گھگھی ول شکاری تدا شست دھیان ٹھہرایا

بچھوں ناگ چلائے اس نوں دند آلود زہر دے
تیر چھٹا اوہ لگا بازے دوئویں دشمن مردے
گھگھی بیٹھی رہی اُتھائیں چنگی بھلی زروئی
مارن والے موئے محمد ! قدرت رب دی ہوئی

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
رُکھ	درخت	گھنیرا	زیادہ گھنا	آہی	تھی
رُکھن	بچانا، حفاظت کرنا	اُتھائیں	اوس جگہ تے	زروئی	تندرست

مشق

- 1- ایس نظم دے واقعے نوں اپنے لفظاں وچ بیان کرو۔
- 2- پیٹھ دتے لفظاں دے معنے لکھو:
- 3- گھگھی، گھنا، ماس، چوگ، گھنیرا، اُتھائیں، زروئی
گھگھی، گھوئوں گھوئوں، یا گھگھوئوں گھوئوں، کر کے بولدی اے۔ پیٹھ لکھے جانور کوں بولدے نیں۔
- 4- ”تیر دے نال“ ”چھڈنا“ مصدر لاکے محاورہ بنایا گیا اے۔ پیٹھ لے لفظاں دے نال مصدر جوڑ کے تھیں وی
محاورے بناؤ۔
چوگ، چھانویں، آسمانوں، دھیان، دند، راکھی

لطیفے

اک امیر نشئی کا رواج بیٹھا سفر کر رہی تھی۔ کارا وہدا ڈرائیور چلا رہی تھی۔ کچھ چڑچڑھوں کا ردی چال مٹھی ہو گئی۔ پچھلی سیٹ بیٹھا مالک ہڑبڑا کے پچھن لگا ”کیہ ہو یا ای، کار کیوں مدھم کر دتی آ؟“
 ڈرائیور آکھیا ”سر کار سڑک خراب اے اگے ٹوٹے نیں۔“
 نشئی مالک آکھن لگا: ”بیو تو فابارن کیوں نہیں دیندا؟“

اک جسٹ دا پٹر بڑا ہڈھو تے رج کے نکلتی۔ میلے دادن سی تے اوہ چھیتی چھیتی میلے جانا چاہندا سی۔ اوہ دے پیو نے آکھیا پٹر توت والی پیلی وچ چارور لے تیلے پکے کھلو تے نیں۔ ایہہ لے دا تری تے اوہناں نوں وڈھ کے کھلو اڑے تے لے آ۔ پٹر دا تری پھر کے ٹر تے پیا پر میلے دے شوقی نال چارواڈھے وی لے لئے۔ پیلی وچوں کل تن بھریاں کنک نکلی اتے واڈھیاں نے چوتھی بھری دی منگ جا کیتی۔ پٹر او تھوں سُن کے گھر آیا۔ پیو نے پچھیا: ”وڈھ آیا ایس تیلے؟“
 پٹر آکھیا: ”تیلے تے وڈھے گئے نیں پر اک بھری واڈھیاں نوں دین لئی گھٹ گئی اے۔ اوہ دے سوکیتھوں دینی اے؟“

اک چودھری دا اکولا ڈلا پٹری۔ اک دن اونے اپنے یاراں بیلیاں نال شہر جا کے فلم دیکھن دا متا پکایا۔ او تھے جا کے اونے فلم ”کھٹو“ دیکھی۔ جدوں اوہ شام نوں گھر پر تیا تے پیو پچھیا شو ”پٹر! کدھر دے سیر سپاٹے کردار ہیا ایس؟ میں تینوں راتیں پکئی کیتی سی نال دے پنڈوں مکئی دابی لیاویں۔ و تریہا سکدا اے۔“
 پٹر نے آکھیا: ”نہیں اباجی! میں تے شہر فلم دیکھن گیا ساں۔“ پیو نے پچھیا: ”پچھریا کیہڑی فلم دیکھی آ؟“ پٹر نے بے دھیانی نال جواب دتا۔ ”فلم ”کھٹو“ دیکھی اے ابا۔“
 پیو نے آکھیا ”جامیر یا بھولیا پٹرا ایویں مفت دا پنہدھ مار یا ای تے پیسے دی حرام کیتے نیں۔ کھٹو دیکھن دا چا سے تے شیشے وچ ای جھاتی مار لیندوں۔“

اک آدمی بس یلاری تے کدے نہیں سی چڑھیا۔ اوہنے بس بارے نرا ایہہ سنیا ہو یا سی کہ دھوڑاں دھائی جاندی اے تے بیٹھے ہوئے بندے نوں ہونٹے بڑے آؤندے نیں۔ اک واری اوہنوں کسے جج نال جان داسدا ملیا۔ جانجی بس تے چڑھ کے کڑی والیاں دے گھرنوں ٹر پئے۔ ڈرائیور کجھ انجان جیہیا سی۔ بس تیز ہو کے بے وی ہو گئی۔ سارے یا اللہ یا اللہ کرن لگ پئے تے بالوں نے چیک چھاڑا پادتا، انجھول آدمی وی بڑا سہیا ہو یا سی۔ اوہنوں اپنی جان ہوا ہوندی جاپی۔ آئینے چرنوں بس کسے درخت نال ٹکرا کے موڈھی ہو گئی تے کھلو گئی۔ ہور ناں وانگوں اس انجھول نون وی ڈاڈھیاں سٹاں لگیاں۔ لہو پونجھدا پونجھدا پولے جیہے مونہہ نال ڈرائیور کولوں پچھن لگا۔ ”یار: ایہہ تے دس جے راہ وچ کوئی رکھ نہ آوے تے فیر بس کویں کھلہار دے او۔“

اک بال چھپڑی کنڈے کھیڈ دا پیاسی۔ اوہنے پانی وچ جھاتی ماری تے اوہنوں اپنا پرچھانواں دسیا۔ اوہ تر بھک گیا تے اپنے پیوٹوں، جیہڑا اوہ تھے ای جھانوں چارر ہیاسی۔ کہن لگا: ”ابا ویکھ پانی وچ میاؤں۔“ اوہدا پیو اوہدی فریاد سن کے جھٹ بُوڑھیا تے پچھن لگا۔ کتھے ای میاؤں؟

پتر نے چھپڑی ول اشارہ کیتا۔ بھولے پیو نے چھپڑی وچ جھاتی ماری تے اوہ تھے اوہنوں اک داڑھی والا بڈھا نظریں پیا۔ اوہنوں ایہہ تاں پتا ای نہ لگا پانی وچ اوہدی اپنی ای صورت اے۔ اوہنے جھٹ غصے نال اک ڈھیم جک کے زور دی چھپڑی وچ ماری تے آکھن لگا۔ ”دھولی داڑھی نال نیانے ڈران ڈھیاں، کوئی شرم کر۔“

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
مٹھی	نرم، کم، آہستہ	ورلا ویرلا	تھوڑے تھوڑے فاصلے تے	کھلوان	کھلو اڑا
واڈھا	فصل کٹن والا مزدور	دھوڑ	دھول، گرد	باراتی	جانجی
چیک چھاڑا	شور و غل	انجھول	سادہ لوح، انجان	مددئی اڑنا	بوڑھنا
ڈھیم	ڈھیلا				

مشق

- 1- جماعت داہر طالب علم اک اک لطفہ سٹائے۔ پر لطفہ ساڈے وسب دے کسے خاص طبقے دی زندیا نہ کرے۔
- 2- ہر لطفہ وچوں ہاسے والی گل دا نکھیرا کرو۔
- 3- ایہناں مصدران نوں فقریاں وچ ورتو:

سوال کرنا، دلیلاں کرنا، دہائی دینا، بُڑا بڑا نا، متا پکانا، پکی کرنا، چیک چھاڑا پانا
- 4- ایہناں لفظاں دے اُلٹ لکھو۔

پہلا، سوال، کچھ، پچھلی، مٹھی، چھیتی چھیتی، مودھی، پچھنا
- 5- اُر دو وچ کوئی لطفیاں دی کتاب پڑھو تے ایہدے وچوں اپنی پسند دے لطفے پنجابی وچ سناؤ۔
- 6- خالی تھاں مناسب لفظاں نال بھرو۔

(الف) جٹ میلے جان دیاں ----- کر رہی اسی۔

(ب) واڈھیاں نے چوتھی بھری دی۔ ----- چاکیتی۔

(ج) پیو منڈے دی فریاد اُن کے جھٹ -----

(د) جٹ دا پتّر ----- کے کتا سی۔

دوہڑے

دولت دے پھل کھڑدے کھڑدے تزکن بن کے خار
 باغِ علم دے وچ فقیرا! رہندی سدا بہار
 آہلک ماریا گپئی اوہو، اوہو اے کم چور
 علم چھدا اے ہور فقیرا! عمل چھدا اے ہور
 تھکے سخی نہ ہتھوں دیندا، منگتا کرے سوال
 مُورکھ لوڑے مال فقیرا! دانشمند کمال
 تُردا چل فقیرا! راہ وچ بہہ کے مار نہ ہاہ
 تُردیاں جانڈیاں نُوں راہ آپے دیندا جاوے راہ
 چنگے مندے عملوں ہندا چنگا مندا حال
 بدیوں ملے زوال فقیرا! نیکیاں نال کمال
 روٹی ساہ دی ضامن بن دی پے کے وچ سُندور
 دیوا بل کے آپ فقیرا! کرے ہنیرا دُورا!

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
آہلک	سُستی	گپئی	باتونی، جھوٹھا	مُورکھ	بیوقوف، بُدھو	لوڑے	طلب کرے، لہھے	ہاہ	آہ

مشق

- 1- سارے دوہڑیاں دی تشریح کرو۔
- 2- پنجویں دوہڑے وچ کیہ سبق دیتا گیا اے۔
- 3- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں بارے سُیں کیہ جان دے او؟
- 4- ایہناں لفظاں نوں اپنے فقیریاں وچ ورتو:
 آہلک، مُورکھ، لوڑنا، منگتا، ہور

انسان تے قدرت

اللہ تعالیٰ نے انسان نوں وں سونیاں طاقتاں بخشیاں نیں۔ جدوں انسان نوں ایہناں طاقتاں دا احساس ہوندا اے تے اوہ سمجھن لگ پیندا اے پئی اوہ بوہت کجھ کر سکدا اے۔ اپنی من مرضی نال زمین دی شکل بدل سکدا اے، جتھے جی کرے جاسکدا اے، اپنا ڈھڈ بھرن لئی ٹھہج کر سکدا اے، جانوراں کولوں ہر طراں دا کم لے سکدا اے۔ پر کجھ اجیہیاں طاقتاں وی نیں جیہڑیاں اوہدی کئی کتری نوں اکھ دے اک پکارے وچ فنا کر سکدیاں نیں۔ بھو چال دھرتی لئی مصیبت بن جاندا اے۔ دریاواں وچ آیا ہويا ہڑھ اوہدا سبھ کجھ روڑھ کے لے جاندا اے۔ انسان دوجے جانوراں دا شکار کردا کردا آپ وی کسے جانور دا شکار ہو جاندا اے۔ کسے نے وگدے دریا نوں کوئی وڈی طاقت سمجھیا، کسے نے آگ دی وی پوجا کیتی۔ فیراوس نے ایہہ وی دیکھیا پئی چن سورج وی چڑھدے نیں تے ڈب جاندا نیں، آگ وی بھجھ جاندی اے، پانی نیک جاندا نیں۔ ایہناں سبھناں نوں قابو کرن والا کوئی ضرور اے جیہدے ہتھ ایہناں سبھناں دی ڈوراے۔ کسے مالک دے حکم نال ایہہ سبھ اپنے اپنے کم تے لگے ہوئے نیں۔ اوہ وڈی آن ڈھٹی طاقت اللہ دی ذات اے۔ چن، سورج، موسم، پانی، ہوا، بوٹیاں تے جانوراں دی نسل ودھن دا قانون، سبھ اللہ دی طرفوں اے۔ ایہہ سلسلے جیہڑے جاری نیں، ایہہ اللہ دیاں قدرتاں نیں۔ ایہہ قدرتاں اللہ تعالیٰ دے ہتھے قانوناں سیٹی کم کر رہیاں نیں۔ بندہ ایہناں قانوناں دی کھوج بھال کر رہیا اے تے قدرت دے بھیت ہو لی ہو لی بندے اُتے ظاہر ہو رہے نیں۔ بندہ اللہ آگے سجدے پے گیا اے۔ اوہ اللہ دی بخشی ہوئی عقل توں کم لے کے اگانہ ٹریا جا رہیا اے تے اپنی طاقت نوں سانس دی مدد نال ودھار رہیا اے۔ اوہ اذہن دنوں دن وہاں توں آزاد ہو رہیا اے۔ ہن اوہ کڑکدی بجلی کولوں نہیں ڈردا سگوں اوس توں کم لین بارے سوچدا رہندا اے۔ پانی نوں کویں قابو کر کے بجلی کڈھی جاوے، لوہے نوں کویں ورتیا جاوے۔ قدرت نے ہنیرا بنایا اے تے بندے نے چانن کرن والیاں کئی کاڈھاں کڈھ لئیاں نیں۔ قدرت دے آن گنت مظہر، بندے دے دوالے موجود نیں۔ ایہہ بندے نوں اپنی مٹھ وچ لے کے اوہنوں اپنی بے وسی دا احساس وی کراندے رہندے نیں۔

ہوا:

بندے دی حیاتی لئی ہوا بوہت وڈی لوڑ اے۔ جے ہوا بند ہو جائے یا گھوما لگا ہووے تے جان کھلا وندی اے۔ تازہ چیزاں نوں ہوا نہ لگے تے گل سڑ جاندیاں نیں جے ہوا چوکی تیز ہووے تے ہنیری اکھواندی اے۔

سورج:

ایس دھرتی تے سورج روشنی دا سبھ توں وڈا ذریعہ اے۔ روشنی تے گرمی اصل وچ سورج ولوں ای ملدیاں نیں۔ ساڈی

حیاتی سورج دی گرمی نال قائم اے۔ ایہدی گرمی نال ای بی پنگر دا اے تے فصلاں پکدیاں نہیں۔ سورج دیاں کرناں سمندر تے پین نال پانی وچوں ہواڑھ جیہی اٹھدی اے جیہڑی مگروں بڈل دا روپ دھار لیندی اے۔ بڈل پانی دی شکل وٹا کے فیر سمندر وچ جا پیندا اے۔ زمین اُتے پانی دا ایہہ چکر سورج دے دم نال ای قائم اے۔

پانی:

ہو او انگوں پانی بناں انسان تے حیوان جی نہیں سکدے۔ چشمہ قدرت دی کاریگری نال بن دے نیں تے گھوہ انسان آپ بنالیندا اے۔ ہن سائنس دی ترقی دے زمانے وچ پانی توں بجلی وی پیدا کر لئی گئی اے۔ گھاہ، کنک، جوں، باجرا، چول تے ہور وی جنساں پانی ملن نال ای ودھدیاں نیں۔ کئی حلال جانور وی پانی وچ پلدے تے انساناں دی خوراک بن دے نیں۔ ایہہ پانی کدے نہراں، دریاواں، چشمیاں، جھلیاں، سمندراں دی شکل وچ ساڈے ساہنے آؤندا اے تے کدی برف، تریل، دُھند تے بڈل دی شکل اختیار کر لیندا اے۔ اسپس ایہدیاں سبھناں شکلاں توں فائدے اٹھانے آں۔

بُوٹے:

گھاہ بُوٹے تے رُکھ و ن سوئے نیں۔ اجیہے بُوٹے وی نیں جیہناں دے پھل اپنے شرمائل نیں جے بندہ ہتھ لائے پھل سُنگر جاندا اے۔ جویں چھوئی موئی دا پھل۔ سورج مکھی دا پھل چڑھدے سورج دا پنجاری اے، سارا دن اپنا رُخ سورج ول ای رکھدا اے۔ وڈے رُکھاں دے تنے لکڑی بن جاندے نیں تے لکڑی بالن اُتے گھریلو ورتوں دا سامان بناون تے کوٹھے چھتن دے کم آؤندی اے۔ کئی بُوٹیاں دے پھل پھل، پتر، سک، برادہ دوا دارو لئی ورتے جاندے نیں۔ سَنگھنے رُکھاں دی رُکھ جنگل بیلا اکھواندی اے۔ جنگل انسان دا مَتر اے تے پُرانے زمانے دی لگی دوستی نبھا رہیا اے۔

چن تارے:

سورج توں وکھ ایس دھرتی دے وسیں کال لئی چان کرن واسطے قدرت نے چن تارے وی بنائے نیں۔ پُرانے زمانے وچ رات دے پاندھی جیہڑے پیدل، اُوٹھ، گھوڑے تے کشتی وچ سفر کر دے سن، ہمیش چن تاریاں دی رُشنائی اُتے اگوائی پٹھ ٹر دے سن۔ رات نوں سماں بیتن دا اندازہ وی تاریاں دے کسے خاص تھاں اُپڑن توں کیتا جاندا سی۔ ہن وی پنڈاں وچ کسے بابے کولوں رات دا ویلا چُھیے تے اوہ کھتیاں تنگڑ لوہندے قطب تارے دے تھاں ٹکانے نوں ویکھ کے دس دیوے گا۔ پئی رات کنے پہر لگھ گئی اے۔

چن دی چاننی پھل بُوٹیاں نوں تراوت بخشدی اے تے اوہناں دے ودھن پھلن وچ مدد دیندی اے۔ لوک چاننیاں راتاں نوں سدا اڈیکدے رہندے نیں۔ پرچور ہنیریاں راتاں مگدے نیں۔

پھاڑ:

دھرتی اُتے پھاڑاں دی ہوند وی چوکھی ضروری اے۔ پھاڑاں دا رُخ تے اُچائی کسے ملک دے پون پانی اُتے خاص اثر رکھدے نیں جے پھاڑ چوکھے اُچے تے نال نال بخارات نوں روکن دے رُخ وچ ہون تہاں اوس ملک دے میدانی علاقیاں

وچ بارش ہوسکدی اے نہیں تے ملک داموسم خشک رہندا اے۔ پہاڑاں وچ ون سوتیاں جڑی بوٹیاں ہوندیاں نہیں جیہڑیاں دوا داڑو دے کم آؤندیاں نیں۔ پہاڑی علاقے وچ اللہ تعالیٰ نے کئی رکھ تے جانور جیسے پیدا کیے نیں جیہڑے صرف اک خاص اُونچائی وچ ای پل سکدے نیں۔ پہاڑاں وچوں کئی چشمے پھٹدے نیں جیہناں دا پانی رل کے کسے دریا دی شکل وچ ساڈے ساہمنے آجاندا اے۔ ایہہ دریا میدانی علاقے دے واہی واناں دے بھاگ جگاندے نیں۔ کنیاں پہاڑاں وچوں قیمتی دھاتاں وی نکلدیاں نیں۔ پہاڑاں دا پون پانی روگی بندیاں نوں نرویا کردیندا اے۔ کئی لوگ قدرت دے نظارے ویکھن لئی پہاڑاں دی سیر کرن جاندے نیں۔

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وَن سونیا	طراں طراں دیاں	ہڑھ	سیلاب	دھرتی	زمین
کھوج	تلاش	گھوما	جس، ہوا دا بند ہونا	پنگرنا	اُگنا، شاخ کڈھنا
اگوائی	رہبری	بھیت	بھید	کھتیاں	ست تاریاں دا جھرمٹ
تنگرہ	رسیاں دا جال ورگا تاریاں دا اکٹھ				

مشق

- 1- انسانی طاقت قدرتی مظہراں نوں کویں قابو کر رہی اے؟
- 2- اللہ تعالیٰ دی پچھان وچ سائنس کویں مدد دے رہی اے؟
- 3- قدرت دے ایہناں مظہراں بارے دس دس سطران لکھو۔
سورج، پانی، ہوا، چن تارے، پہاڑ
- 4- انسان قدرت دے کماں دی کویں نقل اُتار رہیا اے؟
- 5- کرنہار، ہونہار ورگے لفظ ایہناں مصدران توں بناؤ۔
اڈیکن، بھلن، بخشن، چلن، دیون
- 6- ماڑو- تارو ورگے ہور لفظ ایہناں مصدران توں بناؤ۔
اٹھن، جاون، اُجاڑن، نسن، توڑن، ٹھگن
- 7- ہیڈ ماسٹر صاحب نوں اک درخواست لکھو کہ اوہ تہانوں پہاڑی مقام دی تعلیمی سیرتے لے جاون دا انتظام کرن۔

غزل

سَدھی ٹور بھلا دتی اے غرض دیاں زنجیراں نے
 بندپوں بندی وان بنایا بندے نوں تدبیراں نے
 وِسدے ویہڑے شور شرابے وِچ وی بھاں بھاں کردے نیں
 ڈھتھے گھوہ وِچ جگمگ لائی علم دیاں تنویراں نے
 سینہ چٹاں زخمی ہویا خُشبُو اوئی ونڈی اے
 کنڈیاں نال گلہ نہیں کیتا پھلاں بے تقصیراں نے
 میں جدھر وی جاناں میرے نال نموشی جاندی اے
 اِنی شہرت بخشی کھیڑے جُرم دیاں تعزیراں نے
 اپنے ڈورے ہون دا میں احساس ودھیرا کیتا اے
 جدوں کدے صدا کیتی اے بُوہے آن فقیراں نے

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
غرض	مطلب	تنویراں	روشنیاں	بے تقصیراں	بے قصوراں	نموشی	شرمساری، بدنامی	تعزیر	سزا

مشق

- 1- پہلے تے پنجویں شعر دا مطلب اپنے لفظاں وِچ لکھو:
- 2- پٹھاں لکھے ہوئے لفظاں دے اُلٹ معنیاں والے لفظ لکھو۔
 شہرت، سَدھی، فقیراں، کنڈیاں، خُشبُو، شور شرابے، بے تقصیراں

زبیدہ نال سچ

زبیدہ نے گھرے آلا بشیر راج مستریاں نال کم کرنا ایہا، کارگریگ چنگا ہووے تاں کے نی کیہ تھوڑ۔ بشیر آں بی کم لہنا ای رہنا ایہا پرچوں ایچے دیہاڑے بی آئی ویسے ایسے جدوں کم ہونا ای کوئی نہیں ایہا، اوہناں دیہاڑیاں وچ گھروں ای کڈھ کے کھانا، پینا ایہا، لگھنے ویلے نے نال نال ماہنگ بھائی بی ودھنی وینی ایہی اتوں ترے جاکتاں نے کھانے پینے تے کتاباں نال خرچہ۔۔۔ اوہ کدے بی اس جوگے نہ ہوئے جے چار چھلڑ بچا کے رکھ سکن۔

بکی دیہاڑے بشیر کہیں مکانے نی کدھاں تے پلستر کرنا پینا ایہا، ہکا واری پیر تھلا تے تلے ونج پیا، نال کم کرنے آلیاں چاکے ہسپتال پہنچا پراس نے ساہ راہے وچ ای پورے ہو گئے تے وت اُس نی لوتھ ای گھر آئی۔

زبیدہ نے سرے تے جیہوں پہاڑ آن ڈھٹھا، جدوں ساری برادری آپنیاں آپنیاں گھراں دیکیں چلی گئی تاں زبیدہ نے ساہنے ساریاں توں وڈا سوال ایہا پئی روٹی کتھو کھاساں؟ ماء پیو اس نے بی نہیں ایسے تے نہ ای بشیر نے۔۔۔ بھرا اپنے حال حیران۔۔۔ جے سوکھے بی ہون آءتاں چوٹواں جیاں واں پالنے نی ہمت کاہاں پینی اے۔

بھلیاں ویلیاں وچ زبیدہ نے ماؤ پیو اس آں اٹھویں جماعت تک پڑھائی کروا دتی ایہی، جس آں ویاسے توں پچھوں زبیدہ بھل بھلا گئی ایہی ہن اوکھا ویلا آیا تاں گھنیاں آلا بسکا کھولنیاں اس آں اپنیاں اٹھ جماعتاں بی یاد آگئیاں۔ ہک مندری، دو کتاں نیاں والیاں تے اٹھ جماعتاں۔ زبیدہ سوچاں وچ پے گئی۔

اس نی ہک سہیلی سکولے وچ اُستانی لگی وئی ایہی، کدے کدھار کہیں شادی غمی تے دوٹواں نی ملاقات ہوونجے آ، تاں بکی دُوئے نال ڈکھ سکھ سا جھے کر گھننیاں ایہاں۔ اوں آں بشیر نے فوت ہونے نا پتا لگا تاں زبیدہ کول آئی، دونویں سہیلیاں رل بیٹھیاں، اُنج تاں ویبڑے وچ پیر رکھنیاں اسی اُستانی جی آں پتا لگ گیا ایہا پئی اس گھر وچ بھکھ بھنگڑے پئی پانی اے، وت جدوں بکے کا کے ماؤ کولوں دُدھ منگاتے اوہ اس آں پرچاں وچ چاہ ٹھڈی کر کے پیاون لگ پئی تاں اوہناں واں دلے وچ پک ہو گیا۔ زبیدہ نے کئی گل بات کرنے توں پہلوں ای اُستانی جی اوراں گل ٹوری۔ ”زبیدہ! مندا نہ جانیں تاں ہک گل آکھاں۔“

’آج تائیں میں تھینڈھی کہیں گلاں نامندا جاتا ہے توں جھکنی پئی ایس، گل کر۔‘

اُستانی اوراں دسا پئی اوہناں نے سکولے وچ بکی مائی نی لوٹا اے۔ تنخواہ بی تھوڑی اے تے کم بی ایجا جاوے جس وچ

ساریاں نی جھڑک جھم سہنی پینی اے وت بی۔۔ اتنا آکھ کے اوہ چُپ کر گئی پر زبیدہ گل پڑچھ گھدی ”مانہہ منظور اے، مینڈھیاں جاکتاں نی روٹی ناں آسرا ہوونجے ہو رکیہ چاہی ناوے مینڈھینے بھینے! میں مینڈھا احسان ساری حیاتی نہ لہا سکتی۔“

وت زبیدہ واں نوکری لہ گئی، اُسے سکولے وچ دوواں کڑیاں ناں داخلہ بی ہو گیا تے اوہناں نی ادھی فیس بی معاف ہو گئی۔

زبیدہ ذرا سکھے ناساہ گھن کے آپنے چوواں پاسے نظر ڈوڑائی تاں اوس آں ہر پاسے علم ناچانن کھلریا ویا نظری آیا۔

”جے ایڈے چانے وچ رہ کے بی مینڈھے اندرے ناہنیرا نہ گھٹیا تاں وت ایہہ کم کدے بی نہیں ہونا۔“ اوس دسویں جماعت نیاں کتاباں خریدیاں تے پڑھائی وچ رُجھ گئی۔ دوحرف ہکی استانی کولوں پُچھے، چار حرف دُوئی کولوں تے ابھوں کر نیاں اُس دسویں جماعت پاس کر گھدی، ہن ہمت ودھی تاں ایف۔ اے نی تیاری شروع کر دتی۔ اُس ناں ایف۔ اے ناں نتیجہ آنے تک سکول آلیاں واں ہکی اُستانی نی لوڑے گئی تے ہیڈ مسٹریس اوس آں رکھ گھدا۔

وت چل سوچل، کوئی بی امتحان زبیدہ آستے اوکھانہ رہیا، اوہ جاکتاں واں پڑھائی، آپ پڑھنی اگے ای اگے ودھنی گئی جھپوں وگنا پانی ہووے۔

اَج زبیدہ ہکی کالج پرنسپل اے، وڈی دھی اس ویاہ دتی اے، پُتر منگیوا کر دتاں تے نک دھیونے ایم۔ اے کرنے توں بعد اس ناں ویاہ بی ہوویسی۔

جدوں بی کالج وچ کوئی اکٹھ ہووے، زبیدہ ساریاں واں دَس نیاں ذرا بی نہیں جھکنی بی اوس آپنی حیاتی آپ بنائی اے تے ساریاں تربیتی دُویاں نے مہنیں دئیں تنکنے نی جاگھاں آپنی حیاتی آپنے ہتھے سنوار نے نا حوصلہ کر گھنن تاں بہوں سارے مسئلے آپے ای مُک وُجن تے جیڑھے ساہمنے آؤن اوہناں واں مُکانے نا حوصلہ تریمیتیاں نی تعلیم اوہناں واں آپے ای چاؤ ویسی۔

تُساں ناکیہ خیال اے، زبیدہ سچ آکھنی اے؟

سوہنیا سائیاں

عقلاں سُر تاں تے دانائیاں
سارے سگن تے گل وڈیائیاں
سَبھو علم دیاں رُشنائیاں
سائیاں!

میریا سوہنیا سائیاں!

بھر دے سچا پیار دلاں وچ
رہے نہ کوڑ غبار دلاں وچ
وچے اکو تار دلاں وچ
دوئی کر دی اے بُرائیاں
سائیاں!

میریا سوہنیا سائیاں!

بھیڑے آں تے بھیڑ گوا دے
بھلے آں تے رستے پا دے
دُنے آں پے بنے لا دے
ویکھ آساں کنج آساں لائیاں
سائیاں!

میریا سوہنیا سائیاں!

تیرے فضلوں بجزہ پائیے
 اپنی دُنیا آپ وسائیے
 تیری دُنیا دے کم آئیے
 کریئے ہمت نال کمائیاں
 سائیاں!

میریا سوہنیا سائیاں!

ایویں ہوکے ای نہ بھریئے
 دے توفیقاں اڈم کریئے
 دُکھاں درداں توں نہ ڈریئے
 دیویں چندڑی نوں تگڑائیاں
 سائیاں!

میریا سوہنیا سائیاں!

مقصد ناہیں کھانا پینا
 مقصد اے حق خاطر جینا
 جینا بن مقصد اے پینا
 بخشش مقصد توں اُچھائیاں
 سائیاں!

میریا سوہنیا سائیاں

اُوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
گن	وصف	دُوج	دُوری، غیر سمجھنا	بٹے	کنارے
کنج	کس طراں	ہو کے	آہواں	ہینا	کم تر درجے دا، کمزور، محروم

مشق

- 1- کوئی کم مکالینے تے رب داسکر کری دا اے نالے دُعا منگی دی اے۔ تسیں بھلا رب توں کیہ کیہ منگو گے؟
- 2- ایہناں لفظاں دے معنے دسو، نالے اپنے فقریاں وچ وی ورتو:
گن، کوڑ، بھیر، جنڈی، نگڑائی، اڈم
- 3- نظم دے اخیر لے بند دی تشریح کرو۔
- 4- اوہ لفظ جیہدے وچ کسے دی اچھائی یا بُرائی کہیتی گئی ہووے اوہنوں ”اسم صفت“ آکھدے نیں، جوئیں: چنگا، بھیر دا، سوہنا وغیرہ۔ ایس نظم وچوں ”اسم صفت“ چُن کے لکھو۔
- 5- ”حمز“ تے ”دُعا“ وچ کیہ فرق اے؟